

SÁMIID- HILAT

SÁMI AVIISA AKP(m-l)-AS

BARGIID KOMMUNISTAID BELLUDAT MARXISTA-LENINISTAT

NR.2 1978

kr.3.00

RESSURSALÁVDEGOTTI ČIELGGADÆPMI:

Čálus sámi álbmoga riggodagaid rievidæmi váras

Ressursalávdegotti čielggadæmi sáhtta mángga láhkai sulastahttit norgga stáhta riikaoasseplánaiguin. Dákkar plánat læt ovdal gævahuvvon hákkat duoðadajahusaid pulitihkkii ráðdehus háliidii fievrridit. Ovdamærkat læt Davvi-Norggaplána, Vestlnads-plána jm. Daid plánaid mángis læt boattán «sentralisering» ja «strukturrasjonalisering». Ressursalávdegotti čielggadæmi sáhtta rehkena-

stít «riikavasseplánan» guovddaš sámi guovluid váras. Sámi fuolahæmit galggašedje læt čielggadæmis guovddažis, muhto duoðabælis čielggadæpmi sáhtta gævahuvvot oassin pulitihkalaš rahčamušas čuočuhit norgga stáhta vuoigatvuoða guovlluide. Dát læt dat dætalamuš pulitihkalaš dakko mi sáttá šaddát cuovvot dán čielggadæmi mángis.

SE SIDE 14—19

Brei motstand i Alta og Kautokeino UTBYGGINGA KAN STOPPES!

Framtida til Alta/Kautokeino-vassdraget er på ingen måte avgjort. Folkeaksjonen mot utbygginga, som blei danna i Alta i sommer, vil trappe opp kampen framover til saka skal opp i Stortinget. I Alta vil det bli organisert motstandsgrupper på alle skoler og i boligstrøk, og hele kommunen skal dekkas av underskriftslistar. Også i Masi har Folkeaksjonen kommet godt i gang med underskriftslistene: Vel to hundre underskrifter i løpet av få dager var resultatet da Sámiid-Hilat var på besøk i bygda.

Men ennå er det altfor mange som sitter «på gjerdet» og lar andre føre kampen for seg. Vi veit at det blant folk i Alta og Kautokeino kommune er massiv motstand mot utbygginga, men det hjelper lite om de holder det for seg sjøl. Det er sterke krefter som presser på for å rasere dette verdifulle vassdraget, og alt tyder på at den planlagte reguleringa bare er første byggetrinn i en omfattende utbygging av vidda. Det eneste som kan stoppe dette er at ALLE motstandere slutter helhjerta opp om Folkeaksjonen og deltar aktivt i arbeidet for varig vern av Alta/Kautokeino-vassdraget.

SE SIDE 4 OG 5

side 22, 23

ANDERS GUTTORMSEN:

«Gi læ Ole K.Sarai moigatvuoða addan sámi álbmoga ænetlogu bælis hupmat»

s.32

— Sámenuorat dáhtošedje barggu ruovttuguovllus, dadja Mathus P. Sara

s.9

På besøk hos nasjonale minoriteter i Kina s. 26, 27, 28

7329(48)15 Arldiv

ARBEIDERBEVEGELSENS
ARKIV OG BIBLIOTEK

Sámi Áigečála

SØKNADEN STOPPER OPP I LANDBRUKSDEPARTEMENTET

Arbeidet med å få støtte til et nordisk samiskspråklig ukemagasin står for tida i stampe. Myndighetene forhaster seg ikke med å ta standpunkt til søknaden fra Sámi Áigečála.

— Vi søkte i begynnelsen av mars om 230 000 kroner, men vi har ikke fått svar, sier formannen i stiftelsen, Odd Mattis Hætta.

— Da vi leverte søknaden, ba vi om å få møte representanter for den politiske ledelsen i de departementer søknaden er rettet til. Vi ba om å få legge fram vårt syn på den samiske avissituasjonen. Et slikt møte har vi ikke fått. I stedet fikk vi et møte med saksbehandlere i Oslo den 11. mai der ingen av dem som har ansvar for å ta avgjørelse i saka var til stede. Siden det har vi hørt lite. Kulturrådet har skrevet to linjer om at de venter på hva Landbruksdepartementet vil bestemme seg for. Forbruker- og Administrasjonsdepartementet har kort og godt svart med å referere de vanlige reglene for avisstøtte. De skriver: «En publikasjon med en klar dagspressekarakter og som har utkommet 2 ganger i uken med minst 2 000 betalte eksemplarer i ett

kalenderår, vil kunne søke vårt departement om statsannonser og produksjonsstøtte.» De skriver ingen ting om noen mulighet for å gjøre unntak fra disse reglene for å få opprettet en samiskspråklig avis.

— Det ser ut som om søknaden stopper opp i Landbruksdepartementet. Sannsynligvis er Ole K. Sara en viktig person når det gjelder å trenere søknaden. Han vil etter alt å dømme støtte opp om Ságat, og det virker som om han ikke ønsker å støtte det avisprosjektet de samiske organisasjonene går inn for, sier Odd Mattis Hætta.

30 000 FRA DE SAMISKE ORGANISASJONENE

Stiftelsen Sámi Áigečála ble opprettet 3. desember i fjor av de to samiske hovedorganisasjonene og norsk seksjon av Nordisk Sameråd. De tre partene har hver stilt 10 000 kroner til ujenkallelig disposisjon for stiftelsen. De samiske organisasjonene har lite penger, og det er et ganske stort løft når de hver stiller såpass mye penger til disposisjon uten å ha noen garanti for at staten vil støtte prosjektet. Men organisasjonene satser fordi de mener det er svært viktig å få gitt ut et allsidig

blad på samisk.

Ifølge §2 i vedtektene for stiftelsen skal Sámi Áigečála gi ut en samiskspråklig publikasjon hvor formålparagrafene til de tre partene skal være veiledende for redigeringa. Styret for stiftelsen består av Odd Mattis Hætta, Nils Jernetten, Bjarne Store Jakobsen og Mats Steinfjell. Styret planlegger et ukemagasin i bladformat med mellom 20 og 40 sider pr. uke. Alt stoff (også annonser) skal trykkes på samisk. Etter planen skal det tilsettes redaktør og en journalist i fast stilling. Ellers regner man med å knytte til seg korrespondenter i de samiske områdene i Norge, Sverige og Finland som kan skrive for bladet i fritida si eller gi redaksjonen tips om saker det er verdt å skrive om. Til sammen regner styret med utgifter på omkring 950 000 kroner i året, og av dette er det søkt om 230 000 i direkte støtte pluss statsannonser. Det er ikke mye når vi tenker på de millionene staten gir i støtte til norske aviser. Situasjonen i Norge er at det bare i Oslo er 7-8 dagsaviser. Selv i de tynnest befolkede fylker som Finnmark og Troms er det henholdsvis 2 og 3-4 aviser. Alle får støtte fra staten. I skarp kontrast til dette står den samiske avissituasjonen. — Man kan egentlig ikke snakke om noen avis/bladsituasjon i det hele tatt, sier Odd Mattis Hætta. Ságat er ikke noen samisk avis. Det skulle være dokumentert både gjennom uttalelser fra de samiske organisasjonene og ved at avisa bare har enkelte små notiser på samisk. Den eneste regelmessige samiskspråklige publikasjon er faktisk det lille bladet til Frikirken, Nuortanaste (Østenstjerne), som har kommet ut siden 1898. For tida kommer bladet ut med fire små sider hver 14. dag og inneholder naturlig nok mest religiøst stoff.

Behovet for å få fortgang i det prosjektet Sámi Áigečála arbeider med, skulle være tydelig og klart for hvem som helst. Men det er langt mellom festtalernes snakk om å verne om samisk språk og de vilkårene myndighetene gir. Mindre snakk og mer handling må være et rimelig krav til staten.

Behovet for å få fortgang i det prosjektet Sámi Áigečála arbeider med, skulle være tydelig og klart for hvem som helst.

Men det er langt mellom festtalernes snakk om å verne om samisk språk og de vilkårene myndighetene gir. Mindre snakk og mer handling må være et rimelig krav til staten.

Behovet for å få fortgang i det prosjektet Sámi Áigečála arbeider med, skulle være tydelig og klart for hvem som helst.

Behovet for å få fortgang i det prosjektet Sámi Áigečála arbeider med, skulle være tydelig og klart for hvem som helst.

Behovet for å få fortgang i det prosjektet Sámi Áigečála arbeider med, skulle være tydelig og klart for hvem som helst.

Behovet for å få fortgang i det prosjektet Sámi Áigečála arbeider med, skulle være tydelig og klart for hvem som helst.

Behovet for å få fortgang i det prosjektet Sámi Áigečála arbeider med, skulle være tydelig og klart for hvem som helst.

Behovet for å få fortgang i det prosjektet Sámi Áigečála arbeider med, skulle være tydelig og klart for hvem som helst.

Behovet for å få fortgang i det prosjektet Sámi Áigečála arbeider med, skulle være tydelig og klart for hvem som helst.

Sámi Áigečála

Ohcan orusta Anadoalludepartementtas

Sámi Áigečállagis læt váttisvuođat doarjaga oazžut eisevaldiin. Mi ozaimmet njukčamanu álggós 230 000 ruvno, muhto æt læt ožžon vástadusa, lágadusa ovdalmmoš Odd Mathis Hætta muitala.

— Go sáddiimmet ohcama, dáhtuimmet bæssat dæivat pulitihkalaš njunušolbmoid departementtain gosa ohcan læi ovdandivvon. Mi dáhtuimmet bæssat čilget sámi áviisadilalašvuođaid. Dákkar dæivadepmi i læt menestuvvan. Dan sadjai bæssaimmet dæivat áššemannudeddjiid Oslos 11. bæivve miessemanus. Manja læt uhccan gullan. Kultuvrrađođi læ guokte gurgadasa čállan, si vurdet maid Anadoalludepartementa dahka. Forbruker og Administrasjonsdepartementet læ oanehaččat vástidan: «Áviisa mi guktii vahkus olgosohta ja unnimusat 2000

mákson gáhppalaga Kálendarjagis, sáhtta min departementtas doarjaga ohcat».

— Orru čájeheamen ahte ohcan orustuvvo Anadoalludepartementtas. Várta Ole K. Sara hehte ohcama. Son várta dáhttu Ságat-áviisa doarjut. I son várta háliit doarjut sámiid organisašuvnnaid áviisarahčamuša, Odd Mathis Hætta dadja.

30 000 SÁMIID ORGANISAŠUVNNAIN

Sámi Áigečállat lágadus vuodduvvo juovlamánu 3. bæivve diibma. Duogabælde læt sámiid oaiveorganisašuvnnaid ja Davviriikkaid Sámerađođi, norgga bæll juogus. Ieš guđet læ 10 000 ruvno dasa bidjan. Organisašuvnnain læ uhccan ruhta, muhto oaivvildit læ deta-laš olggošaddit sámegielaš čállaga. Njuolggadusaid 2. páragrafas daddjo ahte lágadus galga olggošaddit Sámi Áigečállaga. Stivrras læt mielde Odd Mathis Halla, Nils Jernsetten, Bjarne Store Jacobsen

ja Mats Steinfjell. Plána mielde galget doibmii biddjot doaimmahæddji ja šurnalista. Muđui šaddet fásta čállit sámi guovlluin Norgga, Ruota ja Suoma bolde. Stivra rehkenasta olggošgoluid šaddat sullii 950 000 ruvno jahkai, ja stáhtas læ doarjja ohcon 230 000 ruvno, ja lassin stáhtaánnonsat. Dát læt nu ollu go jurddaša daid miljonaid stáhta čolga norgga áviisaide.

— I sáhte hupmat áviisa/láđi dilalašvuođa birra oppanassige, Odd Mathis Hætta dadja. Ságat i læt sámiid áviisa. Dat læ duođastuvvon sámiid organisašuvnnaid čelkagiid bokte, ja ahte áviisas læt dušše moade sámi sámegiilli. Áidna sámegielaš áviisa læ Nuortanaste, mi læ olggošbohtan 1898 rájes. Dárba Sámi Áigečállagii galggašii læt čielggas buohkaid æi čáppa sánit dušše doala go áigu sámegiela ja dilalašvuođaid doarjut. Stáhtas læ gátnegasvuohta juođida dahkat vai dát áigumušat ollašuvvet.

— Det er langt mellom festtalernes snakk om å verne samisk språk og de vilkårene myndighetene gir, sier Odd Mathis Hætta. (Foto: Klassekampen)

Du kan være med å gjøre Sámiid-Hilat bedre!

Dette er andre nummer av Sámiid-Hilat. Reaksjonane som vi har fått på første nummer viser at det er stor interesse for avisa, og at det er eit stort behov for ho. Men vi er bare i starten og avisa har mange veike sider.

I første nummer sa redaktøren, Egil Fossum: «Vi vil at avisa skal bi et redskap for det samiske folket i kampen det fører for sine daglige interesser og i kampen for nasjonal og sosial frigjøring.» Skal vi kunne gjøre Sámiid-Hilat til ein slik reidskap, må avisa komme ut til langt fleire, ho må komme ut oftare, og vi må bli langt fleire som er med å lage avisa.

Kva kan du gjøre?

DU KAN BLI ABONNENT

Frå og med dette nummeret kan du abonnere på Sámiid-Hilat. Det kostar 12 kr. i året, for 4 nummer. Pengane betaler du til: Sámiid-Hilat, Boks 2046, Grünerløkka, Oslo 5. Postgiro 2 32 35 74

DU KAN BLI KOMMISJONÆR

Kjenner du andre som gjerne vil lese Sámiid-Hilat? Snakk med nærmaste Klassekampen-kommisjonær, eller bli kommisjonær sjølv. Skriv til oss og sei kor mange aviser du trur du kan selge, så får du eit fast antal kvar gong. Skal alle som kan vere interessert i å lese Sámiid-Hilat få sjanse til å få kjøpt avisa, trengs det mange fleire selgarar.

DU KAN BLI KORRESPONDENT ELLER KONTAKT.

Mange stader skjer det ting som vi burde ha skrivi om, men som vi ikkje får greie på. Kva om du sjølv tok pennen fatt og skreiv eit stykke til oss. Det beste er sjølv sagt om du skriv det ferdig sánn at vi kan ta det rett inn i avisa, og gjerne sende med bilete. Men syns du det er vanskelig, så kan du skrive eller ringe oss (tlf. (02) 67 49 90) og gi oss tips. Vi er ikkje bare interessert i store nyheter og politisk stoff, men vil gjerne ha småhistorier og meir kulturstoff: dikt, noveller, teikningar, bilete m.m.

SÁMIID-HILAT

SÁMI AVISA AKP(m-l)-AS
BARGIID KOMMUNISTÁID BELLUDAT MÁRISTA-LÉNINISTÁ

Vastidæddji redaktøra: Egil Fossum

STUIMMALAŠ ÁKŠUVNNAT

Norgga Luotugáhttenlihtu čálli læ ožžon gutni læt arbeiderparti-áviisa Finnmark Dagblad diehtugáldun. «Dál juo plánejuvvojit vuostalastin ákšuvnnat mat do-ibmiiddjojit jos Alahæi-ænu dulvadæpmi álggahuvvošii», áviisa čálla ja oaivvilda dan læ čálli Per Flatberg cælkán. «Finnmark Dagblad dieđu mielde sámii stuibmejoavkkut dat plánejit diekkar ákšuvnnat.» Go vuostalastima dulvadæmi vuosta æi nagut hehttet, de bihkkadit dan. Diet læ Arbeiderparti vuohki Si hoiget Luotug yahttenlihtu čálli sin ovddabæle vai makhaš sin čuočuhusat læt luotuhahtit.

Vuohki læ álkislaš ja dovddus. Vuostalastit cialahuvvojit stuimmalažžan. Jovkkoš gæn i oktage nu gohčoduvvon ovddasvastidæddji dárbaš vuhtii váldit. Dien láhkai várra muhtumiid fidnejit vajalduhtit ahte maiddai guoskevaš gielddastivrraid ænetlohku mannet dulvadæmi vuosta.

Doarradallan sámiiid vuostá ávkkuhuvvojit. I læt sahte dušši ahte mi ávžžuhuvvot «sámii joavkkuid» vuosta mannat. Dát læt háddjen ja rađoen dagut. DNA gádda læ vejolaš min háddjet gæt háliidit dulvadæmi hehttet. Si gáddet læ vejolaš oazžut æmbbo

várrugas vuostalastiid nu gohčoduvvon stuibmedahkkiid vuosta mannat, sápmelaččaid dážaid vuosta jnv.

Dan vuogi boahitit æmbbo dovdat boahitit áiggis.

Per Flatberg biehttali ahte son læi maidige dadjan stuibmeáksuvnnat birra sámma bæivve go ášši láđis čuočui. Muhto DNA-áviisa Finnmark Dagblad i váldesisa divvuma. Gá DNAi boatta buorin ahte boastot čállo, de sii čállet boastot. Nu gævaha váđdehus-bælladat iežas áviisai. I læt vædjemæhttun ahte sihke Finnmark Dagblad ja Luotugáhttenlihtu læt gullan muitalusaid stuibmejoavkkuid ja ákšuvnnat birra. Dáid birra læt olbmot Guovdagæinnus ja álahæjus mánja jage hupman. Dán atnet cuvccasin — dahje várra sávašedje ahte gávdnošii garraset vuostalašvuhta. Muhto buohkat gæt beroštit suokkardit, gávnnahtit farga ahte æi gávdno stuibmejoavkkut æi ge makarge plánat stuibmejoahtit.

Finnmark Dagblad diehta ahte nu læ. Si dušše læmaš «duohtavuoda-vihtana» manjis ja gávdnat vuogas áiggi ášši ovdan bæskalit vuostalastiid voimmehuhtit. Ja šurnalista gi máidnasa almmuhii — son læ Finn-

SÁMIID-HILAT REDAKŠUVNNA – BOKSA 2046 GRÜNERLØKKA OSLO 5

Telefuvdna redakšuvnni ja distribušuvnni: (02) 67 49 90

Poastagi: 2 32 35 74

mark Arbeiderparti stivrras miellahtun. Son diehta ahte filkkabellodaga oaivil i læt álbmot-dáhtuin lávgalaga.

Sámiiid oaivila ja čavga garra vuostalašvuoda Alahæjus ja Guovdagæinnus gæhčcalit olggoštit.

Danne berre vuostalastin nannejuvvot ja viididuvvot ja buorebut organiserejuvvo.

Mi fertet buohkaide čájehtit ahte dulvadmærradus Stuuradikkis i fuolat sámii álbmoga, baicca læ vuosta dajaldaga «demokrahtia juokkebæivve». Dien læ-

hka mi oaivvildit læ vejolaš Stuuradikki ænetlogu muhtit dulvadanplánat. Muhto jos Høyre ja Arbeiderparti stuuradikkejoavkkut datte æi beroš álbmotdáhtus maidde, dalle han si boktaladdet stuibmeáksuvnnat.

Mardølaáksuvdna læi militantaáksuvdna. Muhto læi menddo unni. Guovllu olbmot æi organiserejuvvon doarvai bures. Mi háliidit ahte Alahæi/Guovdagæin-čáhcelæhki galga bestojuvvot ja ahte soatti gálga vuotojuvvo. Garra stuibmeáksuvdna sáhtta šaddat dárbašlašžan.

MILITANTE AKSJONER

Generalsekretæren i Norges Naturvernforbund har fått æren av å være «kilde» for arbeiderpartiavisa Finnmark Dagblad. «Det planlegges allerede sabotasjeaksjoner som skal settes i verk når en eventuell utbygging av Alta-vassdraget tar til», skriver avisa og utgir det som en uttalelse fra generalsekretær Per Flatberg. «Etter det Finnmark Dagblad har grunn til å tro er det såkalte militante grupper blant samene som nå planlegger slike aksjoner». Dette slår de opp over hele førstesida samme dag som Folkeaksjonen mot utbygging av Alta-Kautokeinovassdraget, Altautvalget og Naturvernforbundet har felles pressekonferanse i Alta.

Når motstanden mot utbygginga ikke kan ties ihjel, skal den svertes og baktales. Det er Arbeiderpartiets linje. De skyver generalsekretæren i Naturvernforbundet foran seg for å gi sine egne

påstander et skinn av troverdighet. Taktikken er enkel og velkjent. Motstanderne skal framstilles som en gjeng med ekstremister. En liten gjeng ingen såkalte ansvarlige behøver å ta hensyn til. Sann kan de kanskje få noen til å glemme at også flertallet i de berørte kommunestyrene går imot utbygging.

Hets mot samene blir utnytta. Det er ikke tilfeldig at det er «grupper blant samene» vi blir oppfordra til å ta avstand fra. Dette er splitt og hersk. DNA tror det er mulig å splitte oss som vil hindre utbygging. De tror de kan splitte mer forsiktede motstandere ut mot dem de kaller ekstremister, — samer mot nordmenn osv.

Den taktikken kommer vi til å se mer av i tida framover.

Per Flatberg benekta at han hadde fortalt om sabotasjeaksjoner samme dag oppslaget sto på

trykk. Men Finnmark Dagblad står på sitt. De nekter å trykke dementi. Når DNA har interesse av at folk blir feil gjengitt, da blir folk feil gjengitt og får ikke slippe til med det de ville ha sagt. Sann kan regjeringspartiet bruke sine aviser.

Nå er det ikke umulig at både Finnmark Dagblad og Naturvernforbundet har hørt historia om sabotasjegrupper og militante aksjoner. Historia har versert på folkemunne i Alta og Kautokeino i flere år. Den går som en vits — eller kanskje mest som et ønske om hardere motstand. Men alle som bryr seg om å undersøke, vil finne ut at det ikke eksisterer verken sabotasjegrupper eller planer om mer militante aksjoner. Vi tror ikke Finnmark Dagblad er dårligere orientert enn at de vet dette. De har bare vært ute etter et «sannhetsvit-

vil få god plass i avisene — i et forsøk på å snu opinionen — i tida framover. Den såkalte helhetsvurderinga til ressurstvalget vil sikkert bli brukt flittig i propagandaen for kraftutbygging.

Samenes mening og den kompakte motstanden i Alta og Kautokeino vil bli forsøkt undertrykt.

Derfor må motstanden bli ennå breiere, mer aktiv og bedre organisert. Vi må demonstrere for all verden at et utbyggingsvedtak i Stortinget er å trampe på interessene til samefolket og det stikk motsatte av «demokrati i hverdagen».

Sann mener vi det er mulig å presse et flertall i stortinget til å gå imot utbygging.

Men hvis stortingsgruppene til Høyre og Arbeiderpartiet likevel skulle trampe på folkevi-

LØSSELG NR. 200

66. årgang, Nr. 183, Hæmmerfest fredag 11. august 1978

ØRRETTGARN
MONOFIL
16-18-20-22 centar.

TRYKVELT
NISSEN
HÆMMERFEST

UTVENDIG
MALING og BEIS
of hælstenes innropert
får de hoes oss.

MBU
TV 15 03 - Hæmmerfest

**Sabotasjeaksjoner
planlegges allerede**

ALTA-VASS-DRAGET

Det planlegges allerede sabotasjeaksjoner som skal settes i verk når en eventuell utbygging av Alta-vassdraget tar til. Generalsekretær Per Flatberg i Norges Naturvernforbund bekrefter overfor Finnmark Dagblad at han kjenner til at slike aksjoner er under planlegging. Side side

ne» og et høvelig tidspunkt til å slå opp historia for å ramme motstanderne.

Jorunalisten bak oppslaget er ingen hvem som helst. Han er medlem av styret i Finnmark Arbeiderparti. Han vet at fylketspartiets standpunkt er i strid med folkeviljen. Derfor må vi regne med at trofaste partipamper

ljen, da er det dem som provoserer fram militante aksjoner.

Mardølaaksjonen var én militant aksjon. Den var bare for liten. Den organiserte ikke lokalbefolkninga godt nok. Den vant ikke fram. Vi er for å vinne kampen om Alta/Kautokeinovassdraget. Slagkraftig militant aksjon kan bli nødvendig.

Don sáhtat læt
mielde dahkamin
SÁMIID-HILAD
buorebun!

Dá læ Sámiiid-Hilaid nubbi nummar. Árvalusat vuosttas nummara hárrai čájehtit ahte áviisii læ stuora beroštupmi, ja ahte dasa læ stuora dárba. Dát læ dušše álgu, ja áviisas læt su vigit.

Vuosttas nummaris dajai doaimmahæddji, Egil Fossum: «Mi háliidit ahte áviisa galga šaddat sámii álbmoga nævvun (gaskoapmin) sin bæivvalaš rahčamusain ja čærdđalaš ja sosialalaš luođusmahttima giččis.» Jos Sámiiid-Hilaid galggašeimmet danin oazžut, áviisa ferte dávvijit olggošboahitit, ænebuidd joksat (juksat), ja fertet læt ænebut fárus áviisa dahkamen.

Maid don sáhtat dahkat?

• Don sáhtat šaddat ábonæntan.

Dan nummara rájes sáhtat ábonerešgoahitit Sámiiid-Hilaid. Dat máksa 12 ruvno jahkai, 4 nummara. Don mávssat: Sámiiid-Hilat
Boks 2046 Grünerløkka,
Oslo 5
Postgiro 2 32 35 74

• Don sáhtat šaddat Kommišunæran.

Dovddat go æraid gæt háliidivčte Sámiiid-Hilaid lohkat? Huma lagamus Klassekampen-kommišunærain, dahje šatta ieh kommišunæran. Čáles midjiide ja muital man galle áviisa sáhtašit vuovdit, de oacčut fásta logu juohke háve. Jos buohkat gæt háliidivčte Sámiiid-Hilaid lohkat ja áviisa oastit fidnet, de dárbašuvvojit ollu ænet vuovdit.

• Don sáhtat ieh čállit dahje oktavuoda olmmožin šaddat.

Ollu sajiin dáhpahuvvet áššit maid birra galggašeimmet čállit, muhto maid æt boade diehtit. Maid jos don čálašit midjiide væhaš. Buoremus dalle livččii ahte don gárvvisin čálat ahte sáhttit njuolggá áviisii váldit, ja šáddestat vel gova. Muhto jos dát læžža (læs) dutnje váttis, čáles dahje ringes midjiide (tef. (02) 67 49 90) ja gæžit min. Mi æt læt dušše stuora ođđasiid ja pulitihkalaš stoaffa manjis, muhto háliidit maiddai cukcasiid ja ænet kultuvrastoaffa: divttaid, novel-laid, tevnnegiid, govaid jnv.

DOARJJO ÁLBMOTÁKŠUVNNA

Álahæi-ænu dulvadæmi ássi maid Stuoradiggi dál čakčat áigu mænnudit, læ dušše vuosttaš oassi viiddis duoddar dulvadæmis. Mi duostat dan čuočuhit, Stuoradikkeproposišuvdna olggoshuksema birra i atte maidige dâhkadusaid vuosta ahte nu galga gævvat. Baicca govke uvssa dâkkar dulvadæpmi. Barguvuohki læ čielggas: Go læt čađa ožžon «muttolaš» huksema, NVE doaivu maŋŋa bæssat viiddidit lâvkkis lâvkai dassa go oppa čâhcelâhki læ dulvaduvvon.

Ale atte birui čelččena!

Livsvilkâra for folk langs Altaelva er trua om utbygginga blir gjennomfört. (Foto: Sámiid Hilat)

Odna dulvadanplânat æi læt nu viidat go ålggos ledje. 1968-plânaid mielde mágasiinnat galge gæssit sullii 1500 miljon kubikmeter, otne galget gæssit dušše 135 miljon kubikmeter. Dât gæhpædæpmi læ dâhpahuvvan danne go garra vuostalastin læ dahkan pulitihkalačat vædjemæhtumin viiddis dulvademiid doibmiidjat.

Mi maŋŋa boahtha dâhpahuvvat, ráđđehusa proposišuvdna gæzi adda:

«Jos sirdihannâkca elfápmu- linnja mielde Álahæjus Levdnjii lasihuvvo boahthe åiggis, sâhtta maŋŋa sâddat åigequovdil dahkat stuorit instalašuvnnaid ahte doalahit dulvvi» (s. 156) Stâhta i hukse millijarddaid årvo- saš elfápmustašuvnnaid ahte galget čikjâna orrut. Sâvzzu elfápmustašuvdna movt læ plâne- juvvon, i duhtadahte dârbbu, erenoamažit dâlvat. Elfápmu mi buvttaduvvo, sâdda divrrasin, daina go rusttet dušše sâhtta

âvkkuhuvvot badjerajalačcat moadde vahku jagis.

Muhto elfápmustašuvdna sâhtta sâddat hui gânnahahtti. Lassedulvademiiguin ja stuorit mágasiinnain. Jos galggašii dul- vičâzi albma lâhkai âvkkuhit sâhttit, gâibiduvvo ahte dat bisu- huvvo guhkit åigge. Dat sâhtta dušše dâhpahuvvat go duottar regulerejuvvo. NVE njuolggâ- dus elfápmuhuksenâssiin læmas ålo dat mi ænemus gânnahahtti læ. Danne læ vuordimis ahte Álahæi-ætnu læ sidjiide dâtalas.

JOATKKA, SKÁIDI, NÁVUOTNA: ÆI MAHKIGE DÂHKADUSAT

Guovdagæinnu boazusâmiid særvi mieđai dâdjat Álahæi-ænu dulvadæpmi go fal Joatkka, Skáidi ja Návuotna sestojit. Ráđ- ðehusa proposišuvdna gævaha boazusâmiid særvvi mærradusa doarjjan dulvadæpmi, muhto i atte maidige dâhkadusaid dâid čâhcelegiid dulvadæmi vuosta.

Joatkka ássi maŋiduvvo dassa go «Verneplan II for vassdrag» mænnuduvvo. Ahte sâdda go Jo- atkka váldot fárrui gâhttenplâ- nii, dan i dieđe oktage otne. Res- sursalâvdegotti čielggadæpmi, mi Lævnjjas goargadit ovdanlâ- giduvvoi, gal evttoha Skáiddi ja Návuona gâhttet. Muhto ressur- salâvdegotti čielggadæpmi læ dušše čielggadæpmi. Ráđðehus i læt man ge lâhkai čadnon evtto- husa čuoovut.

Jos oimmos vuollana gâbba- dussii Álahæi-ætnu dál «mutto- lačcat» dulvaduvvo, sâhtta nap- po boahthe åiggis nu gævvat ahte stuorimus jávrrit Guovdagæin- nu birrassin regulerejuvvojit, si- hkarastin dihtii jámma čâhcebo- ađu Sâvzzu elfápmustašuvdnii, ja maŋŋa vel Skáidi ja Návuotna dulvadit.

Álahæi dulvadæpmi ferte åro- stattejuvvt dál.

Gi ikkje Fanden lillefingeren

Alta-reguleringa er berre første byg- getrinn i ei meir omfattande utbyg- ging av vidda. Vi vil våge den på- standen. Stortingsproposisjonen om utbygginga gir ingen garantiar mot at det skal skje. Tvert om sett den dera på gløtt for ei slik regulering. Taktikken er velkjent: Ved å få gjen- nom ei «moderat» utbygging, hå- per NVE seinere å kunne utvide denne skritt til heile vass- dragsområdet er utbygd.

Den noverande reguleringa er sterkt redusert i forhold til dei opprinnelege planane. 1968- planane hadde reguleringsma- gasin på omlag 1500 millionar kubikmeter, dei noverande har berre magasin på 135 milli- onar kubikmeter. Denne re- duksjonen har ikkje kome fordi kraftutbyggingspolitikarane og NVE har blitt overttydde om verneverdien av Alta/Kautokeino-vassdraget. Reduksjo- nen har kome fordi den store motstanden gjer det politisk umogleg med eit meir omfat- tande inngrep. I første om- gang.

Kva som vil skje i andre om- gang, gir regjeringa sin propo- sisjon eit klart hint om:

«Dersom overføringskapasi- teten på kraftlinjen Alta- Lakselv økes i fremtiden, kan det siden bli aktuelt med bety- delig større installasjon for å minske flomtapet.» (s. 156)

Staten byggjer ikkje kraft- verk til fleire milliardar for at dei skal stå til pynt. Kraftsta- sjonen i Savtso slik den er plan- lagt no vil ikkje tilfredsstille behova, særleg for vinterkraft. Krafta som blir produsert blir kostbar, fordi verket berre kan utnyttast maksimalt nokre få veker i året.

Men kraftverket kan bli svært lønsamt. Med tilleggsre- guleringar og større magasin. Effektiv utnytting av flomvat- net krev t.d. at det kan haldast tilbake over eit lengre tidsrom. Det kan berre skje ved regule- ring på vidda. Rettesnora for NVE i kraftutbyggingsakar har alltid vore spørsmålet om kva som løner seg mest. Det er ingen grunn til å tru at ei ut- bygging av Alta-elva vil vere noko unntak.

JOTKA, SKAIDI, KVÆNANGEN: INGEN GARANTIER

Flyttsamelaget i Kautokeino gjekk i si tid med på ei utbyg-

ging av Alta-elva med forutset- ning om at Jotka, Skaidi og Kvænangen vart verna. Regje- ringa sin proposisjon tar vedta- ket frå flyttsamelaget til inn- tekst for ei utbygging, men gir ingen garantiar mot utbygging av dei nevnte vassdraga. Spørsmålet om Jotka blir ut- satt til behandlinga av «Verne- plan II for vassdrag». Om Jot- ka blir tatt med i verneplana, er det ingen som veit i dag.

Ressursutvalget for Finn- marksvidda si innstilling, som vart lagt fram med pomp og prakt i Lakselv i august, gjer framlegg om vern av Skaidi og Kvænangen. Men ressursutval- get si innstilling, regjeringa er på ingen måte forplikta til å følge tilrådingane.

Om ein gir etter for kravet om ei «moderat» utbygging i Alta-elva no, kan altså resul- tet i verste fall bli både regule- ring av fleire av dei store vatna i Kautokeino-området for å sik- re jamn vassføring til Savtso kraftstasjon, og seinare utbyg- ging av Skaidi og Kvænangen.

Konklusjonen må bli: Alta- utbygginga må stoppast no. La ikkje NVE få foten innafør.

Fra punktemonstrasjon mot kraftutbygging under Nordkalott-konferansen i Alta. Vi ser bl.a. to fram- tredende representanter for motstanden: Håkon Henriksen (med hatt og frakk) fra Alta-utvalget og To- re Bongo (i kofte), sekretær i Folkeaksjonen. (Foto: Klassekampen)

Mikkel Eira, álbmotákšuvdna Mázes

- Ulbmilin læ buohkaid oazzut oazzut fárrui

Álbmotákšuvdna Álahæi/Guovdagæin-ænu dulvadæmi vuosta bohta čavget čahčamušaid dulvadæmi vuosta dás ovddosguvlu dassa go Stuoradiggi dan mænnu- dišgohta. Álahæjus šaddet organiserjuvvot vuostalastinjoavkkut buot skuvllain ja ásodatguovlluin, ja oppa Álahædju galga gokčot vuollai- čáliinlisttuiguin. Mázes læ Álbmotákšuvdna bures bohtan johtui vuollai- čáliinlisttuiguin. Bures guokte čuođe nama moatte bæivvis læi boadus doppe.

— Boadus læi buorre, go diehtit ollus Mázes læt eret juste dáid áiggi- id, Mikkel Eira muitala, gi læ álbmotákšuvdna gaskægigasastivrra ov- daolmmožin Mázes, Sá- miid Hilaide.

— Muhto mi æt duða guovtte čuoða lohkuimi joatkit dassažii go 100 prosent læ vuollaičá- lan, dadja Mikkel Eira.

— Muhto Máze i satta sat njulgestaga Guoskkahuvvot el- fámuhksema oktavuodas?

— Jos dal Máze vel i dulva- duvvo, datte mi vahaduvvat. Okcilogi prosantta dain gæt Mázes ássat, læt boazusámit. Jos johtolat-gæinnut giddejuv- vojtt dulvadæmi oktavuodas, læ čielggas ahte boazusámit gillat šaddet. Æi dušse Máze- olbmot satta gillat dulvadæmi gæzil, maidai dat gæt Guov- dagæinnus ja Kárasjogas á- set.

ÁLGOHUksen

— Maid jos ráðdehus lohpi- divččii Skáiddi ja Návuona gá- httet?

— Dasa de vuoga in jáhke, nie mo plánen læ. Midjiide i gávdno æra vejolašvuhta go áibbas dulvadæmi vuosta man- nat.

— Dál vuos orustahttit Álahæi-ænu dulvadæmi. Man- na fas doarrut Skáiddi ja Návu- ona gáhttema bæle.

MI JOATKIT DASSAŽII GO LÆT VUOITAN

— Mi joatkit namaid čö- hkken barggu gitta stuoradik- ke mænnudæmi áigai, Mikkel Eira muitala. Álbmotákšuv- dna pláne maidai jo-ðihit ák- suvnavahku dás čakčat.

— Dat mi læ čielggas, læ ahte mi at atte vuollai ovdal go læt vuoitan. Jos Stuoradiggi adda konsešuvdna dulvadæpmat, in dieði mi dalle dáhpuvaš. Sá- htta vel Finnmark Dagblad einnostæpmi duohtan šaddat. Læn vuosta vèhkaváldde gæ- vahæmi. Muhto jos dulvadišgo- htet, dalle sáhtta dárbu šaddat.

I BELLODATPULITHKKA

— Loahpas háldan dadjat Álbmotákšuvdna dulvadæmi vuosta i fievrrit bellodatpuli- hka, Mikkel Eira dadja. Álb- motákšuvdnas læt olbmot mielde gæt gullet buotlágan pulitikkalaš bellodagaide. Ieš gulan DNA-ii jos dal DNA- ráðdehus doarju dulvadæmi, ollu dábalas bellodatmiellahfut barget elfápmuhksema vu- sta. Dan bæivve go Stuoradiggi dohkkeha agibæivai Álahæi/Guovdagæin-čáhcelæ- gi gáhttet, i sáhte oktage bello- dat ahte juste sin rahčamušat dat sihkkaraste vuoittu, Mik- kel Eira dadja

VI HELD FRAM TIL VI HAR SIGRA

— Om planane for motstands- arbeidet framover, fortel Mik- kel Eira at underskriftskam- panja vil halde fram heilt til stortingsbehandlingen. Folke- aksjonen har og planar om ei aksjonsveke frampå hausten, som skal avsluttast med eit stort demonstrasjonstog.

— Det som er heilt klart, er at vi vil halde fram á kjempe mot utbygging heilt til vi har sigra. Om Stortinget gir konse- sjon til utbygging, tør eg ikkje

naeleg. Opinionsen i Masi er stor og kraftig, slår Mikkel Eira fast.

— Men Masi blir ikkje lenger direkte råka av ei kraftutbyg- ging?

— Vi har slått tilbake trugs- målet om neddemming, det er sant. Men sjølv om Masi ikkje blir demt ned, vil vi heilt sik- kert merke skadeverknadene av ei utbygging. Nitti prosent av dei som bur i Masi er flytt- samar. Om flyttvegane for rei- nen blir stengt av oppdem- ming, er det klart dei vil merke det. Dei som driv med ut- marksnæring vil og merke fø- gene av ei regulering. Det gjeld ikkje berre dei som bur i Masi — dei som bur i Kautokei- no og Karasjok vil og bli skade- lidande.

FØRSTE BYGGETRINN

— Eg har ikkje eit fnugg av tru på at utbygginga vil stoppe etter dei planane dei legg opp til no. Vi vil gå imot eikvar «al- ternativ løysing». For oss er

det berre eitt alternativ, og det er inga utbygging.

— Kva om regjeringa lover varig vern av Skáiddi og Kvæ- nangen?

— Det det gjeld no, er á stop- pe utbygginga i Alta-elva. Sá får vi ta opp kampen om vern av Skáiddi og Kvænangen i neste omgang. Gir vi etter no, har vi ingen garantiar for á fá ha Skáiddi og Kvænangen i fred sei- nare.

VI HELD FRAM TIL VI HAR SIGRA

— Om planane for motstands- arbeidet framover, fortel Mik- kel Eira at underskriftskam- panja vil halde fram heilt til stortingsbehandlingen. Folke- aksjonen har og planar om ei aksjonsveke frampå hausten, som skal avsluttast med eit stort demonstrasjonstog.

— Det som er heilt klart, er at vi vil halde fram á kjempe mot utbygging heilt til vi har sigra. Om Stortinget gir konse- sjon til utbygging, tør eg ikkje

Davvikalohta konferanssa oktavuodas Álahæjus borgemanus, muhtun Mázeolbmot bohte bussein čájeht sin vuostehágu dulvadæmi vuosta. Gurutbældi. Mikkel J. Buljo, Ellen Guttormsen, Ante Guttormsen, Ellen Eira, Nils Johan Nango, Mikkel Eira ja Inga Hætta. (Govva: Sámiid Hilat)

Doarjjo álbmotákšuvdna

Álbmotákšuvdna Álahæi/Guovdagæin-ænu dulvadæmi vuosta doibmii biddjoi muhtun álb- motčoahkkimis Álahæjus dán gæse. Álbmotákšuvdnas læt báikkalaš særviit Álahæjus ja Má- zes, ja læ plánet vuodduidit báikkalaš særvi Guovdageidnui.

Álbmotákšuvdna vuodduidit báikkalaš særvi Guovdageidnui. Álbmotákšuvdna vuodduidit báikkalaš særvi Guovdageidnui.

Álbmotákšuvdna vuodduidit báikkalaš særvi Guovdageidnui. Álbmotákšuvdna vuodduidit báikkalaš særvi Guovdageidnui.

Álbmotákšuvdna vuodduidit báikkalaš særvi Guovdageidnui. Álbmotákšuvdna vuodduidit báikkalaš særvi Guovdageidnui.

Álbmotákšuvdna ádræssa læ:

Folkeaksjonen mot utbygging av Alta/Kautokeino-vassdraget
v. Tore Bongo
9510 Elvebakken

Slutt opp om Folkeaksjonen!

Folkeaksjonen mot utbygging av Alta-Kautokeino-vassdraget vart danna på eit folkemøte i Alta i sommar. Folkeaksjonen har lokalavdelingar i Alta og i Masi, og har planar om ei lokalavdeling i Kautokeino.

I plattformen til Folkeaksjonen står det:

Folkeaksjonen sitt formål er á arbeide mot all vannkraftutbygging av Alta/Kautokeino-vass- draget gjennom:

a) Innsamling og spreing av opplysningsmateriale mot utbygginga.

b) Opplysningsaksjoner og «stands», og ellers arbeide for á fremme motstandernes argu- menter og demonstrere den lokale motstanden mot utbygginga. Demonstrasjoner og større aksjonsformer avgjøres av medlemsmøte med alminnelig flertall.

Aksjonen kan vedta á støtte andre aksjoner, der befolkningen har gått imot vannkraftutbyg- ging, som truer nærings-, natur- og nærmiljø.

Adressa til Folkeaksjonen er:

Folkeaksjonen mot utbygging av Alta/Kautokeino-vassdraget
v/Tore Bongo
9510 Elvebakken

tenkje på kva som vil skje. Da kan kanskje Finnmark Dag- blad fá rett i spekulasjonane om militante sabotasjeaksjo- nar. Eg er imot all valdsbruk. Men om dei vil bygge ut, så kan det bli naudsynt. Vi har lært heilt frá folkeskolen at vi skal verne om landet og heima- ne våre. Det skal vi gjere, sjølv om det er Storting og regjering som går i spissen for á rasere.

IKKJE PARTIPOLITIKK

— Til slutt vil eg berre slå fast at Folkeaksjonen mot ut- bygging ikkje har noko med partipolitikk á gjere, seier Mikkel Eira. — Det det gjeld, er livsvilkåra til dei menneska som bor her. I Folkeaksjonen er det med folk frá alle politi- ske parti og grupperingar. Sjølv sokner eg til DNA. Jam-

vel om DNA-regjeringa går inn for utbygging, så er det mange vanlege partimedlemmer som tar del i arbeidet mot kraftut- bygging.

Den dagen Stortinget vedtar varig vern av Alta/Kautokei- novassdraget, er det ikkje noko parti som kan skumme fløyten og seie at det var deira innsats som sikra sigeren, seier Mik- kel Eira.

Bit'tá «Statistisk Sentralbyrå» čájeha:

Stuorát oassi sáme ál'bmugis gullá bar'giide!

- Læt ænet sámi bar'git gå mii læt diettán
- Dároidut'tin læ goazastuvvun
- Sábmelažžat dážaid vuollásažžat.

Dá læt mutton dieđot ávta bittás mii boattá «statistisk sentralbyrås». Bittá duogáš læ lii'geguorahallan ál'bmugis mii læi 1970. Oai'vil guorahallamiin læi oaz'žot statistikkalaš dieđo sábmelažžaide gulalašvuoda ál'bmugis Nordland, Troms ja Finnmarko filkain.

Mii gullá ávdeš statistikkalaš dieđo sámiid birra, de læ hui uccán. Dát gáv'ne nárga státtá oai'dno sábmelažžaid hárrai ja dan dæd'dima maid sábmelažžat læt gil'lán. Gá nárga státtá ii goas ge læt dávdastan atte gáv'dnu sámi náššuv'dna, de ii læt goas ge sir'ren sábmelažžaid æráin gá læmaš álmuš-lákkamat. Dat læ gák'čan dieđo sábmelažža lágo birra ja sin susialalaš dili birra. Dat læ jus'te dán duokken atte nárga boar'gárat læt naganadán hád'djen sábmelažžaid ja dážaid boasto oainoid gil'vima bák'te, nállivéláhusain ja čevliin. Dat ii mærkáš att čav'dá daggar gas'kavuođaid gá gil'vá dieđo sámi dili birra, muttu dalle læ vād'dasit bis'sehit daggar gáddoid. Danne læ statistikkalaš dietto buorre, ja dát bit'tá læ – váiku læt ge váilit – ák'ta lāv'ki ávdus. Duogáš læ atte sámi organisašuvnat mánaga gærde læt gá'bidan buoret dieđo sábmelažžaid lágo birra ja ællindási birra. Vuostas gærde læi sáme-konferansas Anáris 1959. Vilhelm Aubert læ guo-

rahallan statistiika dán lii'geguorahallamis.

DÁROIDUT'TIN GOAZASTUVVUN

Mii gullá duotta lákkui de ii læt guorahallan áibas buorre. Sikke danne gá ii læt lágahallan læmaš gá mutton guovloin ja danne gá jærahallan iěš aldes læmaš váddis, maid ii gula dál čil'get. Dan maid vissásit sá'tit daddjat, læ atte uccimus lágo miel'de čuv'ge sábmelažžaid lágo Nárgas. Mutto lákko čájeha dároidut'tima mii læmaš. Jás lákko læ riek'ta de ii læt gá bælli nu állo ál'bmugis ad'ne maina læ sámegeiella vuostas giella ákko ja áddjá buol'vada ga ek'tui, dál 10 535 ávdeš 19 635 ek'tui. Gá Aubert liiká daddjá atte dároidut'tin læ goazastuvvun, de gos'ká dat akkudagaide sis gæt læt jer'run. Mii oai'dnit atte vaiku læ ge dároidut'tin læmaš, de læ sámi organisašuvnat bar'gan atte giella vuoi'tigoattá. Dat læ mávtiidat'ti.

ÆLLINDÁSSI FUONIT

Vál'dá mēndu állo áigi buot čil'get maid dát guo-

orahallan mui'tala. Mii namahat dušše soames ášši:

- sábmelažžain læ uccit skuvlat gá dáža ál'bmugis
- guorahallan mui'tala atte ii læt mikkege ák'tasaš čanas sámi-vuođa gaskas ja oaddjodæmi gaskas Sívva dasa atte sámiid gulavažžat dávjit áž'žut oajo, læ agi dá-

fos. Riikadásis læ lámisál'bmugis oaddjo æmbu ad'dun boarret ál'bmugis. Ja ai-du dát agit læt ænet sámiid gaskas gá æráid. Maidái læt ænet læskat sábmelažžaid gaskas maidái 70 jagi nuorat.

- mii gullá ássamii, de ássat sábmelažžat sákkadæb'but gá ærát, erenoamášit sii

gæina læ sámegeiella vuostas giellan. Mo ad'de áv'damærka:

- 32,2 % dáina gæina læ sámegeiella vuostas giellan ássat viesoin gás læ ænet gá 1,5 ál'bmugis ladnjii, riikas 7%
- 46,7 % dáina gæina læ boazodoallo æláhusan ássat 2 dahje ænet lanja ala Daggár sákkatvuotta

ássama dáfos ii gáv'dnu muđoid riikas, ja čájeha man dárbaslaš læi viesoákšuv'dna, mii bid'djui játtui sullii dan ái'gái gá lágahallan læi. Dan dáfos æi læt dát lágot ád'ná lágot šat. Muttu æppitkæt'tá læ baddjeál'bmugis gæržit ássandilálašvuodat gá mii dá-bálaš læ.

Aubert čák'ke buot dieđoid áv'dal gá mui'ta-

	Sámegeiella vuostas giella (Samisk første språk)			Sámegeiella nubbi ván. giella (Samisk første språk til minst en av foreldrene)			Sámegeiella ákko dhj. addjá g. (Samisk første språk til minst en av beste-foreldrene)			Læ iěš sábmelaš (Regner seg selv som same)		
	læ (ja)	læ in dieđe (vet ikke)	læ in dáttu daddjat (ønsker ikke å svare)	læ (ja)	læ in dieđe (vet ikke)	læ in dáttu daddjat (ønsker ikke å svare)	læ (ja)	læ in dieđe (vet ikke)	læ in dáttu daddjat (ønsker ikke å svare)	læ (ja)	læ in dieđe (vet ikke)	læ in dáttu daddjat (ønsker ikke å svare)
Nordland	507	777	97	860	198	668	111	159				
Troms	1446	3473	797	4807	2575	944	746	333				
Finnmarko	8582	12558	1433	13968	4496	7563	1775	1321				
Davvi-Norgas (Nord-Norge)	10535	16808	2327	19635	7269	9175	2632	1813				

Artikkel fra Statistisk Sentralbyrå viser:

STOR DEL AV SAMEFOLKET TILHØRER ARBEIDERKLASSEN

– Det fins mange flere samiske arbeidere enn man før har regna med.

– Fornorskningsprosessen har blitt bremsa opp.

– Samene underprivilegert i forhold til den norske befolkninga.

Dette er noen av de konklusjonene som kommer fram i en ny artikkel som Statistisk Sentralbyrå har gitt ut. Artikkelen bygger på en tilleggsundersøkelse til Folke- og boligtellings som blei gjennomført i 1970. Formålet med tilleggsundersøkelsen var å skaffe fram statistikk over den samiske til-

knytninga til personer som bodde i en del utvalgte kretser i Nordland, Troms og Finnmark.

Når det gjelder tidligere statistikk om den samiske nasjonen så er den ytterst mangelfull. Dette gjenspeiler den norske statens syn på det samiske folket og er en del av den undertrykkinga samene er utsatt for. Fordi den norske staten aldri har innrømmet at det eksisterer en samisk nasjon, så har den heller aldri skilt ut samene når det er blitt foretatt folketellinger. Dette har bidratt til å dekke over både hvor mange samer det er og over deres sosiale situasjon. Det er nettopp i ly av de manglende kunnskapene om samene at det norske borgerskapet har greid å splitte det samiske og det norske

folket gjennom å spre fordommer, rasisme og norsk sjåvinisme. Det betyr ikke at en løser motsigelsene mellom det norske og det samiske folket gjennom å øke kunnskapene om samenes situasjon, men det gjør det atskillig vanskeligere å opprettholde de falske mytene som fins. Derfor er statistikk viktig, og denne nye artikkelen er – til tross for sine mangler – et viktig skritt framover. Bakgrunnen for denne undersøkelsen er at de samiske organisasjonene ved gjentatte anledninger har krevd bedre statistiske opplysninger om omfanget og fordelingen av samene og data om levevilkåra deres. Første gang kravet blei reist var på den tredje nordiske samekonferansen i Enare i 1959. Det er Vilhelm Aubert som har analysert statistikken fra tilleggsundersøkelsen.

FORNORSKNINGS-PROSESSEN BREMSA OPP

Når det gjelder absolutte tall så er sjølsagt resultatet av undersøkelsen behefta med store mangler. Både fordi det bare er foretatt tellinger i utvalgte kretser og fordi spørsmålsstillinga i seg sjøl er problematisk, noe vi ikke skal gå nærmere inn på her. Det eneste vi kan si med sikkerhet er at talla angir et minimumsantall personer med samisk tilknytning i Norge. Men talla sier likevel mye om den fornorskningsprosessen som har funnet sted. Om talla er riktige er det i dag bare omlag halvparten så mange som har samisk som første språk sammenlikna med «besteforeldregenerasjonen» – nå 10 535 mot tidligere 19 635. Når Aubert likevel sier at den språklige fornorskningsprosessen er bremsa opp, så

ja vel ænet riika ek'tui. Læt állogat sábmelažžat gæina læ ænet skuvla ja buoret dienas gá máj'gasis gæt æi læt sábmelažžat, muttu gas'kamærálažžat læ lákko sábmelažžaide heitugit. Dasa boattá vel atte sábmelažžat ássat heitugit ja sákka-dæb'but. Dat læ čiel'ga áv'damær'ka dan dæd'dimii maid sábmilá.»

STUORA SÁMI BAR'GIJOAV'KO

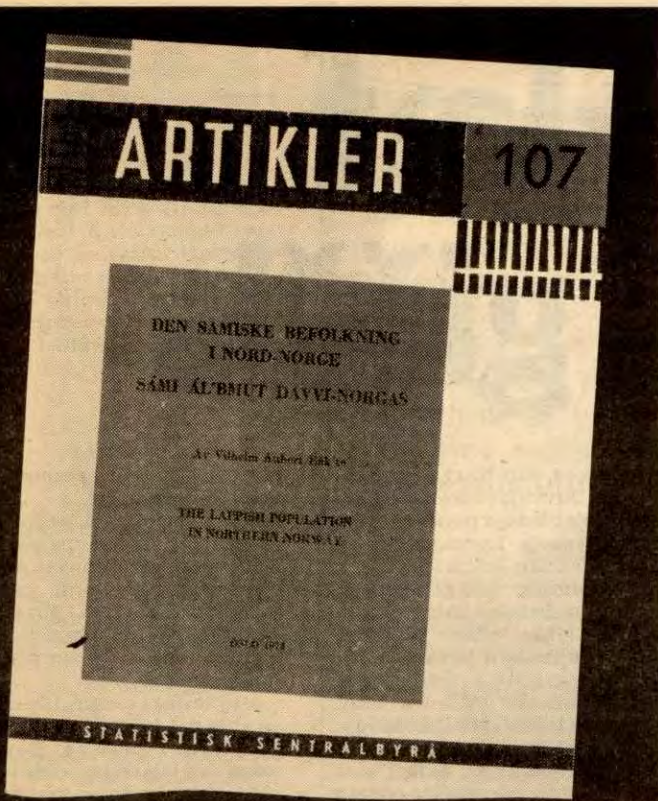
Loappas váldit Aubert bittás bargoid birra daid gaskas gæt ellet iežaset diednasiin. Dát læ dehálaš bit'tá, danne gá dáina sáttá guorahallat klás'sádili sábmelažžaid gaskas.

Dát čájáhallaš čájeha sábmelaš bar'gi álbmu-ga sturrudaga. Dat adde dušše groava gáva, ja læ vurdimis nubbastusat bar'gijoavko ja smávva-boar'gáriid gaskas. Muttu ii dan guv'lui atte

bar'gi joav'ko uc'co. Sæmmás diettit atte daid gaskas læ joavdan dároidut'tin guk'kelæmusis gæt æi barga dá-bálaš sámebargo, mii fas dakká atte sii æi læt læk'kun nu bures. Danne læ čielgas atte gáv'dnu ænet sámi bar'gi gá maid dát guorahallaš čájeha. Dát váikoha dan bar'gui maid sábmelažžat dakkat oazžon dittii náššuvnalažžat ja susialažžat frid'djavuođa. Dietto dábbe gás ærá dul'bmun ál'bmutat sáttet čájeha atte læ bar'gi-ál'bmut mii læ dat stuorimus fábmó. Loap'pa dán bit'tái fer'te læt atte oap'pa álló sábmelažžaid birra gá dut'ká dan bittá. Muttu maidái atte læ dár'bo buoret dut'kamii ád'ná dilis. Dat čájet atte sámit æi dul'bmu bære gielalažžat ja kultuvralažžat muttu maidái ávnašlažžat. Dát læt boadot Nárge imperialistaid suolavuođas sámeædnamis.

Bøker og tidsskrifter om det nasjonale spørsmålet kan bestilles fra:
Forlaget Oktober,
Postboks 6875, St. Olavs plass
Oslo 1

la ássama birra. Siido 108-ai čallá:

«Mii diettit ærá guovlos atte skuvla ja vir'gi váikoha ællindássái, ænemusat ruttadiednasa dáfos. Danne læ dán

áv'dnasis, vissis lákkai čujohuvvun atte sábmelažžain sikke gáržes gielamærrádusa dáfos ja dan viidis giellamærrádusa dáfos, læt vuolit dásis gá muðoid ænaoasis,

Ál'bmut sami dáv'domærkain fidnoide gulavasvuotta %:
(Personer med samiske kjennetegn fordelt på yrkesgrupper i %)

	Finmarko	Troms	Nordland
Bar'gijoav'ka (Arbeiderklassen)			
Industri	27,9	32,9	27,1
Fievro (Transport/kommunikasjon)	9,4	9,1	13,3
Ruvki (Gruve./sprengning)	2,0	2,9	2,5
Væk'ki/militar (Service./militær)	12,3	8,3	11,0
	51,6	53,2	53,9
Smávva-boar'garat (Småborgerskapet)			
Teknikkalas (Teknisk/vitenskap.)	4,3	2,3	3,7
Kantur/gav'pi (Kontor/handel)	8,6	5,9	4,8
Vuođđalahus (Primærnæring)	34,4	37,7	37,6
	47,7	45,9	46,1
Boar'garat (Borgerskapet)			
Administreren			
(Adm./forvaltning bedriftsledere)	1,0	0,9	—

henger det sammen med aldersfordelinga blant de spurte. Viser altså til tross for statens for forskningspolitikk at den kampen de samiske organisasjonene har ført for det samiske språket begynner å bære frukter. Det er en gledelig utvikling.

LEVESTANDARDEN LAVERE

Det vil føre for langt å gå nærmere inn på de forskjellige resultatene denne undersøkelsen kommer fram til. Vi skal bare nøye oss med å nevne noen av konklusjonene:

— Personer med samisk tilknytning har gjennomgående kortere utdanning enn den norske befolkninga.

— Undersøkelsen tyder på at det ikke fins noen direkte sammenheng mellom samisk tilknytning og trykkehypighe-ten. Den viktigste årsak til at

personer med samisk tilknytning oftere lever av trygd enn andre i de samme distriktene er den ulike aldersfordelingen. I landsmålestokk er f.eks. uførepensjonistene sterkt konsentrert i de høye aldersgruppene. Og nettopp disse aldersgruppene er overrepresentert blant folk med samisk bakgrunn. Likeså er det et stort innslag av enker med samisk tilknytning også blant kvinner under 70 år.

— Når det gjelder boforhold så tyder opplysningene om botetthet klart at store deler av den samiske befolkninga har bodd svært trangt, og spesielt gjelder det dem som har samisk som første språk. Noen eksempler:

— 32,2 prosent av dem som har samisk som første språk bor i boliger med 1,5 personer eller fler pr. rom, mot bare 7 prosent for hele landet.

— 46,7 prosent av dem som er tilknyttet reindrifta bor i hus med en botetthet på 2 personer eller mer pr. rom.

En slik botetthet fins praktisk talt ikke i landet forøvrig og det viser hvor nødvendig det var med boligaksjonen som ble satt i gang omtrent samtidig med folketellinga i 1970. På grunnlag av denne aksjonen er ikke disse tallene dekkende for situasjonen i dag. Men det er ingen tvil om at f.eks. reindriftsfamiliene fortsatt har trangere boforhold enn det som ellers er vanlig.

Aubert summerer opp resultatene han har kommet fram til for han behandler boforholda. På side 108 skriver han: «Vi vet fra mye annet materiale at utdanning og yrke virker bestemmende inn på levestandarden, hovedsakelig via inntekten. Derfor ligger det i det materiale som er presentert

foran, sterke indisier på at samene både ut fra den snevre språkdefinisjonen og ut fra den vide definisjonen, er underprivilegert i forhold til den øvrige befolkningen i landsdelen og enda mer i forhold til hele landet. Det fins mange samer som har bedre utdanning og et mer innbringende yrke enn mange ikke-samer, men gjennomsnittet og fordelingen synes å være skjev i samenes disfavør.» I tillegg kommer altså at samene også gjennomgående har dårligere og trangere boforhold. Dette er et konkret eksempel på den undertrykkinga den samiske nasjonen er utsatt for.

STOR SAMISK ARBEIDERKLASSE

Det siste vi skal ta med fra artikkelen til Aubert er kapitlet som omhandler yrkesfordelingen blant dem som lever av inntekt av eget arbeid. Dette er

et viktig kapittel fordi det gir opplysninger som kan hjelpe oss til å analysere klasseforholda blant samene.

Denne oppstillinga gir oss en pekepinn på størrelsen av den samiske arbeiderklassen. Den gir bare en grov oversikt, og det vil helt sikkert være forskyvninger innafor dem som her er gruppert i arbeiderklassen og dem som er gruppert innafor småborgerskapet. Men det vil neppe gi forskyvninger som fører til at arbeiderklassen blir mindre. Samtidig veit vi også at det er nettopp blant dem som ikke har arbeid innafor de tradisjonelle samiske næringene at for forskningsprosessen er kommet lengst, noe som igjen fører til en underregistrering av slike personer. Følgelig er det all grunn til å tro at det finnes enda flere samiske arbeidere enn det som kommer fram i denne undersø-

kelsen. Dette har stor betydning for den kampen det samiske folket fører for nasjonal og sosial frigjøring. Erfaringene fra den kampen som andre undertrykte nasjoner har ført viser at det er arbeiderklassen som blir den ledende krafta.

Konklusjonen på denne artikkelen er at en kan lære mye om det samiske folket ved å studere den. Samtidig viser den at det fortsatt er et stort behov for en skikkelig registrering av samenes situasjon i dag. Den vil enda klarere vise at samene ikke bare rammes av språklig og kulturell undertrykking, men også av rein materiell undertrykking. Dette er resultatet av den norske imperialismens tjuveri av ressursene i Sameland.

Bargiidsæthu šadda læt njunnožis čærdalaš giččis

Muhtun čállošis Statistisk Sentralbyrå-as boakta ovdan ahte badjel 50 % sámi álbmogis gulla bargiidsæthu.

Sámiid-Hilat dán ovdandivui AKP (m-l) ovdalbmu Pål Steigan-ii, ja dáhtui čilgehusa:

Formannen i AKP (m-l), Pål Steigan. (Foto: Klassekampen)

— Vuosttažin dáhtun dadjat dát læi imaštahti. Mi læt gal diehtan ahte gávdno sámi bargiidsæthu, muhto mis æi læmas nu ollu dieđut dan birra. Dát gal ledje illudahti čuvgehusat danne gá dat máksa ahte sámi návvnas læt állu gávdit vuodoo gá ávdal læt gáddán. Dát máksa maidai dan ahte ferte biddjot stuorit deddu sámi bargiidsædu gižžai (fággai) čærdalaš ierádoejujpmat go odnašii læ dahkkon.

— Mi gattat læt dætalas sivvan ahte i læt dahkkon albma statistihkka sámi bargiidsædu birra?

— Norgga stáhtii, ja erenoamážit AP-rádoehusa šovinisttaide, læ dætalas čiegus atnit ahte gávdno sámi bargiidsæthu, ja doalohit ahte «bargi læ bargi». Dát læ oassi barguvuogis jávkadahtit sámi álbmoga nu go návsvdnan, ja sámi áššiid gárvudut læt dušše boazodoalluáššis. Muhto læ áibbas čielggas ahte návsvdnan i læt dušše okta ælahussuorgi. Das læt ollu sæđut. Ahte i namahit sámi bargiidsædu stáhtihkain ja æra čuvgehusain læ muhtun oassi norgga stáhta dáruiduhttin-pulitihkas. Danne læ midjiide revolusjonæraide ja buohkaide æraide gæt sámi álbmoga dorjot, hui dætalas roggat dieđuid sámi bargiidsædu birra.

BARGIIDSÆHTU GALGA MOBILISEREJUVVOT

— Guorahallamat čájehit maidai ahte sámiid gaskkas gæt olggobælte sámi guovddas guovlluid orrot, dáruiduhttin gukkimussii læ boaktan. Dát han erenoamážit dalle guoska sámi bargiidsæhtui. Gáttat go dalle ahte dat maidige boakta mærkkašit čærdalaš gižžai?

— Ollu jagiid vèlahæpmi (olggostæpmi) sámiid læ dagahan ahte ollu sámiid bargit æi duostta dovdastit ahte si læt sámit. Danne si sámevuoda átestit. Si maidai biedgguid ássat ja sis læt vaddasæbbut čeahkkanit go sámiin sámi guovddas sajiin. Dætalas oassi barggus ferte šaddat ahte sámiid bargiid oázžut sámi áššiguin bargagoahtit. Mi dietit ahte gá bargit vèlahuvvon návvnas vuos dohpehjit čærdalaš gažaldahki gitta — dát læt æra ædnamis valdon oappot — de læt sis vejolašvuotta mannat njunnožii áššii ávdidan ditte.

Danne go si nu go bargit vèlahæmi dovdet, de álkkit sáhttet ávžžuhtit norgga sehtu-ustiidi ja norgga bargiid vèlahuvvon sámi álbmoga doarjut. Dán maidai diehtit norgga historjjas go luvvejuvvoi eret Ruotas Dat leddje ruota bargit gæt manne njunnožii buo-

rindákken ditti Nárge vuogatuvoða luvvejuvvoimii. Ruota bargit dat leddje maid gæt hettedje ruota hæræsæthu, nu ahte ai sáttán soattat álgit dan luvvejuvvon Nárge vuosta. Danne læ dætalas ahte bargiidsæthu, sihke sámi ja dáza, manna njunnožii ja sámi áššiguin bargagoahta. Odnáži gal læmas uhcan doaimma sámi bargiid gaskkas, muhto dat doaimma mi læmas, čájeha ahte sámma lækai go bargit æra vèlahuvvon olmmoščærdain de sámi bargit maid: Go dohpehjit čærdalaš gažaldahkii gitta, de mannet njunnožii. Si læt ænemus mielas gižžidit (fággadit) stáhtain ja rádoehusain, ja sii æi vuollán nu álkkit.

Mi læt mánga ovdamærkka oaidnan go sámi bargit læt ruovttuluotta sámi guovlluide farrin ja aitto sámeáššiid buoremus beroštæddjin šaddan.

BARGIIDSÆHTU JA ČÆRDDALAŠ GAŽALDAT

— Ollogat oavvildit ahte sámeažaldagat galget dušše guoskat sámiide gæt boazudoaluin ja vèranduoluin barget?

— Marxista-leninistalaš klásiikar gii čærdalaš gažaldaga læ viidat guorahain, læ Stalin. Son dadja muhtun sajes ahte čærdalaš gažaldat oaveáššis læ bondegáaldat. Siv-

van dasa læ ahte erenoamážit smávvalolaččat, gæfes bonddet ja olbmot sullii sámma lágan ehkonumalaš dilis gæt bohtet ovdimusat dovdat čærdalaš vèlahæmi, ja ænemusat sáddet gillat. Ærret æra dakko bokte ahte monopolakáhpitala eretrohte sin ehkonumalaš vuodo.

Muhto dát i eisege dan mávse ahte dát læ gažaldat mi bargiidsæhtui i guoskka. Bargiidsæthu vèlahuvvon návvnas aiddo dalle gulla sárvat smávvalolaččaguin ja gæfes bonddiguin ja æraguin gæt sámma dilis læt. Váddis livže sárvat jus i livže gullan vèlahuvvon návvanii. Si læt sámma dilis dáina go si læt vèlahuvvon nu go čærdan. Dat læ aiddo bargiidsæhtu gi sáhta badjelvuoitet vuostalašvuoda daid sierranas joavkkuid gaskka ja čohkket daid sárvad oktasá vèlahæddji vuosta. Dat læ aiddo bargiidsæhtu revolusjonæra vuododáme mielde ahte vejolašvuotta boattá oázžot daggár oaino, ja badjelvuoitet sáhta joavkku-sjávvinisma ja joavkku-vuostalašvuoda. Joavkku-sjávvinisma ja joavkku-vuostalašvuotta bisán hui álkkit smávvaobargarlas joavkuin.

Læ áiggiid čađa čájevuvvon ahte læ álki čærdalaš lihkadusaiddo haddjet nu guhka go læt dušše vuoduvuvvon smávva-

I en artikkel fra Statistisk Sentralbyrå viser det seg at over 50 prosent av de personene som har samisk tilknytning tilhører arbeiderklassen. Sámiid-Hilat la dette fram for formannen i AKP (m-l), Pål Steigan, og ba om en kommentar:

— For det første så vil jeg si at dette var overraskende. Vi har jo sjølsagt visst at det fins en samisk arbeiderklasse, men vi har nesten ikke hatt opplysninger om denne. Samtidig så er dette gledelige opplysninger, fordi det betyr at den samiske nasjonen har en mye breiere basis enn vi har antatt. Det betyr også at det må bli lagt mye større vekt på den samiske arbeiderklassen i kampen for nasjonal sjølråderett enn det som har vært tilfelle til nå.

— Hva trur du er den viktigste årsaken til at det ikke har blitt laga skikkelig statistikk om den samiske arbeiderklassen?

— For den norske staten, og spesielt for sjávvinistene i AP-regjeringa, er det viktig å fortie at det fins en samisk arbeiderklasse og bygge på argumentet om at «en arbeider er en arbeider». Dette er en del av taktikken for å utsette det samiske folket som nasjon og redusere samespørsmålet til et spørsmål om reinerne. Men det er klart at en nasjon ikke bare består av en næringsvei. Den består av flere klasser. Det å utsette den samiske arbeiderklassen i statistikken og i alle opplysninger er en del av den norske statens fornorskingspolitikk. Derfor er det svært viktig for oss revolusjonære og alle som støtter det samiske folket å grave fram fakta om den samiske arbeiderklassen.

ARBEIDERKLASSEN MÅ MOBILISERES

— Undersøkelsen viser også at det er blant de samene som

Arbeiderklassen vil bli ledende i den nasjonale kampen

lever utfor de samiske kjerneområdene at fornorskingsprosessen er kommet lengst. Dette vil jo særlig være tilfelle for den samiske arbeiderklassen. Trur du likevel at den kan få betydning for den nasjonale kampen?

— Årelang undertrykking av samene har ført til at mange samiske arbeidere er redde for å vedkjenne at de er samer. Derfor trenger de det tilbake. De er også spredt og har vanskeligere for å samle seg enn f.eks. samene i de sentrale områdene som driver i de tradisjonelle samiske næringene. En viktig del av arbeidet må bli å få også samiske arbeidere til å ta opp samespørsmålet. Vi veit at når arbeiderne i en undertrykt nasjon først griper det nasjonale spørsmålet — dette veit vi fra andre lands erfaringer — så blir de istand til å gå i spissen for den nasjonale kampen. Nettopp fordi de kjenner undertrykkinga som arbeidere har de lettere for å appellere til sine norske klassefeller og få norske arbeidere til å solidarisere seg med den undertrykte samiske nasjonen. Dette kjenner vi også til fra Norges historie med løsrivelsen fra Sverige. Det var de svenske arbeiderne som gikk i spissen for å anerkjenne Norges rett til løsrivelse og som hindra den svenske øverklassen i å gå til krig mot Norge. Det å få arbeiderklassen, både den samiske og den norske, til å gripe samespørsmålet og gå i spissen er derfor svært viktig.

Foreløpig har det vært liten aktivitet blant samiske arbeidere, men den aktiviteten som har vært viser at det samme gjelder for samiske arbeidere som for arbeidere innafor andre undertrykte nasjoner: Når

de griper det nasjonale spørsmålet går de i spissen. De er de mest villige til å kjempe og de vanskeligste å presse fra stolen og regjeringa. Vi har sett mange eksempler på at samiske arbeidere som flytter tilbake til de samiske områdene nettopp blir de mest konsekvente forkjemperne for same-

Arbeiderklassen i den undertrykte nasjonen får da nettopp et ekstra grunnlag for å forene seg med småbønder/fattigbønder og folk med liknende type stilling, enn hva den ville gjort om den ikke tilhørte en undertrykt nasjon. Det de har til felles er at de er undertrykt som nasjon. Og det er nettopp ar-

og de har ikke råd til å bli splittet opp på denne måten som de er blitt opp igjennom tidene.

SPLITT OG HERSK

— Hva er den viktigste årsaken til at det oppstår sånne gruppetotsetninger?

— Den type gruppesjávvinisme som jeg snakka om springer i stor grad ut fra den økonomiske virkeligheten. At noen har en type småborgerlige næringsinteresser og noen en annen type småborgerlig næringsinteresser. At det finnes visse motsetningsforhold mellom disse står det ikke til å nekte — som vi f.eks. ser mellom fastboende samer som driver småbruk og reindriftssamer. Men imperialistene utnytter dette og setter gruppene opp mot hverandre. De prøver å få dem til å slåss mot hverandre istedet for mot imperialismen. Det er en klasse som ikke har noe annet å tape enn sine lenker — nemlig arbeiderklassen. Den har ikke den typen gruppeinteresse å stille opp med, men kan se det mer helhetlig og slå fast at her er hovedfienden imperialismen; det er kapitalistene som utbytter oss alle sammen. Det er arbeiderklassen som har det langsiktige perspektivet om å gjøre seg til herre over staten og på den måten er istand til å løse motsigelser i folket gjennom demokratiske diskusjoner. Imperialistene på sin side gjør alt de kan for å piske opp motsigelser.

ARBEIDERKLASSENS INTERESSER PÅ FRAMMARSJ

— Hvordan står de samiske intellektuelle i forhold til det du nå har sagt? Hittil har jo de spilt en framtrædende rolle i den kampen som har blitt fort.

— Mange samiske intellektuelle ser dette ganske klart — og det er utmerket. Men når de gjør det og tar til orde for å overvinne denne typen motsetninger, så stiller de seg i økende grad på et standpunkt for arbeiderklassens interesser. Det er bare et uttrykk for at arbeiderklassens interesser er på frammarsj og at dette gjenspeiles blant de intellektuelle. Det er en prosess som vi sikkert vil se mye mer av i framtida. Etter hvert som dette viser seg i praksis vil sikkert også de forskjellige gruppene innafor den småborgerlige samekonominen se at dette er i samsvar med deres interesser, og også bli istand til å overvinne sine gruppetotsetninger. Men det ledende elementet her — det blir arbeiderklassen.

NORSK SJÁVINISME

— Du sa at den samiske arbeiderklassen har lettere for å appellere til den norske arbeiderklassen. Hva anser du for å være den viktigste hindringa for en allianse på tvers av de nasjonale skillelinjene?

— Utgangspunktet vårt er at det er nødvendig for samene å stå sammen med den norske arbeiderklassen hvis de skal kunne seire i sin kamp for nasjonal sjølråderett. Men det er klart at det er mye sjávvinisme i den norske arbeiderklassen som må overvinnes. Det vil finnes i enhver undertrykket nasjon. Men nettopp samiske arbeidere er de nærmeste til å kunne bidra til å overvinne denne sjávvinismen i den norske arbeiderklassen, for de kan tale til norske arbeidere som arbeidere. De kjenner arbeidernes situasjon og kan forklare dette spørsmålet ut fra et klasseperspektiv. Så det er dobbelt viktig at vi griper arbeiderklassens rolle i den samiske nasjonale bevegelsen og ikke undervurderer den. Det er klart at også kommunistene vil spille en aktiv rolle i å kjempe mot den typen sjávvinisme som jeg har nevnt her. Men det er et klasseperspørsmål og ikke bare et spørsmål om å mobilisere de bevisste revolusjonære. Helst klassen må mobiliseres.

INTERVJU MED PÅL STEIGAN

nes sak.

ARBEIDERKLASSEN OG DET NASJONALE SPØRSMÅLET

— Det er mange som ser på samespørsmålet som noe som bare angår samer som er tilknyttet reindrift og jordbruk?

— En av de marxist-leninistiske klassikerne som har tatt opp det nasjonale spørsmålet i stort omfang er Stalin. Han sier et sted at det nasjonale spørsmålet i hovedsak er et bondespørsmål. Grunnen til det er at det er særlig småbønderne, fattigbønderne og folk med liknende type økonomi i de undertrykte nasjonene som merker den nasjonale undertrykkinga først og på en måte får de klareste utslaga av den. Bl.a. ved at monopolkapitalen river vekk grunnlaget for økonomien deres.

Men dette betyr på ingen måte at dette er et spørsmål som ikke angår arbeiderklassen.

Arbeiderklassen som er istand til å overvinne motsetningen mellom forskjellige grupper og samle en felles front mot den felle undertrykkeren. Det er nettopp ut fra arbeiderklassens revolusjonære standpunkt at det er mulig å komme fram til et sånt perspektiv og overvinne gruppesjávvinisme og gruppetotsetninger som mye lettere vil ri f.eks. småborgerlige grupper. Det har opp igjennom tidene vist at det er lett å splitte de nasjonale bevegelsene så lenge denne bare har basert seg på småborgerlige grupper. Men med en gang arbeiderklassen har kommet i spissen for den nasjonale bevegelsen så har dette endra seg. Perspektivene har blitt annerledes og det er blitt mulig å samle en slagkraftig front mot imperialistene og undertrykkerne. Og er det noe samene trenger så er det å overvinne denne typen gruppetotsetninger, for de har sterke fiender

boargarlaš jovkkožiid ala. Muhto dallan go bargiidsæhtu læ čærddalaš lihkadusa njunnožii bohtan, de læ dat nuppástuvvan. Daino læt nubbástuvvan, ja vejolašvuotta læ saddan čohkket sáraid nana frontii imperialistaid ja vælahaddji vuosta. Sámit maidai dárbašit badjelvuoitet joavkuvuostalašvuotaid, daina go sis læt gievrras vašalačcat ja sis i læt værri æmbo haddjejuvvot dien lækhai go áiggiid čađa læt sadan.

HÁDDJET JA RÁDDET

— Mi læ dætalæmus sivaiddákkar joavkuvuostalašvuotaid čuožžilæpmai?

— Diekkar lágan joavkušovinisma vuolga hkonumalaš duhtavuođa dilis. Ahte muhtumiin læ muhtun lágan smávva boargarlaš ælahusfuolahæmit ja muhtumiin fas æra lágan smávva boargarlaš ælahusfuolahæmit. Ahte gávno vissis vuostalašvuotaid dilalašvuotta dáid gaskkas, dan i sáhte biehtalit — omd. bozusámiid ænandoalli mærragátti ássi sámiid gaskkas. Muhto imperialistat dáid ávkkuhit ja bidjet joavkkuid vuostalaga. Si gæhčcalit daid oázžut guoet guimideaset vuosta soahtat, dan sajies go imperialismma vuosta. Dat læt ákta sæhtu mas i læt æra maid massit gá iežas ænastagaid — dat læ bargiidsæhtu. Das æi læt daggár joavkuinteressat maid varjalit, muttu sáttá gæčcat ássi æmbo viidásat. Danne maid sáhtta oaidnit ahte dábbe læ oaivevašalaš imperialismma; dat læt kapitalistat gæt min buokkaid dulmet.

Bargiidsæodus dat læ guhkeáigge oppalaš oaidnu dahkat iežas stáhta badjel fárolažžan ja sáhtta čuovdit vuostalašvuotaid olbmoid gaskkas demokrahtalaš digastallamiid bokte. Imperialistat sin bæles barget fas buot maid nagadit doalahit vuostalašvuotaid.

BARGIIDSÆDU FUOLAHÆMIT OVDANIT

— Gosa sámi vuoinjalaš bargit gullet dan ektoi maid don aiddo dadjet. Dássazi hæn si læmas njunnožis gičcis mi læ fievrivuvvon?

— Mánge sámi vuoinjalaš bargi oiden dán hui čielgasit — ja buorre læ. Muhto go dan dahket ja rahčet badjelvuoitit dán lágan vuostalašvuotaid, doarjogohet maidai bargiidsædu fuolahemiid.

Dát dušse dan čájeha ahte bargiidsædu fuolahæmit ovdanit. Ja dán bohtit vissasit oaidnit boahhteáiggis. Dađista ga go dát bæivvalaš dilis ovdanbohta, vissasit maidai sierranas joavkkut smávva boargarlaš sáme-ehkonumia siskkabældet bohtet oaidnit ahte dat sin fuolahemiiguin oktiivastida. Muhto njunužin — læ bargiidsæhtu.

NORGALAŠ ŠOVINISMA

— Don dadjet ahte sámi bargiidsæodus læ állkiet áccat vækki norgga bargiidsæhtus. Mi læ du mielas dætalæmus hehttehusaid oktasas lihttui go čærddalaš eruhusat gávnojit?

— Min vuoduoaiivil læ ahte sámiin læ dárbu ovttasrahčat norgga bargiidsæduin jos galget soađi vuoitet čærddalaš ierádoejuvmai.

Muhto læ čielggas ahte gávno ollu šovinisma norgga bargiidsæodus man badjel vuoitit ferte. Dat gávno juohke vælahan čærddas. Muhto aiddo sámi bargit læt lagamusat gæt sáhttet norgga bargiidsædu vækkehit dán šovinismma badjel vuoitit, go si sáhttet norgga bargiidsædu sárdnut nu go bargit. Si dovdet bargiidsædu dilalašvuotaid ja sáhttet čilget dán gažaldaga sæhtuoainnu meilde.

Danne læ erenoamaš dætalas áddet bargiidsædu dili sámi čærddalaš lihkadusas, i ge dan olggostit. Dat læ čilgas ahte maidai kommunistat sáddet ge bargat vuosta daggár šovinismma maid das læn nama han. Muttu dat læ sæhtugažaldat, i ge dušse gažaldat čákket revolusjonærai. Ábba sæhtu ferte čákkkejuvvut ássi-gálgan ditte.

Guovdagæidnu læ okta dain gielddain Finnmarkkus gos olmmošlohku lassan. Muhto bargusajit unnanit. Guovdagæinnus læ fidnoskuvla 6-ain linnjain, muhto mæsta i oktage bargusadji daidda gæt dáppe gerget.

Norggas læt ollogat otno barggu haga, daina go læt fuones áiggit. Muhto sámi guovlluin læ bargguhisvuotta stuorit go ollu æra sajiin. Sivvan dása læ norgga imperialismma rievvidæpmi Sámi.

Norgga stáhta ja ruhtavæhka háliidit ávkkuhit luohituriggo dagaid (luondduat-taldagaid) Sámis, muhto i beroš olbmoid doppe ođđa bargusajiid háhkat. Mathis Persen Sara 23 jage boaris ja læ Guovdagæinnus eret. Go humadeimmet suina gæsset læi son muvrræn hommas.

Sámiid organisašuvnnat læt uhcan dahkan buoridit sámiid bargiidsædu dilalašvuotaid, Mathis P. Sara oaiivvilda.

- Sámenuorat dáhto šedje barggu ruovttu guovllus, dadja Mathis P. Sara

Læ dohkalaš bargu, Mathis dadja — ja buorre bálka — nu guhka go bista. Muhto dál læn bargan huksenbargguin 6 gæse ja in læt vel ožžon barggu dálve badjel. Háliidivčæn ovdal mehkaniikarbarggu. Læn væzæn mášin-ja mehk. linnja Guovdagæinnu fiduoskuvllas ja jahkebæle áhcahangursse Hámmarfæsttas. Muhto in læt vel fidnet dakkaraš barggu. I gávno dáppe.

1/3 OASSI NUORAIN BARGGU HAGA?

— Dieđat go man ollus læt barggu haga Guovdagæinnus?
— Erenoamažit nuoraid gaskkas læ bargguhisvuotta.

Gáttan sullii 1/3 oassi læ barggu haga. Ollogat barget dušse gæsset.

— Læt go fitnan bargukantuvrras dáppe ja barggu jærran?

— Ollu gerddiid, ja álo dadjet dan sámma: «I læt mihkige dáppe sis Finnmarkkus». Fálaldaga maid oázžut, læ guollebargui vuolgit mærragáddai.

— Manne dohko ehpet vuolggæ?

— Muhtomat gal mannet, Muhto læ ipmirdat, sámenuorat háliidit læt ruovttu guovllus. Mi háliidit ællit sámi birasgottis. Dat læt vulget dáppe eret, háliidit fas ruovttuluotta boahhtit jos sáhtašedje. I læt duotta ahte ektudáhtus fárrerit.

DÁRUIDUVVAN

— Gosa mannet nuorat go eret fárrerit?

— Ollogat dáppe mannet Gir-kunjargii Syd-Varangerii bargui. Ollogat læt lulas mannan. Na don gávnnat daid miehta riikka. Olmmoš oaidna ahte go olbmot eret fárrerit, hui johtilit dáruiduvvet. Jos vel ruovttuluotta ge bohtet, de læt vajaldattan sámi vieruid ja dábiid.

UNNIT BARGUSAJIT

— Movt læ, læ go saddan állkiet dahje váddasæbbut barggu fidnit. Guovdagæinnus mañemus jagiid?

— Læ duočas váddasæbbut

saddan. Sullii 100 olbmo čievčastuvvojedje go Biedjovaggi loahpahii doaimmas. Áidna ođđa doaimmat læt moadde gávppi ja huksenfirbma.

MAID LIVČČII DAHKAT SÁHTTIT

— Maid oaiivvildat livččii dahkat sáhttit ahte ođđa bargusajiid Guovdagæidnu fidnet?

— Ænet livččii ænandoaluin ja boazudoaluin bargat. Dat læ stahta pulitihka mi vættisin dahka ænandoalu viiddidit. Boazudoalu maidai sáhtašii vahaš viiddidit. Muhto gæsseguohtumat læt gærzugohtan. Ja eisevaldit læmas váddasat. Æi háliit ođđa guohtunguovlluid

doarjut, vaikko sámit gæt ohcet, dihtet læ sadji.

Ja nu mielas menddo unnan ænandoalu ja boazudoalu buktagat dáppe muohkaduvoojit (blir vidarefoedla). Dál galga ođđa njuovvanrusit Guovdagæidnu huksejuvvot, muhto ænet livččii sahtan dahkot. Manne galget bohccomærffit Harstad-as ja joika-gáhkut Troandimis ráhkaduvvot? Ollu sáhtašii dáppe doibmii bidjat, smávva bájiid ja industria, ja ruvkedoaimma, muhto i galgášii boazudoalu hehttet, nie mo Biedjovakkis dáhpahuvvan. Eisevaldit galgášedje ænet ovddasvastadusa čájehit ja nuoraid doahhtalit. Sámiin galga læt vuosttas vuolit vuotta bargguide sámi guovlluin.

SÁMIID BARGIT GOARIDUVVON

— Mu mielas orru ahte sámiid organisašuvnnat ja áviisat læt uhcan dahkan sámiid bargiidsædu viiddidit bargguhisvuotaid guorahit. Si dušse bærraigehččet boazudoalu ja skuvlaššiid, si vajaldattet nuoraid gæt skuvllain gerget. Sámiid bargit læt erenoamažit dáruiduhtima väikkuhusa vuolde. Mi fertet dávjá váldit barggu gos sámit læt unnitlogus. Dát mielddisbukta ahte industria-ja huksendoaimmain dadjat dal juo æi gávduo sámi dajaldagat, dan ektoi go boazudoalus. Danne æmbo sámegeilla ferte húbmot (hálot) bargusajiin.

Movt læ fága-organiseren dili dáppe?

— Hui fuotni. In mon ge læt organisererjuvnon, danne go in læt fásta bargus. Ja nu læ ollu æraiguine.

— Loahpas, Máhte, maid læt jurdašan dálvet bargat go muvrræn homma læ nohkan?

— Háliidivčæn dáppe læt jos vejolaš læ, muhto nu i oro læmen. Várta vuolggan Vestland-ii. Doppe læ vissa vejolaš barggu industrias oázžut.

Kautokeino.

(Foto: Sámiid-Hilat)

Kautokeino er ein av dei få kommunane i Finnmark der folketalet går opp. Men talet på arbeidsplassar går ned.

Kautokeino har yrkesskole med 6 linjer, men nesten ingen arbeidsplassar for dei som går ut der.

I Norge er det mange arbeidsause for tida, fordi det er krise. Men i dei samiske områda er arbeidsløysa større enn dei fleste andre stader, og ho er konstant høg. Dette er eit av resultatene av den norske imperialismen si utplyndring av Sameland. Den norske staten og kapitalen er interessert i å utnytte naturrikdommane i Sameland, men ikkje i å skaffe arbeidsplassar for folket der.

Sameungdommen vil ha arbeid i heimbygda

seier Mathis P. Sara

Mathis Persen Sara er 23 år og er frå Kautokeino. Da vi snakka med han i sommar jobba han med muring.

MYE KUNNE VORE GJORT

— Kva meiner du kunne gjerast for å få fleire arbeidsplassar her i Kautokeino?

— Mange fleire kunne levd av jordbruk og reindrift. Det er staten sin politikk som gjer det vanskelig å utvide jordbruket. Her er nokså mange gardar som er lagt ned dei siste åra.

Reindrifta kunne og ha vore utvida ein del. Det byrjar å bli dårlig med sommarbeite, men myndighetene har og vore vrang. Dei vil ikkje gi løyve til nye beiteområde, sjølv om samane som søker veit at det er plass.

Og så syns eg at alt for lite av produkta frå reindrift og jordbruk blir vidareforedla her. Nå skal det jo bli nytt slakteri i Kautokeino, men det kunne vore gjort mye meir. Kvifor skal det lagas reinpølse i Harstad og joikakaker i Trondheim?

veit, sameungdommen vil vere i heimbygda. Vi har det liksom i blodet at vi vil drive med det foreldra har drivi med. I alle fall vil vi vere i samisk miljø. Dei som reiser bort herifrå prøvar å komme tilbake om dei kan. Det er slett ikkje sant at dei flyttar frivillig.

FORNORSKA

— Kor drar ungdommen når dei flyttar vekk?

— Mange herifrå har vore i Kirkenes og jobba på Syd-Varanger. Mange har reist sør-øst. Ja, du finn dei over heile landet. Ein ser jo det at når folk reiser ut blir dei veldig fornorska. Sjølv om dei kjem tilbake etter ei tid så har dei mista mye av tradisjonen og kulturen.

FÆRRE ARBEIDSPASSAR

— Korleis er det, har det blitt lettare eller verre å få seg arbeid i Kautokeino dei siste åra?

— Det har nok absolutt blitt verre. Omlag 100 mann blei jo sparka da Biddjovagge blei lagt ned. Det einaste som har kome igjen er eit par nye forretningar og eit bygningsfirma.

Jo, her er mye som kunne vore gjort. For eksempel å starte verkstader og småindustri av forskjellig slag. Også gruve-drift, men det må ikkje gå ut over reindrifta, sånn som det har gjort i Biddjovagge. Staten og kommunen kunne gjort mye om dei ville. Eg syns myndighetene må vise meir ansvar og respekt for ungdommen. Sammar må absolutt ha fortrinnsrett til arbeid i samiske områda. Det burde vere sjølvsgt.

SAMISKE ARBEIDARAR FORSØMT

— Eg syns at samiske organisasjonar og aviser har gjort lite for å ta opp problema til samiske arbeidrar og arbeidsause. Dei tenker omtrent bare på reindrift og skolespørsmål, dei glømmar ungdommen som er ferdig med skolen. Samiske arbeidrar er spesielt hardt ramma av fornorskinga. Vi må ofte ta arbeid på arbeidsplassar der samane er i mindretall og alt på arbeidsplassen går på norsk. Dette gjer at det innafør industri og bygning omtrent ikkje fins faguttrykk på samisk, i

ČÁJAHUS

Buorre vaikko sensurgæhččalæmit

Gæsemánu 1. bæivve dán jage rahppoi stuorit sámi čájahus Norsk Folkemuseumas Oslos. Čájahus mi galga bistit skábmamánu 1. bæivve rádjai, læ vuosttas dán lágan ja čájeha sámi kultuvrabargiid barguid miehta davviriikkain. Dat čájeha bures sámi kultuvradoaimmaid viidodaga, omd. sámi duoji, máleriaid ja grafihka, govaid sámi girjjalašvuođa váras ja æra dávviriid mi sámi kultuvrii gulla. Muhto æi dán ge háve norgga vælahæddjistahta áirasat mássan čájeheames olggoštan oainnu sámi kultuvrra hárrai.

Synnøve Persen gi læi čájahusa álggahanlávdegottis fárus, sáhtii rahpama manna muitalit ahte Folkemuseum direktæra fievrridii njulgestaga pulitihkalaš sensura. Son gáibidii bæssat čađa lohkat ja dohkkehit buot govvatævsttaid j.l., nu ahte æi læn «heivemæhttumat». «Heivemæhttumiin» direktæra oavivildii buot mi gæzidii ahte sámi álbmot læ vælahuvvon ja ferte doarrut iežas vuoigatvuoðaid ovddas. Go čájahus læ šaddan dienin mo læ, de læ dáhpahuvvan daid dáhtu vuosta gæt muðui rábmõjõit man ollu si barget ahte sámi kultuvrra «bisuhit».

Synnøve Persen ved en transparent som ledelsen ved Folkemuseet nekta å ta med på utstillinga fordi teksten var «upassende». (Foto: Sámiid-Hilat)

Utstillinga «Sámi Al'bmüt»:

Imponerende tross sensurforsøk

Den 1. juni i år åpna en stor samisk utstilling på Norsk Folkemuseum på Bygdøy. Utstillinga som skal vare fram til 1. november er den første i sitt slag og presenterer arbeidene til samiske kulturarbeidere fra hele Norden. Resultatet er imponerende. Den viser den store bredden i samisk kultur- og spenner fra samisk kunst, maleri og grafikk, kunsthåndverk, fotografier til samisk litteratur og andre emner knytta til den samiske

ur som vi vill ska utveck-leva vidare.

kulturen. Utstillinga er en mektig stimulans for alle som kjemper for at den samiske kulturen skal få utvikle seg også i framtida.

Men heller ikke i denne sammenhengen lot representanter for den norske undertrykkerstaten anledningen gå fra seg til å demonstrere sitt koloniale syn på den samiske kulturen. Synnøve Persen som satt i initiativkomiteen for utstillinga, kunne etter åpninga av utstillinga fortelle at direktøren ved Folke-

museet dreiv regulær politisk sensur. Han krevde å få lese igjennom og kontrollere alle bildetekster o.l. slik at disse ikke var «upassende». Med «upassende» mente direktøren alt som hentyda til at det samiske folket er undertrykt og må kjempe for sine rettigheter.

Når utstillinga er blitt til det der er, så er det på tvers av vilja til den som ellers skryster av hvor mye de gjør for å «bevare» den samiske kulturen.

Arbeidskontoret tilbyr arbeid i fiskeindustrien på kysten. I Indre Finnmark er det ingen ting. Her fra produksjonshallen på Findus i Hammerfest. (Foto: Sámiid Hilat)

Ved inngangsdøren hang et kart som viste samisk bosetning i dag. (Foto: Sámiid-Hilat)

«SÁMI ÁL'BMUT»

STÖTT SAMENES RÄTTigheter MOT NASIONAL UNDERTRYCKNING

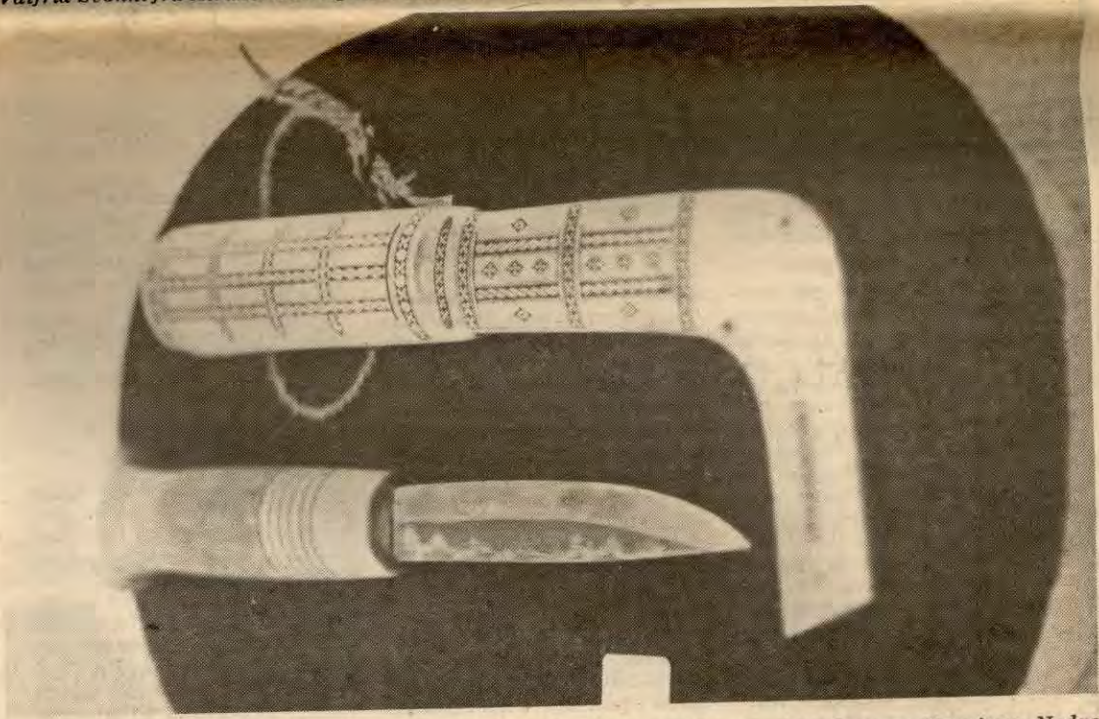

Initiativtagerne til utstillinga la vekt på å vise at samene ikke er en «eksotisk» folkegruppe som lever i en problemfri verden i vakre omgivelser. Disse bildene viser at samene må kjempe for sine rettigheter.

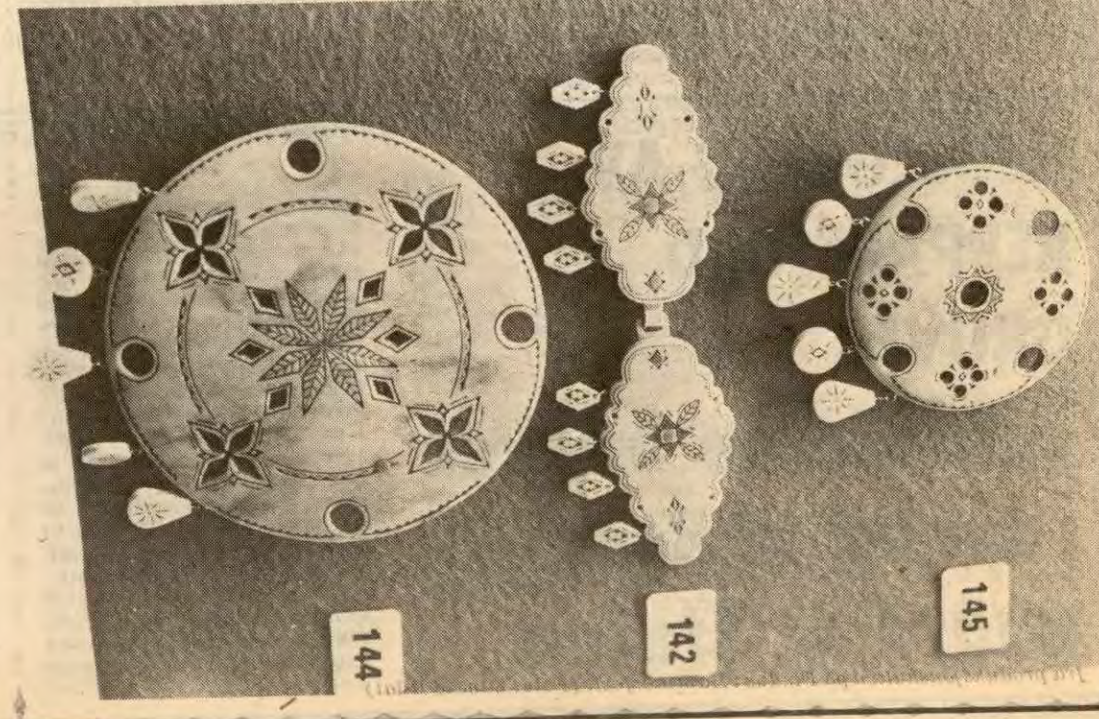
Synnøve Persen hadde flere malerier på utstillinga. Dette bildet har hun kalt «Mot andre tider».

Denne komsa er laget av Nils Turi fra Karasjok.

Valfrid Svonni fra Kiruna i Sverige har laget denne flotte hornkniven.

Bildet viser to hornsøljer (145, 144) og kosthekker også i horn. Alle er laget av Thomas Marainen, Nedre Soppero, Sverige. (Foto: Sámiid-Hilát)

RIEP'POVUONA RUV'KIBARGOT HEI'TUJUUVUJIT

50 arbeidsplasser går tapt når staten og Borregaard legger ned drifta ved Follidal Verk i Repparfjord ved Kvalsund. (Foto: Sámiid-Hilat)

Bar'git degu báníit val'ljegáris Borregaard ja Státtá gaskas

Riep'povuonas. Muttu juk'set gá dan jás cuovvulit Borregaard ja státtá, ja dár'jut fábmurustega huk'sema?

Huk'senbar'go váldá 3-4 jagi. Mii dalle? Mii dalle jás vái'kihaddit ain læt vuollin ja ii gánit Borregaard'ii álgaht rág'gama? Maid dalle bar'git sá't'tet dakkat soattat bar'gosajiid? Sii æi læt sá't Follidal Ruvkiid bargos. Muttu Finnmarko elfábmurustegiid.

Riep'povuona ruv'kebar'giid fággalikkadus ii sá't dalle læt. Jás gal'get sá't'tit bar'gosajiid ávdas soattat, de fer'tejit dál dan dakkat.

Manga bar'goasajis læt bar'git ieža ál'gán soattat hæt'tima ja uccideiid vuos'tá, ja læt má'n'gii vuoi'tán. Borregaard'ii læ vejulas doal'lat bargo. Státtas maid læ várri. Muttu sii æi dáttu. Siddjiide læ dienas mii læk'ku, ii ge

bar'gi. Danin fer'te sin spiž'zet. Jás Follidal Ruvkiid bar'git ál'get soađi, áž'žut doer'jaga æra bar'giin, de sá't'tet bar'gosajiid gáddjot, sá'd'us dal ruv'kerág'gan dahje æra bar'go daid viesoin. Ád'ne duv'dá Borregaard ja státtá bar'giid áv'dii. Sii adnet sin degu báníit val'ljegáris rievdiid luondovalljiid mat gullet sábmelažžaide. Ja dan ala æi dine æi dáza æi ge sámi bar'git.

Giđođii hei'tujuuvu bar'go Follidal Verk bar'gosajis Riep'povuona ruvkiin, Fálesnuoris. Státtá læ sikkastan Riep'povuona dan báppira al'de eret mii namaha daid mat áž'žut doar'jaga væi'kerájos. Riep'povuona ruvkiid eigiát læ Borregaard, stuorámu-said særvnis munopolsu-oddjaluvvun fidnuda-gain Nárgas. 50 ál'bma áž'žut bargohisvuttii du-omo ávta gielidas gás ávdežis juo læ stuora vad-disvuotta bargo oáz'žot.

Dalle gá bar'go daid ruvkiin álghuvvui 1972'is, gád'de ædnašat atte dát dal læi vissis bar'gosaddji. Álosat ruv'kebar'giin huk'se-jeddje viesoid ja dáiv'u vissis boat'teáigi áž'žun Fálesnuoris. Muttu bo-at'te jagi læ loap'pa.

Man birra bar'git dál hub-met læ dieđosge: Má oáz'žot áđođa bargo nu atte ii dárbaš fár'ret? Dál gáv'dnu jurda má, jurda mii addásii bar'go-sajiid Riep'povudnii 3-4 jak-kái. Dat læ fas dat jurda fábmurustega huk'set Fálesnuor-rái, ja fággalikkadus læ ruv'kebar'giide gá'bidan atte dat jurda almostuvvu já-đanæmusit.

Muttu læ gá dat nu atte dát læ buorre čoavda Follidal bar'giide? Ja maid fábmurustega huk'sen buk'tá Fálesnuori ás'siide? Ja baddjesábme-lažžaide gæina læ gæsseádnamat dábbe? Oáz'žon ditte čiel'gasa dás læt háladan mut-tomiiguin Fálesnuoris, ja dás boattá væhás maid mii gávnai-met.

Jurda læ bád'dadit Suolujav-ri 19 m ja gur'ret 5 m ád'ná dá-

siid ek'tui. Čácci buktujuuvvu bácci čáđa Fábmuurustegi Riep'povuonas. Dán bácci čá-đa maid gálghuvvujit 3 uccit jágáza. Čáccigál'gan Fálesnuori jágas ucciduvvu 40 - 50 %.

II læt vel dut'kujuuvvun mag-gár vahágiid daggár huk'sen buk'tá. Vis'sa læ gal iskastan boazodoalo hárrái guottoma, birraiid 20 jagi dás áv'dal. Liiká læ giel'da ávtajienalažžat dát'tun huk'sema. Almake vu-or'dá Porsa Kraftlag atte læppi ad'ujuuvvu kánsesun bák'te giđođat 1979, ja atte bar'go álga-huvvu 1979'is.

GIELDASTIV'RA BADDJESÁBMELAZŽAID VUOS'TÁ

«Gieldastiv'ra ii ane dárbaš-lazžan jærahallat boazdál'liin dán dásis ássimænnodæmes. Gieldastiv'ra vær'dida dán gu-ovlo máno-ædnamiin, mii ii ál-linge dá'ke boazoguttomiid. Dan dáfos oáz'žot čázi vuol-lái biddjat várohaga.»

Dán čálii Ságat 23.6.78. Vær'dit dan daina maid Anders M. Sara daddjá nubbi sajis ávi-sas. Mii æt áigu daddjat atte buokkat gielastivras dattet at-te sii gielistit, muttu atte ii ák'tage sis læt æmbu bajás-čuv'gejuuvvun boazodoalo ja lu-ondo birra miilla gieldaguovdá-žis eret, dan mii biet'talit ják'kimis.

Ál'dnu nág'go gielastivras mii báđiil læi atte gal'ge gá dan sæmmás gá'bidit fábmuhuk'sema Guoma-čáziide ge. Ák'ta evtuhus dan guv'lui, oáz-žoi Venstre ja Senterpartii jie-naid. (læi gá ák'taga gi'ciiv'ka-lii ruonas puletikka birra?)

GUOK'TE ČURRUGA FÁIPALÆMES

Manin daggár fábmur'ur'da-gat báttet? Manne jus'te dál? Sivas gá læ vuos'tálas'tán Álahæju-Guov'dagæino huk'se-ma, læt Státtá bælis fer'ten gu-oddiid daid stuorámu jur'dagi-id dábbe. Dálás jurda Álahæju hárrái ad'dá uccán dál'veravn-ji. Fábmuurustet Fálesnuori-já-

gas, buk'tá dan sadjái ænemus dál'veravnji. Muttu nu gá Ala-hæjos, de leddje vuos'tálas'ti-mat vuor'dimis Fálesnuoris ge.

Sæmmás oázžoi Státtá áđođa váddisvuodaid. Fid'nohæi'ti-mat æi læt æc'cilat. Dan cag'get bar'git ænet ja ænet. Muttu dienas manná ávdas, ja bar'gosajit Riep'povuonas æi læt daggárat maid munopul-suodjalæmit (das: Borre-gaard) dahje Státtá læt ál'gomin gáddjot.

Muttu - manne ii váldit gu-ok'te curruga fáipalæmes?

1. hæt'tit Riep'povuonas ruv-kiid
2. huk'set fámo Fálesnuori-jágas

Dan dakkamin boattá buorri-sikke ruttafábmui ja státtii.

Borregaard oáz'žot hæt'tit dán fidnudaga mii ii adde sidd-jiide dan diednasa maid leddje vuor'dán. Dan áž'žut dakkat almá vuos'tálas'tima haga bar'giid bælis, maida læppiduv-vu bar'go báikái.

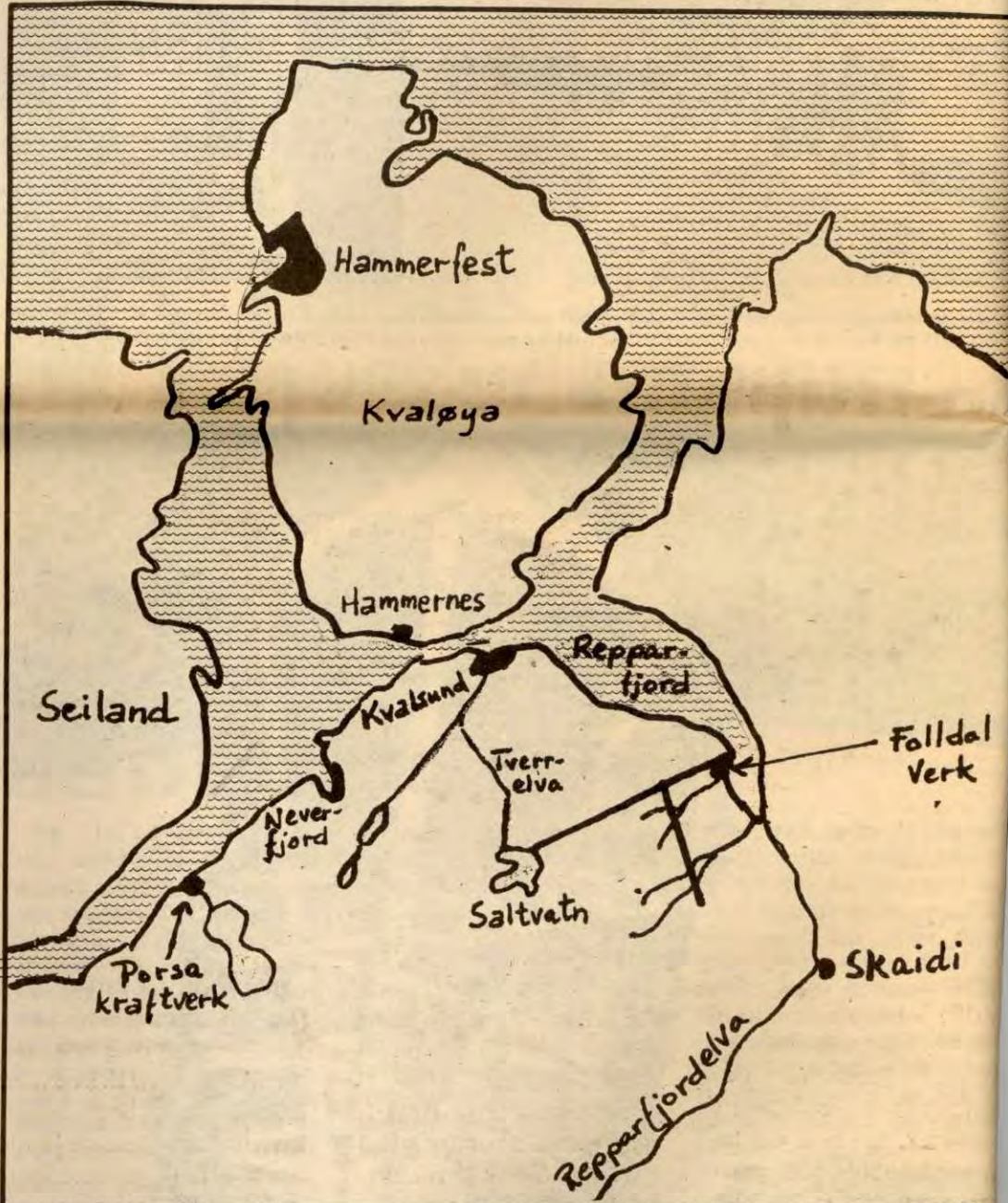
Nub'bi læ: Sii čadnet ædnaš-iid hár'jánan ruv'kebar'giid guv'lui, ja sá't'tet sin biddjat bar'gui jás dát'tut ruvkiid fas álgaht 3-4 jagi gæžis gá fábmurustet bargo loap'pa.

Goalmát læ: Čuor'vasat fábmurustega vuos'tá háv'ket ču-or'vasii gá'bidæmen bar'gosa-jiid Fálesnuorrii.

VISSIS BAR'GOSAJIT?

Dáid ruttaváddis ágiid sis'te fuobmásiit ænet ja ænet dan maid kámmunistat álu læt daddjan, atte æi sá'tte sá'd'at vissis bar'gosajit ruttaváldi vuol'de. Follidal Ruvkit hei'tujuuvvujit vaiku væi'ki læ valljis, dušše danne gá ii adde diedna-sa eigiđi, Borregaard'ii. Duš-še susiálaláš ser'vudat sá't'tá vissis bar'gosajiid ad'dit, dan-ne gá bar'go ja doal'bma fiev-riduvvu bar'giid várás, ii ge danin atte muttomat gal'get di-net.

Bar'git Follidal Ruvkiin dát'tut vissis bar'gosajiid

NEDLEGGING AV REPPARFJORD GRUVER

Arbeiderne brikker i spelet til Borregaard og Staten

Til våren stanser drifta ved Follidal Verk i Repparfjord, Kvalsund. Staten har strykt Repparfjord gruver fra lista over dei som skal få støtte fra Kopparfondet. Dei som eig koppergruvene i Repparfjord er Borregaard, eit av dei aller største monopolkonserna i Norge. 50 mann får sparken i ein kommune der det frå før er stor mangel på arbeidsplassar.

Da gruvedrifta starta opp i 1972 rekna dei fleste med at dette var ein trygg arbeidsplass. Mange gruvearbeidarar bygde seg hus og trudde på ei sikker framtid i Kvalsund. Men neste år er det altså slutt.

Det arbeidarane i Repparfjord er opptatt av nå er sjølv-sagt: Korleis få seg nytt arbeid utan å måtte flytte vekk? Og

det fins ein plan, ein plan for arbeidsplassar i Repparfjord i 3-4 år. Det er planen om kraft-utbygging i Kvalsund, og fagfor-eninga til gruvearbeidarane har krevd at denne skal settas ut i livet så fort som råd.

Men er det sånn at dette er ei bra løysing for arbeidarane på Follidal Verk? Og kva vil kraft-utbygginga ha å seie for folk i Kvalsund, og for reindriftssa-mane som har sommarbeite der? For å prøve å finne ut av dette har vi prata med ein del folk i Kvalsund-distriktet, og her er litt av det vi fant ut.

Planen går ut på å demme opp Saltvatn (Suolujavri) og regulere det frå 19 m over til 5 m under den vatnstanden som er nå. Vatnet skal foras i tunnel ned til eit kraftverk i

Repparfjord. Inn på denne tun-nelen skal ein òg føre vatnet frå tre mindre elver. Vassfø-ringa i Kvalsundelva vil redu-sert med 40-50 prosent.

Det er enno ikkje gjort nokon vitenskaplege undersøkingar av kva skadeverknader utbygging kan føre til. Det einaste er visstnok ei undersøking av re-inbeite, gjort for 20 år sidan. Likevel har Kvalsund kommu-nestyre samrøystes gått inn for utbygging. Likevel reknar ein ved Porsa kraftlag med at kon-sesjon blir avgjort av departe-mentet våren 1979, og at arbei-det kan komme i gang i løpet av 1979.

KOMMUNESTYRET MOT REINDRIFTSSAMENE

«Kommunestyret anser det

heller ikke nødvendig å trekke inn representanter for reindrifta på det næverende tidspunkt av saksbehandlinga. Kommunestyret betegner det området som vil bli berørt som et «månelandskap», som overhodet ikke er egnet som reinbeite. Derfor bør neddemming kunne foretas uten forbehold.»

Dette skreiv Sagat 23/6 1978. Ta sjølv og samanlikn med kva Anders M. Sara seier i intervjuet annan stad i avisa. Vi skal ikkje påstå at alle medlemma-ne av kommunestyret i Kvalsund veit at dei lyg, men at ingen av dei er meir opplyst om reindrifta og naturen omlag 1 mil frå kommunesenteret, det nektar vi å tru.

Den einaste usemja som kom opp i kommunestyret, var om

Anders Mikkelsen Sara

«Kraftutbyggarane vil føre folk bak lyset», — sier reindriftssamar i Kvalsunddistriktet

I to år har Porsa kraftlag planlagt kraftutbygging i Kvalsund. Området der dei planlegg utbygging er svært viktig som kalvings- og beiteområde for eit reinbeitedistrikt med omlag 3000 rein. Men først i mai i år fikk reindriftssamarane høre om planane, og da gjennom avisene. Uforvarlig saksbehandling i kraftutbyggingsaker er ikkje noko nytt. Men det spørs om ikkje Porsa kraftlag og Kvalsund kommune her sett norgesrekord.

Anders Mikkelsen Sara, formann i reinbeitedistrikt 22, Fieddar, fortel til til Sámiid-Hilat:

— Vi visste ikkje noko før i vår da vi kom ned hit til sommarbeidet. Lappefogden hadde heller ikkje fått vite noko. Eg fikk høre om utbyggingsplanane gjennom aviser og radio. Kan det vere rett at samane sjølv må undersøke når og kor det blir kraftutbygging? Eg ringte til Finnmark Kraftforsyning og spurte kvifor ikkje vi var informert. Da svarte dei at dei ikkje visste namna på rein-eigarane i området og kor dei

budde. Dei kan ikkje ha anstrengt seg mye. Nei, planane deira er tydelig å føre folk bak lyset. I juni skulle dei presse saka opp i fylkestinget. Men det måtte dei trekke tilbake, for etter loven har dei ikkje rett til å behandle sanne saker så fort.

— Dette er ikkje første gang det blir gjort inngrep i sommarbeidet dykkar?

— Nei, her ligg jo alt eit kraftverk i Porsa. Det er to vatn som er regulert der. Vi har mista mye beiteland, og gamle flyttveggar har blitt sperra. Vi reagerte ikkje så mye da Porsa-utbygginga kom. Men nå har vi meir røynsle med kva kraftutbygging fører til, så nå vil vi ikkje gi oss så lett. Follidal verk har og tatt mye beiteområder. Reinbeitedistriktet vårt er ikkje så stort, og mye av det er bare stein og snau-fjell. Så dei inngrepa som er gjort er meir enn nok.

— Kan du seie litt om korleis denne utbygginga vil virke inn på reindriften?

— Kor store skadane vil bli veit vi ikkje på førehand. Men ein del er sikkert. Når vatn blir regulert får vi sprekkar i isen. Når det så legg seg nysnø over vil rein lett dette ned i sprekkane. Sann har vi mista fleire dyr på Porsavatn.

Men det viktigaste er at kalvingsplassane våre vil bli øydelagt. Simlene våre kalvar ved Saltvatn, det vatnet som skal demmas opp. I anleggsti-

da vil det bli ekstra mye uro, og det blir både anleggsveg og kraftlinje.

— E-verksjefen i Hammerfest seier at de ikkje vil tape beiteområde på anleggsvegen, for dei vil så til kantane, og da blir det bare bedre beite.

— Dei har nå ikkje sådd til veggen frå Porsa til Porsavatn etter at dei bygde ut der. Så eg veit ikkje kor mye vi skal stole på disse lovnadane.

— Om det blir utbygging, vil de da greie å finne nye kalvingsplassar?

— Det er vi jo nøydd til å prøve på. Men like gode kalvingsplassar finn vi ikkje. Det einaste eg kan tenke meg er nede i Kvalsunddalen og ned mot Neverfjord. Men det vil igjen gå ut over bøndene der og det har vi jo ikkje lyst til. Jo meir området vårt blir snevra inn, jo større press blir det jo av rein mot jordene. Det er heller ikkje lett å skifte kalvingsplass. Det kan gå fleire år før simlene venner seg til ein ny plass. I mellomtida kan det bli store tap av kalvar.

— Så du meiner at ei slik utbygging nærmast vil bli katastrofe for reindriften her omkring?

— Ja, eg ser det sånn at det er spørsmål om 40-50 arbeidsplassar med anlegget i 3-4 år, eller nesten like mange arbeidsplassar i reindriften til evig tid.

«Elfápmuhuksejæddjit hálüdit álbmoga duoga bæle bargat»

— dadjet boazusápmelaččat Fállanuori guovlluin

Guokte jage læ Porsa elfápmudoaibma plánaid dahkan elfápmuhuksema Fállanuoris dahkat. Guovlu gos plánejit huksema dahkat, læ hui dætaláš guottet-ja guohtungovluin 3000

bohccui. Æskka miessemánus dán jage boazusámit ožžo diehtit plánaid birra, ja dalle ávii-said bokte.

Dohkktmæhttun áššemænnudæpmi elfápmuhuksenássiid hárrai i læt ođas.

Muhto jæraldat læ ahte æba go Porsa elfápmudoaibma ja Fállanuori gieldda bi-ja norggarehkordda. Anders Mikkelsen Sara, 22. biire (boazuguohtungovllu) ovdaolmmoš, muitala Sámiid-Hilaide:

— Mi æt boahntan diehtit maidige ovdal go dán gioga go gæsseguohtumiida joavddaimmet. I sámeváldi ge diehtan maidige. Læ go gal dat riektá ahte sámít ieža galget guorahit ja gulaskuddat goas ja gos elfápmuhuksema dáhpahuvvet. Mon ringejin Finnmark Kraftforsyning-ai ja jerren manne midjiide æi læn diehtan maidige. Si vástidedje ahte si æi dovdan namaid ja gæt boazusámit doppe orro. Æi si læt gal ollu ráhčan. Sin plánat læt čielgas, bargat álbmoga duoga bæle. Gæssemánus juo áigo filkkadikki bákkohit ássi mænnudit. Muhto nu i sáhttan dáhpahuvvat, danne go lága mielde æi sáhte dákkar ássiid nu johtilit mænnudit.

— Dát i læt vuosttas gærdde din gæsseguohtungovllus hehttehusat doibmubiddjojitt?

— I læt vuosttas gærdde, Porsa elfápmudoaibma læ juo dáppe. Guokte jávrrit læt regulerejuvnon. Mi læt massan ollu guohtunsajiid, ja boares johtolag læt giddejuvnon.

Mi æt gal nu vuostalastan go Porsa huksejuvvoi. Muhto dán diehtit maid dákkar huksema

meilddisbuktet, de dál æt atte nu johtit vuollai.

Follidal-verk læ maiddai váldan ollu guohtunsajiid. Min duovdagat æi læt nu víldat, ja læt báktai ja ráhppai. De vahagat mat juo læt dahkkon, læt doarval.

— Sáhtasit go čielgestit man láhkai dát huksema boadæsedje váikkuhit boazudollui?

— Æi dieđe man stuorrat vahagat sáhtasit. Go jávrrit dulvaduvvojitt, jiektá luoddanada. Go ođđa vaza muohtta, bohccot álkitt gahččæt luoddanemiidda. Dán láhkai læt ollu bohccoid massan Porsajávrrit ælde.

Muhto dætalæmus læ ahte guohtetsajitt bilistuvvojitt. Min guohtetsadje læ juste jávre-guora mi dál dulvaduvvot galga. Rusttetbarguáigge sádda ollu ráfehivuotta, ja dohko boahnta rusttetgæidnu ja elfápmulinna.

— E-doaimmahanhoavda Hámmarfesttas dadja ahte ehpet boadæ massit guohtunsajiid rusttetgæinnu gæzil, si bohtet gæidnuravddaid gilvit, ja

dalle han sádda ænet guohtun.

— Si han æi læt gilvan gæidnuravddaid Porsas Porsajávrrit. De in dieđe galgat go sidjiide luohtitt.

— Jos huksema doibmii biddjojuvvoše, gævdnabehtet go ođđa guohtetsajiid?

— Dan fertet gæhččalit. Muhto sámma burliid guohtetsajiid gal æt gávma. Læ vejolaš gævdnat Fállanuorilægis, muhto dalle čuočcat boneddiid ala ja dan æt háliit.

Mađe æmbo min guohtungovllut gærduduvvojitt, dáde stuorit dæddu sádda bonddiid gittiid ala. I læt maiddai álki guohtetsaji sirdit. Sáhttet vássit ollu jagit ovdal go álddud setnet ođđa sádjai.

— De don oavivildat dákkar huksen din boazudollui sáhtasii roassun sáddat?

— Dan oavivildan, mon dan láhkai gæhčan ahte sádda gæzaldat 40-50 bargusaji rusttetáigge mi sádda 3-4 jage, ja mæsta sámma ollu bargusaji boazudoalus agi bæivai.

ein samtidig skulle kreve utbygging av Guomnavassdraget. Eit forslag om dette fekk røystene til Venstre og Senterpartiet. (Var det nokon som snakka om «grønn politikk»?)

TO FLUGER I EIN SMEKK

Kvifor kjem desse kraftutbyggingsplanane, og kvifor kjem dei akkurat nå?

På grunn av den store motstanden mot utbygging av Alta-Kautokeino-vassdraget har staten førebels vore nøydd å kutte ut dei mest omfattande planane der. Dei nåverande planane i Alta vil gi forholdsvist lite vinterkraft. Ei utbygging av Kvalsundvassdraget, vil derimot gi mest vinterkraft. Men som i Alta måtte ein øg vente protestar i Kvalsund.

Samtidig hadde staten eit anna problem. Bedriftsnedleggjingar er ikkje populært. Det møter derimot stadig større motstand frå arbeidarane. Men profitten går jo først, og arbeidsplassane i Repparfjord er blant dei som verken monopolkapitalen (her: Borregaard) eller staten er villige til å redde.

Men — kvifor ikkje slå to fluger i ein smekk?

1. Legge ned Repparfjord gruver.

2. Bygge ut Kvalsundvassdraget.

Ved å gjøre dette samtidig ser resultatet ut til å bli heilt prima — for kapitalen og staten.

Før det første: Borregaard får stoppa ein bedrift som ikkje

gir dei den profitten dei hadde venta. Dette får dei gjort utan særlig motstand frå arbeidarane, som blir lova arbeid på plassen.

Før det andre: Dei held mesteparten av dei vante gruvearbeidarane i distriktet, og kan ta dei inn igjen om dei skulle ta opp igjen drifta når anleggstida er over om 3-4 år.

Før det tredje: Motstanden mot kraftutbygginga blir drukna i ropa om å redde arbeidsplassar i Kvalsund kommune.

TRYGGE ARBEIDSPASSAR?

Under den økonomiske krisa vi nå er inne i ser fleir og fleir det kommunistane alltid har hevda; at det aldri kan bli ver-

keleg trygge arbeidsplassar under kapitalismen. Follidal Verk blir lagt ned trass i at kopparreservene fortsatt er store. Bare fordi gruva ikkje gir overskott til eigaren, Borregaard. Bare eit sosialistisk samfunn vil kunne gi trygge arbeidsplassar, ved at produksjonen blir planlagt og drive ut i frå behova til dei arbeidande folket, ikkje for at nokre få skal kunne tjene seg rike.

Arbeidarane på Follidal Verk ønsker å sikre seg arbeid i Repparfjord. Men gjør dei det ved å gå med på premissa til Borregaard og staten, og støtte kraftutbygginga? Utbygginga vil vare i 3-4 år. Og kva så? Kva om kopparprisane fortsatt er låge og det ikkje er lønsamt for Borregaard å sette drifta i

gang igjen? Kva kan arbeidarane da gjøre for å kjempe for arbeidsplassane? Dei vil ikkje lenger vere tilsett av Follidal Verk, men av Finnmark Kraftforsyning. Det vil ikkje lenger fins nokon Repparfjord gruvearbeidarar. Skal gruvearbeidarane i Repparfjord kunne kjempe for arbeidsplassane sine, må dei gjøre det nå.

På mange arbeidsplassar har arbeidarane tatt opp kampen mot nedleggjingar og innskrenkingar, og ofte har dei vunne. Borregaard har råd til å halde drifta i gang. Staten har øg råd. Men dei vil ikkje. For dei er det omsynet til fortæstelsen som tel, ikkje til arbeidarane. Derfor må dei pressas. Om arbeidarane ved Follidal Verk tar opp kampen og får

støtte frå andre arbeidsfolk, kan arbeidsplassane reddas, enten det blir fortsatt gruve-drift eller ein brukar lokala til anna produksjon.

I dag skyv Borregaard og staten arbeidarane foran seg. Dei blir brukt som brikker i eit spel for å rane naturressursar som høyrer samane til. Og det er verken norske eller samiske arbeidsfolk tjent med.

Ressursalávdegotti čielggadæpmi:

Ressursalávdegotti ráðdehus doibmiibijai miessemánus 1975. Dat læ dál gárvvistan čielggadæmís čilgehusaiguin ja plánaiguin mat gusket guovlluide lula ja nuorttabellai riikkagæinnu 6 Davviráissas Detnui. Dalle juo go lávdegoddi vuođuduvvot, satta čielggasin ahte stáhta i dáhtton vuhtii váldit sámiid vuoigatvuođa ieš mærridit ja plánaid da-

hkat sámiid guovddaš guovlluide hárrai. Lávdegotti 19 miellahtus sámiid oaiveorganisašuvnain læmas dušše guokte miellahtu. Ráðdehus čuočuha ahte vælla i šatta nu stuoris daina go gielddain ja departementtas læmas sámi áirasat lávdegottis, muhto jos vel daid ge rahkenastit, læmas sámit lávdegottis unnitlogus.

Barguid maid ráðdehus lávdegoddi attii dalle go doibmiibidjoi, ledje:
«Lávdegoddi galga ráhkadit evttohusa movt luohu (luondu) riggodagat Finnmarkku duoddariin galget gævahuuvvot ja buktit evttohusa movt dáid čaoha.
Lávdegoddi galga ærret æra:
- čilget makkar luohuriggodagat Finnmarkku duoddariin læt ja movt læt ávkkuhuvvon odna radjai.

virolaš luohuælahusaid ávkkuhæpmi. Dat læ sitahta lávdegotti barguulbmilís. Go boargariid ávliisat namahit čielggadæmi, de læt dákkar čáppa sámit ožžon stuorimus saji. «Guovllu oibmoim ja váldoalahusain galget læt vissis sierra vuoigatvuođat riggodagaid gilvalæmi hárrai duoddaris. Boazudoallu galga læt guovddašis go duoddara gævehæpmi galga mærriduvvot». Dat čelkamuš læ viššalit namahuvvon, muhto makkar dættu mi galgat dasa

Overleveringa av dokumentet skjedde med «pomp og prakt» i Lakselv. Her formannen i utvalget Gjærevoll og miljøvernminister Gro Harlem Brundtland. (Foto: Klassekampen)

Čálus sámi álbmoga riggodagaid rievidæmi váras

- ovdanbuktit ja árvvoštallat báikkalaš, suohkan - ja nášuvnalaš beroštumiid mat bohtet guoskat duoddara gævahuuvvot boahite áigai, maiddai váikkuhusaidd mat bohtet guoskat ássamiid, aelahuovdanæpmi, ekonomia, kultuvrralaš ja sosialalaš dilalašvuođaide.
- árvvoštallat plánaid stuorit oiggošhuksemaid hárrai dahje doaimbajuid hárrai luodus (luonddus) ja mávsolašvuođa ahte seiluhit stuora oktalaš duovdagaid bishuhan dihtii guovllu oibmoim ællenvugiid ja sámi kultuvrra.
- buktit evttohusaid movt riggodagat boahite áigges galget hálddahuvvot ja movt Finnmarkku duoddarat muođi galget gævahuuvvot
- Erenoamážit lágidit evttohusa duoddara bærraigæhču hárrai ja makkar váikkuhusaidd lassanæddjii turistajohtalusat dahket, erenoamážit friddja camping.
Čielggadæpmi læ 2 oasis. Vuosttas oasis læ assas girji, mas čuožžu guovlluide, luodu, dálkadaga, baktešlájaid, málmmaid, šattagotti, ælaniid ja guoliid birra. Dat maiddai sisdoalla ærret æra Finnmarkku duoddara kultuvrra historjja, oamastandilalašvuođaid ja gævahanvuoigatvuođaid, turisma, industria ja váldoalahusaidd. Dat oasis sisdoalla ollu lovguid ja makkar riggodagat guovlluin læt.

bidjat.
Ássi læ vissasit nu ahte i læt pulitihkalaččat otne vejolaš plána ráhkadit luohuriggodagaid gævahuuvvot hárrai Finnmarkku duoddariin namakæhtta čielggadæmi birasgottestitlažžan ja sámeustitlažžan. Duottar læ Norgga dætalæmus boazuguohtunguovlun. Gæhčelætnot gæhččat ássi nuppe lækhai. Jurddašætnot ahte Ressursalávdegoddi Hedmark ja Oppland váras čálašii: «Æna-doallu galga læt guovddašis go ængævahuuvvot Mjosa birra galga mærriduvvot». Dat i livččii nu imaš ássi. Maid fas lávdegoddi æmbo dadja boazudoalu hárrai. Lávdegoddi čála ahte bærašlohu gæt boheccoiguin barget, berre unniduvvot sullii 350-is gitta sullii 200 rádjai.
Diet sæmma pulitihkka læ ovdanboahitan buot stáhtalaš čielggademiin daid mañemus

sáhte guohtunguovlun gævahuuvvot, máksa dát ahte boazuloihu gaskamæralaččat ferte unniduvvot 600-iin boheccoim jos læ giđoa dahje gæsseguohtunguovlu.»

GUOHTUNGUOVLLUT GÁRZUDUVVON

Gá stáhta pulitihkainis ráhkada boazudollu váttisvuođaid, evttohit nappo unnidit boazudollu logu. Gá stáhta fievrrida haddepulitihka mi mielddisbukta ahte dušše jábalaš boazusápmelaččat birgejit bures, de gæhččalit čaovdit dán váttisvuođa dan lækhai ahte dain gæin læt uhcan bohccot, galget gávdnat æra barggu.
Dát læ pulitihkka mi i váldde vuhtii boazudoalu. Dat baicca goarida ælahusa.

ÆNANDOALLU

Guovdagæinnu, Kárašjoga ja Dænu gielddain læt dál 300

muođi fievrrida. Sirbma boandda - ja dálolaččaid særvi celkkii giđoat ahte si æi háliit dien ovdanæmi mi dahka ahte oibmoim galget dædistaga stuorit doalut ahte fidnet dohkalaš birgenlægi. Dán oktavuodas læ duodas dærbbašlaš dien muituhit.

MÆHCEÆLAHUSAT - TURISTAJOHTALUS

Lávdegoddi dættista ahte dán guovlluin læt mávsolaš luohuattaldagat, muorjijt, guolit ja fuođot. Erenoamážit namahit ahte buoret organiserejuvvon guolastæpmi jávrriin sáhtta addit sisaboáuid guovlu oibmoide.
Si evttohit dæpmotguole muohkadæpmi ja vuovdin dáphuvvet unnit rustegiid bokte ja mákanlægidæpmi dáphuvva njuovvanrustegiid čaoha, ja maiddai organiserejuvvon áhparahta vuovdima ja lu-

riide. Girdijohtalus galga dušše dáhpahuvvat mærriduvvon njuolggadusaid mielde.

ELFÁPMUHUUSEN

Skáiddi-čæhcelækhi, Badajohka, Gærbetjohka ja Badderjohka ja Navit-johka Návuonas læt evttohuuvvon gæhttejuvvet. Sæmma læ Dænulækhi buot oalgejogaiguin. Finnmarkku elfápmuváraituhtima mielde i læt áigejuvvet Dænu dulvadit.
Guokte áigejuvvet hukse-nássi maid elfápmuhuksejæddijt rehenastet oázžut čaoha nu johtilit go vejolaš, lávdegoddi doarju. Lávdegotti ænetlohu dohkkeha Álahæju/Guovdagæin-ænu dulvadit sæmma ævttuid mielde maid ráðdehus dáhtosiil Stuuradiikki dohkkehjit. Lávdegoddi i daja maidige jávrriid gæhttema hárrai oarjja bæl Guovdagæin-ænu, gos viidásæbbu huksemet læt áigejuvvet. Fállanuoris dohkkeha lávdegoddi Fállanuorenu dulvadit, vaikko dat læ olggobældæ lávdegotti bargunjuolggadusa. Maid dát máksa? Dat máksa ahte lávdegotti nu gohčoduvvon oppalaš árvvoštallan sáhtta gævahuuvvot ággan ahte bæssat dien guokte čæhcelækgi dulvadit gos NVE ja Finnmark Kraftforsyning vuordiba oázžut ruonačuovgga johtuibidjat rogganmásiinnaid. Evttohus ahte gæhttet Skáiddi ja Návuona gævahuuvvo várra dustet Álahæ-ænu dulvadæmi vuostalastima. Mañña go «NVE læ čelččen (čenkkes) ožžon» Álahæ-ætnui, de sáhtta ráðdehus boahit ja muittuhit ahte æi mahkige mærradusat læt dahkkon Skáiddi ja Návuona gæhttema hárrai. Æi mahkige dáhkadusat læt addon.

RUVKEDOAIMBA

«Servvodatehkonumalaččat gehččon læ sávaldat ahte ruvkedoaimba doalahuvvo ja jos vejolaš lasihuvvo», lávdegoddi čála. Biedjovakkis læ A/S Sydvarangeris konsesuvdna viiddis ætnamii gitta 2020 jage rádjai. «Bisovas ruvkedoaimba Biedjovakkis læ merrejæddjin ođoa ruvkedoaimmaid vuođudemiidda æra sajiin sis Finnmarkkus. jos ođoa málbma-

gávdnosat dahkkojit. Fágageologat rehenastet Finnmarkku dætalalaš málbmageologalaš guovlun Norggas». Dát čuožžu čállon Čielggadæmís. Lávdegoddi hupma (hálla) ollu bargusajit birra. Muhto málbma han i jávkan fáhkka Biedjovakkis. Dáppe læ dál 100 miljon ruvnno árvosaš ruvkerustet ja ruostu. Vækemálbma dáppe i læt gurrujuvvon. I læn elfápmuváili mi dagal ahte buorit bargusajit jávke. Muhto čolga-ga sisa ollu miljonaid ahte oázžut rusttega doibmi. Stáhta oamasta ákšeænetlogu A/S Sydvarangeris. Bargusajit dærbbašuvvot sis Finnmarkkus. Muhto ruvkesærvvit læt læt dan mañis ahte ođoa bargusajit háhkát. Dat læt dan mañis ahte riggodagaid rievidit ja ænemus lækhai ruoða dinet buriid áiggiid. Málbma roggamat adde buorre dietnasa 1973 muhto æi læt 1978. Go dias imperialistaide i læt læt doarvai stuoris, bargit Biedjovakkis čievččastuvvojit eret, ja ruvkesærvvit gáibidit ahte ænet værruuoat galget gævahuuvvot ohat buoret gánnahahtti ruvkesajiid.

Maid Ressursalávdegoddi čála? Si dadjet: Vuhtii válddehtiin ælahusvuođu ovdanæmi lávdegotti bargunjuolggadusguovlluin ja daina ássanbi-suhæmi læ sávanahtti ahte riggodatárvvut læt læt baktevuođu, iskojit daina ulbmiliin ahte ehkonumalaččat daid ávkuhit ... Læ uhcan jáhkehahtti ahte oktahaš (privahtalaš) servviin læ liigga káhpitala dákkar rahčæmi. Jos miheke galga dahkkoit, de ferte stáhtaruoaidd dákkar rahčæmiidda rehenastit.» Ressursalávdegoddi læ stáhta jegolaš gaskoapmi, ja stáhta læ ruvkesærvviid stáhta - imperialistalaš stáhta. Maid galgat dadjat čielggadæmi oppalaš árvvoštallama hárrai? Stuurra sámit ja buoides spiidnebuoidi váldoalahusaidd birra. Ja mi sáhtta gævahuuvvot ágggiridit elfápmuhk-sæma. Čielggadæpmi mi lægida dilalašvuođaid nu ahte sistematiikkaččat sáhttet rievidit riggodagaid sámi álbmogis eret.

ČÁPPA SÁMIT VÁLDOÆLAHUSÁID BIRRA

Maid de læ lávdegoddi gávnahan? Čielggadæmi 2. oasis læ dætalæmus. Dás de gávdnat lávdegotti evttohusa. Go áigut árvvoštallat dán oasis, de læ dætalalaš æruhit čáppa sámiid ja duodalaš evttohusaid mat huksejit stáhta pulitihka ala.
«Finnmarkku duoddarat galget læt váldoalahusaide ávkin nu ahte sámi kultuvra ja báikkalaš birasgotti bæssa lundolaččat ovdanit. Berre maiddai læt ulbmilin ovdanæhttit æra ælahusaidd nu ahte dat buoremus lækhai heivehuvvojit árbe-

Ressursutvalget har mye «fint» prat om arbeidsplasser, men i Biddjovagge står et gruveanlegg til 100 millioner kroner og rustet fordi profitten ble for dårlig. (Foto: Sámiid-Hilat)

jagiid. Boazudollu lohu galga vuoliduvvot. Buohkat dadjet ahte læt menddo ollu bohccot, muhto i oktage dažja jæra manne. Lávdegoddi bukta ieš árvalusaidd ahte sivaidd mærridit. Si čállat, sitáhta: «Juohke boazudoallis fertejit læt æmbo bohccot go ovdal ahte doalahit dohkalaš ælendási. Si namahit maiddai vøhaš movt bartahuksen, elfápmuhksemat j.1. čuhcet boazudollu, sitáhta: «Jos lassanan mohtorjohtalusat ja johtalæpmi 100 km² sturrosaš duovdagis mielddisbuktet ahte duovdda i

bærraša gæt ellet ænandoaluin. Bargon ætnamat læt sullii 34 000 dehtar. Lávdegoddi rehenasta ahte sáhtta bargat bures 40 000 dehtar ja oavvil-da ænandoallubærrašiid lohu lasihuvvot sullii 350 rádjai. Si nappo rehenastet ahte gaskamæralaš doallusturrodæt galga læt unnimusat 120 dahkar. Lávdegoddi i evttoit maidige erenoamáš doaimbajuid nannet ænandoalu sis Finnmarkkus. Danne læ gázdaldat jos barguvejolašvuođat ænandoalus galget buoriduvvot, makkar ænandoallupulitihka stahta

opmaniid muohkadæmi váras. Læ gal várra nu ahte jos dáid luohuattaldagaid ávkkuhæpmi galga addit dohkalaš siba-boádu, de gal guovllu oibmot berrejit oázžut vuoigatvuođa hálddahit dáid riggodagaid. Dán gázdaldaga dikta lávdegoddi vásttikæhtta. Stáhta i dohkhet ahte sámiin læt vuoigatvuođat ætnamiidda ja čæziide sámi guovlluin. Baicca lávdegoddi gæhčča positiivalažžan turistajohtalus. Lávdegoddi i mana vuosta friddja camping gæidnuguorain, i ge mana girdijohtalus vuosta guollejævr-

Innstillinga fra ressursutvalget

Et dokument for ran av samefolkets ressurser

Ressursutvalget ble nedsett av regjeringa i mai 1975. Det har nå levert innstilling med utredninger og planer for områdene sør og øst for riksveg 6 fra Nordreisa til Tanaelva. Allerede ved sammensetninga av utvalget ble det klart at staten ikke ville ta hensyn til samenes rett til sjøl å legge planer for de sentrale samiske områdene. Av 19 medlemmer i utvalget har de samiske hovedorganisasjonene bare hatt en representant hver. Regjeringa påstår at misforholdet blir veid opp med at det har sittet samer som representanter for kommuner og departement, men sjøl om vi regner med disse, har samene vært i mindretall i utvalget.

Opgavene regjeringa ga utvalget da det ble oppnevnt var følgende:

«Utvalget skal utarbeide et forslag om bruken av naturressursene på Finnmarksvidda og utnyttelsen av disse fram til i dag.

«Klargjøre og vurdere de lokale, distrikts- og nasjonale interessene som knytter seg til bruken av Finnmarksvidda i tiden framover, herunder redegjøre for virkningene på bosetting, næringsutvikling, økonomi, kulturelle og sosiale forhold.

«Vurdere planer for større utbyggingstiltak eller inngrep i naturen og betydningen av å bevare store sammenhengende naturområder for å opprettholde lokalbefolkningens livsmønster og samekulturen.

«Utarbeide et forslag, eventuelt i flere alternativer for den framtidige disponering av ressursene og bruken ellers av Finnmarksvidda.

«Spesielt legge fram forslag om et effektivt oppsyn med bruken av vidda og tiltak mot uheldige virkninger av den økende turisttrafikk, særlig den frie camping.

Innstillinga består av 2 deler. Den første delen er ei tjukk bok som beskriver området, natur, klima, bergarter/malmforekomster, planteliv, dyr og fisk. Den inneholder også bl.a. avsnitt om Finnmarksviddas kulturhistorie, eiendomsforhold og bruksretter, turisme,

industri og primærnæringer. Denne delen inneholder mye tall og beregninger over hva som finnes av ressurser i området.

FINE ORD OM PRIMÆRNÆRINGENE

Hva har utvalget kommet fram til? Den andre delen av innstillinga er den mest interessante. Her er det vi finner utvalgets forslag. Når vi skal vurdere denne delen, er det nødvendig å skille mellom fine ord og de konkrete forslag som bygger opp under statens politikk.

«Finnmarksvidda bør brukes som ressurs for primærnæringerne slik at den samiske kultur og det lokale miljø får utvikle seg naturlig. Det må også tas sikte på å utvikle andre næringer slik at disse på en best mulig måte kan tilpasses den tradisjonelle utnyttning av de naturgitte ressurser.» Dette er et sitat fra utvalgets arbeidsmålssetting. I de borgerlige avisenes omtaler av innstillinga er det denne typen fine ord som har fått bred omtale. «Lokalbefolkningen og primærnæringerne må ha visse særretter i konkurransen om ressursene på vidda. Reindriften må stå i sentrum når bruken av vidda skal fastlegges.» Dette har vært en flittig referert uttalelse, men hva slags vekt skal vi legge på slike talemåter?

Saka er vel den at det ikke er politisk mulig i dag å lage en plan for bruken av ressursene på Finnmarksvidda uten å framstille innstillinga som miljøvennlig og samevennlig. Vidda er Norges viktigste reindriftsområde. La oss prøve å se saka fra en litt annen vinkel. La oss tenke oss at et Ressursutvalg for Hedmark og Oppland skrev: «Jordbruket må stå i sentrum når bruken av jorda rundt Mjøsa skal fastlegges.» Det ville ikke være særlig sensasjonelt.

Hva sier så utvalget mer konkret om reindrifta. Det skriver at antallet familier som kan leve av reindrift i området må reduseres fra ca. 350 i dag til ca. 200.

Det er den samme politikken som har gått igjen i alle statlige utredninger de siste årene. Antallet reindriftsutøvere må ned. Alle sier det er for mye rein, men ingen sier hvorfor. Utvalget gir sjøl en del ideer til å forstå grunnen. De skriver, sitat: «Den enkelte reiner må ha flere rein enn tidligere for å opprettholde en tilfredsstillende levestandard.» De sier også noe om hva hyttebygging, kraftutbygging o.l. betyr for reindrifta, sitat: «Dersom økt motorisert ferdsel og utfart i et fjellområde på 100 km² fører til at området ikke kan brukes som beite, betyr det i gjennomsnitt at reintallet må reduseres med 600 rein dersom om-

rådet er vår eller sommerbeite.»

BEITEOMRÅDENE INNSKRENKA

Når staten med sin egen politikk skaper problemer for reindrifta, foreslår de altså å redusere antallet reindriftsutøvere. Når staten fører en prispolitikk som gjør at bare de største reinerierne kan få en tilfredsstillende levestandard, vil de løse problemet med å be dem som har mindre rein om å finne seg annet arbeid.

Dette er ikke en politikk som tar spesielt hensyn til reindrifta. Det er tvert imot et angrep på næringa.

JORDBRUK

I kommunene Kautokeino, Karasjok og Tana er det nå 300 familier som lever av jordbruk. Det dyrka arealet er på ca. 34 000 dekar. Utvalget regner med et dyrkbart areal på vel 40 000 dekar og mener at antallet jordbruksfamilier kan økes til ca. 350. I dette regnestykket går de altså ut fra at gjennomsnittlig bruksstørrelse må være minst 120 dekar. Utvalget foreslår ingen spesielle tiltak for å styrke jordbruket i indre Finnmark. Derfor vil spørsmålet om det skal være mulig å øke sysselsettinga i jordbruket, være helt avhengig av den jordbrukspolitikken sta-

ten fører ellers. Bonde- og småbrukerlaget i Sirma vedtok i vår en uttalelse der de gikk imot den utviklinga som gjør at folk må ha stadig større bruk for å kunne få en inntekt å leve av. I denne sammenhengen er det all grunn til å minne om det.

UTMARKSNÆRINGER - TURISTTRAFIKK

Utvalget peker på at området har store ressurser av bær, fisk og villt. Spesielt nevner de at et bedre organisert fiske i vatnene kan gi inntekter for lokalbefolkninga. De foreslår foredling og salg av ørretfisk ved mindre anlegg og markedsføring gjennom slakteriene, og også et organisert apparat for salg og videreforedling av molter.

Nå er det vel sånn at hvis utnyttning av disse ressursene skal gi inntekter av betydning, så må lokalbefolkninga få rett til å disponere disse ressursene. Det spørsmålet tar utvalget formelt ikke standpunkt til. Staten anerkjenner ikke sameenes rett til land og vann i de samiske områdene. Derimot ser utvalget stort sett positivt på turisttrafikken. Bortsett fra en del forbehold om at den kan ha skadevirkninger og at den bør skje i kontrollerte former, går utvalget inn for flere turister. De går ikke imot fri camping langs vegene, og de går ikke imot flytrafikk til fiskevatn. Flytrafikken skal bare skje i kontrollerte former.

KRAFTUTBYGGING

Skaidivassdraget og vassdragene Badajákka, Gærbetjåkka og Badderjokka og Navitelva i Kvænangen blir foreslått verna. Det samme gjelder Tanavassdraget med samtlige sidevassdrag. Ifølge Finnmark

kraftforsyning er utbygging i Tana ikke aktuelt.

De to mest aktuelle utbyggingssakene der kraftutbyggingene regner med å kunne presse igjennom en avgjørelse så fort som mulig, går utvalget inn for. Et flertall i utvalget anbefaler utbygging av Alta/Kautokeinovassdraget etter det samme alternativet som regjeringa vil ha vedtatt i Stortinget. Utvalget sier ingenting om vern av vatnene vest for Kautokeinoelva der det kan bli aktuelt med et andre byggetrinn for utbygginga av Alta/Kautokeinovassdraget. I Kvalsund anbefaler utvalget utbygging av Kvalsundelva til tross for at dette ligger utenfor mandatområdet. Hva betyr dette? Det betyr at utvalgets såkalte helhetsvurdering kan bli brukt i propagandaen for utbygging av de to vassdragene der NVE og Finnmark Kraftforsyning bare sitter og venter på grønt lys for å starte grave-maskinene. Forslaget om å verne Skaidi og Kvænangen kan bli brukt til å slå en kile i motstanden mot utbygging av Alta-elva. Seinerne når «fanden har fått lillefingeren» i Alta-elva, kan så regjeringa komme og minne oss om at ingen vedtak om vern av Skaidi og Kvænangen er gjort. Ingen garantier er gitt.

GRUVEDRIFT

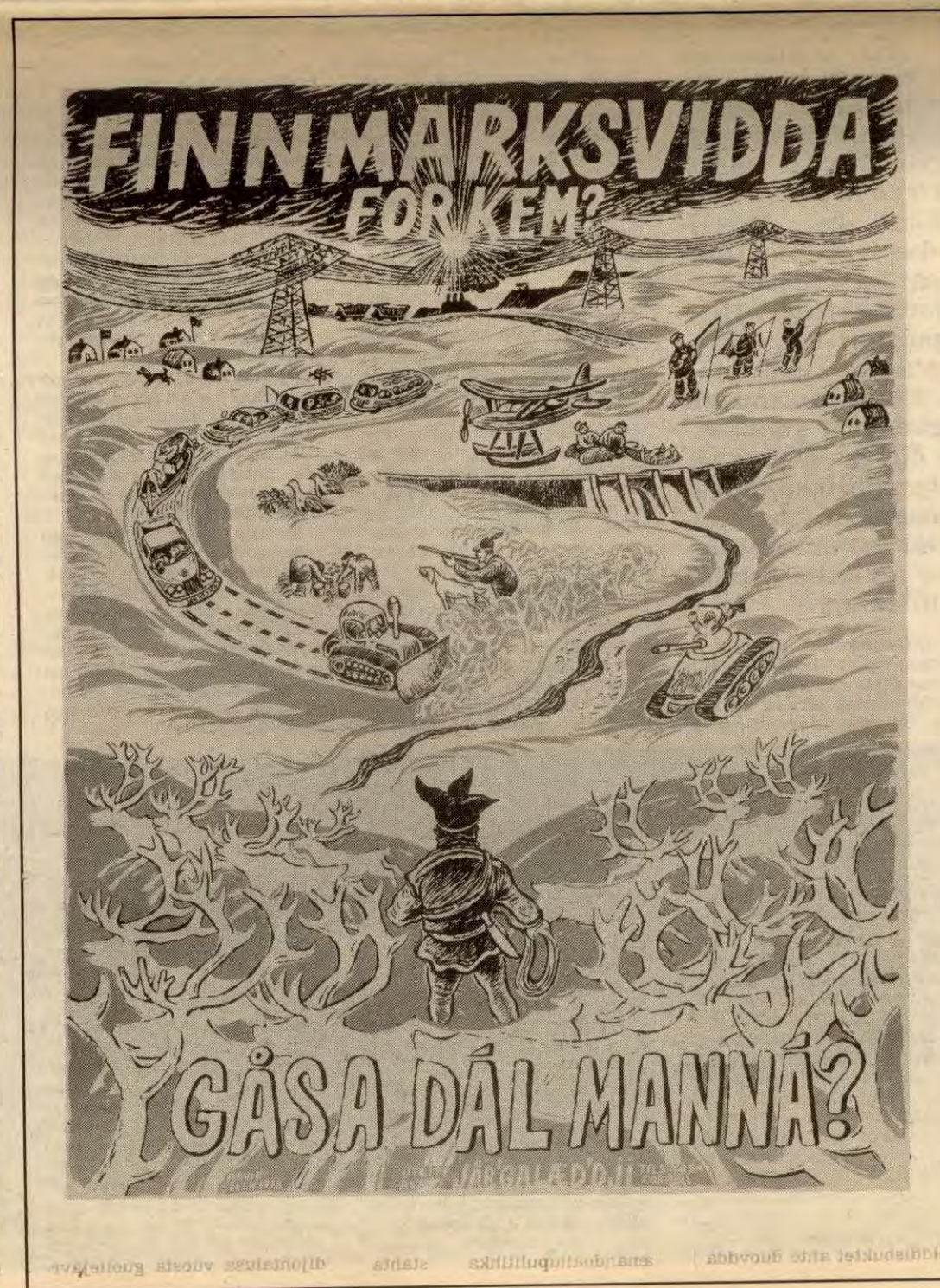
«Samfunnsøkonomisk sett er det et ønske at bergverksdriftas virksomhet skal opprettholdes og om mulig økes», skriver utvalget. I Bidjovagge har A/S Sydvaranger konsesjon på et stort område fram til år 2020. «En stabil gruvedrift på Bidjovagge kan være av avgjørende betydning for etablering av gruvedrift andre steder i indre Finnmark hvis nye malmtårn skulle dukke opp. Finnmark regnes av fag-geologer som et av de mest interessante malmegeologiske områder i Norge.» Dette står også å lese i innstillinga. Utvalget snakker mye om arbeidsplasser. Men malmen ble ikke plutselig borte fra berget i Bidjovagge. Her står det nå et gruveanlegg til 100 millioner kroner og ruster. Området rundt anlegget er ikke tomt for kopperholdig malm. Det var ikke mangel på elektrisk kraft som gjorde at de lovede arbeidsplassene forsvant. Staten sprøyta inn temmelig mange millioner for å få anlegget i drift. Staten eier aksjemajoriteten i A/S Sydvaranger. Det trengs arbeidsplasser i indre Finnmark. Men gruveselskapene er ikke ute etter å skape arbeidsplasser. De er ute etter å rane ressurser og skaffe seg profitt i gode tider. Malmforekomster som var drivverdige og ga profitt i 1973 er ikke drivverdige i 1978. Når profitten til imperialistene blir for liten, får arbeiderne på Bidjovagge sparken, og gruveselskapene krever at flere skattepengene skal brukes til å finne mer drivverdige forekomster?

Hva skriver Ressursutvalget? De sier: «Av hensyn til utviklinga av næringsgrunnlaget i mandatområdet og dermed opprettholdelse av bosettinga, er det ønskelig at de ressursverdiene som ligger i fjellgrunnen blir undersøkt med henblikk på økonomisk utnyttning av disse ... Det er lite sannsynlig at noe privat selskap vil ha ledig kapital for en slik innsats. Skal noe bli gjort, må en regne med statsmidler i betydelig omfang til den regionale prosjektering.» Ressursutvalget er et lydig redskap for staten, og staten er gruveselskapene sin stat - en imperialistisk stat. Hva skal vi si om helheta i denne innstillinga?

Store ord og fett flesk om primærnæringerne.

Et dokument som kan brukes i propaganda for kraftutbygging.

Et dokument som «legger forholdene til rette» for systematisk ran av ressursene fra det samiske folket.

Ressursalávdegotti čielggadæpmi:

STÁHTA ÆNA VAI SÁMIID ÆNA?

Ressursalávdegotti čielggadæmi sáhtta mággga láhkai sulastahttit norgga stáhta riikaoasseplánaiguin. Dákkar plánat læt ovdal gævahuvvon hákkat duođadajahusaid pulitihkkii ráðdehus háliidii fievrridit. Ovdamærkkat læt Davvi-Norggaplána, Vestlnads-plána jm. Daid plánaid mængis læt boattán «sentralisering» ja «strukturrasjonalisering». Ressursalávdegotti čielggadæmi sáhtta rehenastit «riikavasseplánan» guovddaš sámi guovlluid váras. Sámi fuolahæmit galggašedje læt čielggadæmis guovddašis, muhto duođabælis čielggadæpmi sáhtta gævahuvvot oassin pulitihkalaš rahčamušas čuočuhit norgga stáhta vuoigatvuođa guovlluide. Dát læt dat dætala muš pulitihkalaš dakko mi sáttá šaddát couvvot dán čielggadæmi mængis.

Ráddehus læ vissasit fuomasán ahte čuočuhuvvon stáhtalaš vuoigatvuođat riggodagaid sámi guovlluin, læt šadda goahtan viehka æhpidatit.

Dađistaga læt maid dai muhtun dázat ipmirdišgoahtan ahte rájat davviguovlluin gesojuvvojedje jærakæhtta sámiin. Go evrupalaš olbmot eret

duvde indianalaččaid Amerihkas, skelbmošedje alccesæset ætnamiid dan láhkai ahte fidnejedje muhtun indianalaš doavddaid dan dohkkehit. Norgga stáhta i læt goassige berostan nie ge dahkat. Dat læ njulgastaga lágaid mærridan ahte dat mi vel læ báhcan sámi ætnamis, læ norgga stáhta opmodat.

Dán værrivuođa ænebut læt ipmirdišgoahtan. Vuoigatlaš prinsihppi ahte juohke álbmogis læ vuoigatvuohta hálddahit ætnamiid, maid don dolin rájes læt ávkkuhan, guorrasit ænebut.

Dán dili sivas de stáhta čavga vuostalašvuođa. Gæsset læ ráðdehus sin sárdneolbmáin, Ole K. Sarain, huhccalan sámiid organisašuvnnaid. Dát læ oassi vuostalašvuođa rahčamis. Finnmarkku filkkahoavda, Anders Aune, hupma (hálla) badjelmæralaš váikkuhusa birra go sis Finnmarkku lænsmannit diktet guovllu olbmoid luopmaniid čoaččit ovdabæle æraid. Unna áššas mi sæmma minstarii heive. Stáhta i dohkkehit sámi álbmoga vuoigatvuođa iæš ráðdeht riggodagaid

badjel sámi guovlluin.

Go ressursalávdegotti čielggadæpmi almmuhuvvoi, birasgottægáhttenmistaris Gro Harlem Bruntlandas jerroi manne dát gažaldat i læn árvvoštallon. Son vástidii vuosttažettiin: Dat i læn bargunjuolggadusas fárus. Nuppadassii: I livčce læn riektá bargunjuolggadusas læt mielde, dáina go bargu livčcii dalle nu guhkes áigge váldit. I gullan dát gažaldat dan barguid maid ráðdehus læi juokkán lávdigoddat.

Stáhtas læ nappo nu hoahppu pulitihkas joatkit ahte i læt dili čelkamušas buktit sámiid váldugažaldaga hárrai. Dát i læt vuosttažettiin gažaldat guhkalaš historjjalaš juridiikkalaš guorahallamis. Muhto læ pulitihkalaš gažaldat.

Norgga stáhta sáhtta jogo sámiid álbmogin – nášuvdnan – dohkkehit – gæs læ vuoigatvuohta iæš ætnamiid hálddahit, dahje stáhta sáhtta fievrridit kolonipolitihka man nu hámmis. Ain vel stáhta gæssa ávki gá makkás diktá gažaldaga læt čelkkekæhta. Dalle læt ain buot nugá ovdal sámi albmoga vuođo-ássi hárrai.

Ráddehus háliida ahte mi galgat luohugáhttenguovlluid sturrodaga digastallat jnv.

Ahte dohkkehit dán lágan digastallan vuogi, læ sæmma go manasguvlui lávket vuoigatvuođa gažaldaga hárrai.

ÆNETLOHKU LÆ ČELKAMUŠAS BUKTAN

Ressursalávdegoddi čálla ahte i lot dahkan maidige čelkamušaid vuoigatvuođa gažaldaga hárrai. Muhto dattege čielggadæmis iæšas vuosta fas čelka mángga áššis.

Ænetlohku čujuha láhkii 12/3-65 – stáhta mátrikulerækæhtes ætnama birra Finnmarkkus.

Dán lága mielde stáhta sáhtta, ærret muhtun unnit guvlluidd, vuovdit sámiid ætnamiid mo iæš de háliidæžža. Ressursalávdegotti čielggadæmis čuočču hálddahusa birra: «Lávdegottis læmas oppalaš ulbmilin ærret æra ahte Finnmarkku duoddarat galget báikkalačat hálddahuvvot ja læt válduælahusaide ávkin. Dasto galget lustaberoštumit bærraigehčot. Guovlluide læt maid-

dai čadnon riikkalaš ja stáhtalaš oamastanberoštumit»

Go lávdegoddi hupma báikkalaš hálddahusa birra, čielgasit čelka ahte goska hálddahussii giełdda-ja filkkadásis. Muhto dološ sámi servvodatlágadusa mielde siida dat guovllu riggodagaid hálddahii. Muou læt imašlaš ahte lávdegotti mi i datto buktit čelkamušaid vuoigatvuođa gažaldaga hárrai, sáttá hállat stáhtalaš oamastanberoštumiid birra.

Aslak N. Sara, Leif Dunfjell, Anne Kirsten Sara Anti ja Marit Stordahl evttohedje muhtit lánka nama: stáhta mátrikulerækæhtes æna Finnmarkkus, dáina go lánka namma sisdoala čuočuhusa man hárrai læt sierra-oaivilat. Ænetlohku dan i dohkkehan, ja dušse čájeha ahte si læt mærradusa dán ássi hárrai dahkan. Hállamušat ahte vuordit vuos Sámi Instituhta guorahallama vuoigatvuođa gažaldaga hárrai, æi læt æra go cukcasat. Dušse dáza stáhta vuoi gá ságastallamat vuoigatvuođai birra giddejuvvo Kántuvra sisa.

Statens grunn eller samenes land?

Ressursutvalgets innstilling kan på mange måter sammenlignes med den norske statens landsdelsplaner. Slike planer har tidligere vært brukt til å skaffe fram argumenter for den politikkene regjeringa ville føre. Nord-Norge-planen, Vestlands-planen osv. har vært fulgt av politiske framstøt for sentralisering og såkalt strukturrasjonalisering. Innstillinga fra Ressursutvalget er å regne som en «landsdelsplan» for sentrale deler av Sameland. Den gir inntrykk av å sette interessene til samene i sentrum, men i virkeligheten kan innstillinga brukes som en del av en politisk-kampanje for å hevde den norske statens eiendomsrett til områdene. Dette er det viktigste politiske

framstøt vi kan vente oss etter at innstillinga er lagt fram.

TILBAKESKRITT OM REGJERINGA FÅR STYRE DISKUSJONEN DIT DE VIL

Regjeringa har sikkert lagt merke til at den påståtte statlige eiendomsrett til ressursene i den samiske områdene, begynner å bli temmelig tvilsom. Etter hvert har også en del nordmenn skjont at grensene på Nordkalotten ble trekt opp uten å spørre samene.

Da europeerne trengte indianerne tilbake i Amerika, gjorde de seg av og til umaken med å svindle til seg landet ved å få enkelte indianerledere til å godkjenne det.

Den norske staten har aldri brydd seg om slike forma-

Innstillinga fra ressursutvalget

NSRa áiras:

«Lávdegottebargu stáhta ævttuid mielde»

Leif Dunfjell. (Foto: Sámiid-Hilat)

Leif Dunfjeld ja Anne Kirsten Sara Anti læmaš sámiid organisašuvnain ovdastæddjin Ressursalávdegottis. Mi læt Leif Dunfjeld jærahan movt son dán barggu árvvoštalla. Son oavvilda boadus læ heittot sámi oainnu mielde.

— Jos livččimmet diehtan man váttis læi bastit, de livččimmet *lágidan barggimet æra* (ieža) láchkai (ládje). Gævai nu ahte lávdegotti ovdalmoš, Gjærevoll, gæhččálii vuostalašvuođaid dávžat vai ovttajienalašvuohta šadda. Manja sáhtta dadjat ahte mi dat læt ænemusat dás vuottahallan. I oktage biehttal ahte lávdegotti barguovvlu læ sámiid guovddašduodagat. Muhto go gæhččalit čilget siiddalaš oamastanvuoigatvuođa duodariida, de dápahuvva nu ahte muhtumat botnet min čilgehúsaid dohko ahte mi dáhttu oktahaš (privahtalaš) oamastanvuoigatvuođa. Mon han gádden mænnudæmis gávdnoi vissis rehalašvuohta go dohkehuvvoi fárrui váldit væhaš dáid guovvluid ereñoamaš historjja ja sámiid vuoigatvuođa oavvila. Čielggadanoasis læ fárrui váldon professor Sverre Tønnesen sárd-

nun oamastandilalašvuođaid ja gævahanvuoigatvuođaid birra. Dás daddjo čielgasit ahte sisetnan giliide Finnmarkkus dat livččii vuottun jos oamastanvuoigatvuohta ja gævahanvuoigatvuohta oppalaš ætnamiidda čadnošii guovlo álbmogii. Muhto fápmudus (mándahta) hehte árvvoštallamis juridiikkalaš vuoigatvuođa duoddariidda. Danne mu mielas læ ænetlogus hæbuhis dahku go manja sibilda buktit oainnu ahte álbmogis læ riekti ja sápmelaččat læt læt gæt ádjjet álbmoga. Dát han læ jorgalit ášši áibbas oavvi ala.

«ÁLBMOT» I LÆT SÁMI ÁLBMOT

Guovllu álbmot háliida suodjalit guovllu riggodagaid ja daid ávkkuhit movt buoremusat de læt guovllu olbmoid.

Dáid beruštumiid værdidit sin gohčoduvvon almmulašvuođa beruštumiiguin mærkkaša ahte æi oppanassii vuhtii váldde etniikkalaš olmoščærdda gæs duođa bæles læ niektuvuoigatvuohta dáid riggodagaid hálddahit. Jos dæstta dás æi ane, sámi álbmot dat áddjejuvvo. Ja i dat gal læt ođas. Mii dovdat ahte professor Tønnesen

oainnut dohkehuvvojit Máttá-Norggas, dan botta go mi Finnmarkkus dáid galgat bákkohuvvot gæhččat værrivuotahan.

OVDDASVASTADUS GÆN OVDDAS?

Muhtun láchkai læmaš ávkin dán barggus læt mielde. Mon ožžon vejolašvuođa oahppat man láchkai dákkar lávdegotte bargu dápahuvva. Ævttut šadda læt stáhta ævttut. Ovddal gihtii læt barggu oavvenjuolggadusat mærriduvvon. Dán lávdegottis læmaš omd. hui váttis ovdanoažžut prinsihpalaš sámi oainnuid. Daid læ váttis hábmet daid rámaid siskkabælde mat læt bajes biddjon, æi ge gæhččojuvvun læt áigeguovdilat. Olmmoš gæhččo læt vásttohæpmin go i háliit læt færus digastallamin fápmuahparahta ævttuid mielde. Muhto gažaldat han læ ovdda vastadus gæn ovddas.

KULTUVRRA GAL OAZŽU GÆHČČALIT SÆILLUHIT MUHTO ÆLLINVEJOLAŠVUOHTA DAS VÁLDO ERET

Dát čielggadæpmi læ vádjtilaš dan sivas go almmulaččat sápmelaččat æi gæhččo dego álbmogin. Giellagævahap-

mi læ duohko deike ja sisdoallu molsašuddi. Sápmelaččat dohkehuvvojit etniikkalaš čærdan go dušše hubmo (hálo) kultuvrralaš gažaldagaid birra — væhaš giellagáhtten, ja kultuvragáhtten mi guoska museadoaimmaide. Sápmekultuvra dávja árvvoštallo sæmma láchkai go sisafærran etniikkalaš unnitálbmogiid kultuvra — vierisbargiid kultuvra. Muhto sápmelaččat læt álgoálbmot dáppe. Ællinvuohki dáppe ja sámiid ælahushálddašæpmi læt kultuvrra vuođun. Guhkit áigai šadda vuoigatvuohta sámiin ælahusaid hálddahit sámi guovlluin merrejæddjin jos sámi kultuvrras ain galga læt ovdananvejolašvuohta.

Mon evttohin ahte lávdegoddi muhtašii láchkana: stahta mátrikulerækæhtes æna Finnmarkkus. Namma han juo sisdoalla čuoččuhusa man birra i læt ovttamielalašvuohta, muhto evttohus i dohkehuvvon. Čielggadæmi oassai hálddašæmi birra letne moai Aslak Nils Sarain Sámi Instituhtas čállan sierra evttohusa. Evttohus doarju lávdegotti unnitlohku (Dunfjeld, Aslak N. Sara, Anne K. Sara Anti NBS-as ja Ma-

rit Stordahl Kárašjoga ođđudæmi Álahæi-Guovdagæin-ænu.

— Sáhitta go Ressursalávdegotti «oppalašárvvoštallan» gævahuvvot *lágidit sistematiikkalaš stajidæmi ælahusnávcuid?*

— Nu dat vædja gævvat, nu guhka go dušše ruđalaččat gæhččo. Guorahallojuvvo mi gávdno ja mærriduvvo gi hálddahit galga. Ænadoalludepartementa dadja si dat galget hálddahit danne go sin vuollai gullet boazudoallu ja váldoælahusat. Birasgottégatendepartementa dáhttu hálddahit daina go barget plánenbargguiguin. Sámiid oavvilat æi árvvoštallo oppanassii ge. Lávdegoddi evttoha ođo filka mæhcetan- ja guolastankántuvrra mas læ iežas stivra ja mi galga boahit Stahta Ænavuovdinkántuvrra sadjai. Dát sáhitta mielidibuktit buoridæmi, muhto nie mo ođo filka mæhcetan- ja guolastanstivra læ jurddašuvvon válljejuvvo, de sáhitet dohko šaddat puletiikarat gæid mielas sámiid beroštumit læt ovdas æraid beroštumiid ektoi.

— Vuosttas maid Ressursalávdegoddi dagai læi ahte dohkehut nu gohčoduvvon gæržudan bu-

ođđudæmi Álahæi-Guovdagæin-ænu.

— Dalle han juo bođii ovdan man láchkai ænetlohku árvvoštalai duodariid. Álgoávnnašin. Digastallamat dápahuvvet elfapmudoaimmaha gævttuid mielde, ja ávvira atnin guovddašin læ ruvnu ráigi. Mærradus dahkko ollu ovdal go lávdegoddi læi barggus loahpahan. Moai Aslak N. Sarain evttoheimme mađidit dán ášsemænnudæmi.

Oavvildeimmet NVE i læ ovdanbuktan čielggadæmi mi sáhiti gævahuvvot vuođon gieđahæpmai. Ain bohtet dađstaga ođo dieđut dán buođodanplána birra mi i læt árvvoštallon.

— Møvt don gáttat čielggadæmi bohta gævahuvvot?

— Dát dieđus læ evttohus, ja bohta várra jávkak muhtun árkiivvi. Mángga jage áigi dahkko čielggadæpmii Hardangervidda birra. Dat galggašii dál læt fargga láddan — jos i juo læt guocadæmen.

— Don oavvildat ahte vuoigatvuođa ášši læ dætalæmus, ja ahte sámiid organisašuvnna berrejit joatkit doalahan dihte iežasæt oainnu?

— Dan fal.

liteter. Her har man ganske enkelt vedtatt lover som ensidig slår fast at det som er igjen av samenes land, er den norske statens eiendom.

Urettferdigheten i dette blir nå forstått av stadig flere. Det rettferdige prinsipp at ethvert folk har rett til å råde over områder det i umiddelbare tider har utnyttet og utviklet sin kultur på, vinner tilslutning.

I denne situasjonen er det staten går til motoffensiv. I sommer har regjeringa latt sin talsmann Ole K. Sara gå til stormangrep på de samiske organisasjonene. Det er en del av denne motoffensiven. Fylkesmannen i Finnmark, Anders Aune, snakker om ekstreme utslag når lensmennene i indre Finnmark vil

la lokalbefolkninga plukke molter framfor andre. En liten sak som faller inn i samme mønster.

Staten anerkjenner ikke det samiske folkets rett til sjøl å råde over ressursene i de samiske områdene. Da Ressursutvalgets innstilling ble offentliggjort, ble miljøvernminister Gro Harlem Brundtland spurt om hvorfor ikke dette spørsmålet var vurdert. Hun svarte for det første at det ikke var med i mandatet, og for det andre at det ville ikke være rett å ha med i mandatet fordi arbeidet da ville ha tatt for lang tid.

Med andre ord hørte spørsmålet ikke med til de oppgavene regjeringa hadde delt ut til utvalget. Staten har det altså så travelt med å fortsette

sin politikk at de ikke har tid til å ta standpunkt til et hovedspørsmål for samene. Men dette er ikke først og fremst et spørsmål om langvarige historisk-juridiske utredninger. Det er et politisk spørsmål. Den norske staten kan enten anerkjenne samene som et folk — en nasjon — som har rett til å disponere sine egne ressurser, eller staten kan drive en kolonipolitikk i en eller annen form.

Inntil videre har man fordelt av å late som det ikke er tatt standpunkt til spørsmålet. Da blir alt som før når det gjelder de grunnleggende interessene til det samiske folket. Regjeringa ønsker at vi skal diskutere størrelsen på naturvernområder og antallet nasjonal-

parker. A nøye seg med en diskusjon på disse premissene, vil være et tilbakeskritt i kampen for retten til land og vann.

FLERTALLET HAR TATT STANDPUNKT

Ressursutvalget skriver at det ikke har tatt standpunkt til rettighetsspørsmålet. Men indirekte blir dette motsagt på en rekke punkter i innstillinga.

Flertallet bygger videre på Lov av 12/3-65 om statens umatrikulerte grunn i Finnmark. Etter denne loven kan staten med unntak av noen mindre områder fritt selge eller feste bort samenes land.

I Ressursutvalgets avsnitt om forvaltning står det: «Utvalget har som generell målsetting bl.a. at Finnmarks-

vidda må gis en lokal forvaltning og brukes som ressurs for primærnæringene. Dernest bør de rekreative interesser ivaretas. Det er øg knyttet nasjonale interesser og statlige eierinteresser til området.»

Når utvalget snakker om lokal forvaltning, slår det klart og entydig fast at det gjelder forvaltning på kommune og fylkesplan. Men etter gammel samisk samfunnsordning er det bygdelaget — siidaen — som har hatt rett til å forvalte ressursene i området rundt. Ellers er det jo interessant at et utvalg som sier at det ikke har tatt standpunkt til rettighetsspørsmålet, snakker om statlige eierinteresser.

Aslak N. Sara, Leif Dunfjell, Anne Kirsten Sara Anti og Ma-

rit Stordahl gikk inn for å forandre navnet på loven om statens ufatrikulerte grunn i Finnmark, fordi allerede navnet på loven inneholder en påstand det ikke er enighet om. Sjøl et så beskjedent forslag ble nedstemt. Det viser at flertallet har tatt standpunkt. Det viser at pratet om å vente på den utredninga som er under arbeid ved Nordisk samisk institutt, bare er skuebred.

Bare den norske staten tjener på å låse diskusjonen om rettighetene inne på et kontor.

Ressursalávdegotti čielggadæpmi:

Representant for NSR:

«Utvalgsarbeid på statens premisser»

Leif Dunfjell og Anne Kirsten Sara Anti har representert de samiske organisasjonene i Ressursutvalget. Vi har spurt Leif Dunfjell om hvordan han vurderer arbeidet. Han mener resultatet er skuffende sett fra samenes synspunkt.

– Hadde vi hatt en viss formening om hvor vanskelig det var å vinne fram, ville vi vel ha lagt opp arbeidet på en annen måte. Det viste seg at formannen i utvalget, Gjærevoll, forsøkte å slipe motsetningene for å få til enstemmighet. Etterpå kan man si at det er vi som har tapt mest på det.

nytte dem til beste for dem som bor i området. Å sette disse interessene opp imot noe man kaller allmennhetens interesse, er overhodet ikke å ta hensyn til en etnisk gruppe som i høg grad har hevd på å forvalte disse ressursene. Tar man ikke slike hensyn, er det den samiske allmennheten som blir fortrent. Og det er jo ikke noe nytt. Vi opplever at synspunktene i professor Tønnesens foredrag kan bli akseptert i Sør-Norge, mens vi her i Finnmark skal tvinges til å se på dem som urett.

«UANSVARLIG» – ANSVAR FOR HVEM?

I en sammenheng har det vært nyttig å være med på dette. Jeg fikk jo god anledning til å lære hvordan slikt utvalgsarbeid foregår. Premissene har blitt statens premisser. På forhånd er det satt opp rammer som i stor grad bestemmer i hvilken retning arbeidet skal gå. I dette utvalget har det f.eks. vært vanskelig å

turen som kuriositet og museumsgjenstand kan alle være med på å bevare, men når vi ønsker å gjøre gjeldende status i forhold til land og vann, stopper det totalt opp. Jeg foreslo at utvalget skulle gå inn for å endre navnet på loven om statens umatrikulerte grunn i Finnmark. Allerede navnet inneholder jo en påstand det ikke er enighet om, men forslaget ble ikke akseptert.

Til innstillingens avsnitt om forvaltning har jeg og Aslak N. Sara ved Samisk Institutt skrevet et eget forslag. Forslaget blir støttet av et mindretall på 4 i utvalget. (Dunfjell, Aslak N. Sara, Anne K. Sara Anti fra NRL og Marit Stordahl fra Karasjok kommune.)

UTSIKTSPUNKT FRA HULLET I KRONESTYKKET

– Kan den «helhetsvurderinga» Ressursutvalget har laget bli brukt til å tilrettelegge en mer systematisk utplyndring av ressursene?

– Det ligger en enorm fare her, så lenge man bare ser på kroner og ører. Man undersøker hva som finnes og avgjør hvem som skal forvalte. Landbruksdepartementet sier de skal forvalte fordi de har med reindrift og primærnæringer å gjøre. Miljøverndepartementet vil forvalte fordi de arbeider med planlegging. Samenes holdning blir overhodet ikke vurdert. Utvalget foreslår et nytt fylkesutmarksstyre med et eget fylkesutmarksstyre for å samle de forskjellige oppgavene, og til erstatning for Statens Jordsalgskontor. Det kan kanskje bety en viss forbedring, men slik det nye fylkesutmarksstyret er forutsatt valgt, kan det godt komme til å bestå av politikere som synes lokale samiske interesser står i vegen for øvrige interesser.

– Noe av det første Ressursutvalget gjorde, var å anbefale såkalt redusert utbygging av Alta-Kautokeino-vassdraget?

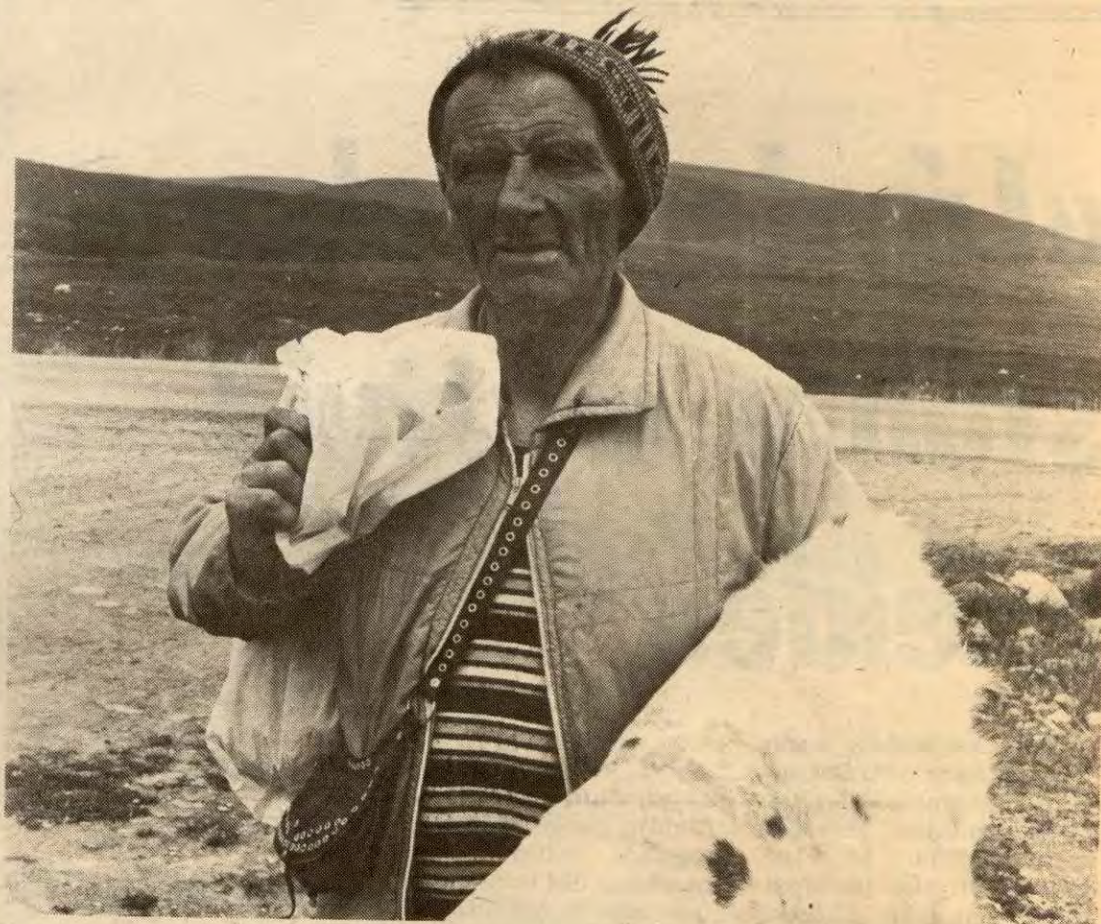
– Det kom jo allerede da fram hvordan flertallet vurderte vidda. Råstoff. Man diskuterer det hele ut fra kraftutbyggingens synspunkt, og sentrum for oppmerksomheten er hullet i kronestykket. Vedtaket ble gjort lenge før utvalget var ferdig med sitt arbeid. Aslak N. Sara og jeg foreslo å ikke behandle saka. Vi mente NVE ikke hadde lagt fram utredningsgrunnlag som kunne rettferdiggjøre behandling. Ennå kommer det stadig fram nye opplysninger om denne utbyggingsplanen som ikke er vurdert.

– Hvordan tror du denne innstillinga blir brukt?

– Nei, hvordan er det slike komiteutredninger blir brukt. Det er forslag, og det blir vel stort sett liggende i et arkiv. For flere år siden ble det laga ei innstilling om Hardangervidda. Den skulle være moden snart – for ikke å si overmoden.

– Du mener altså at rettighetsspørsmålene er de viktigste i denne saka, og at de samiske organisasjonene bør fortsette å arbeide for sitt syn?

– Ja.

Mikkel Logje: Sámi lávdegottit galggaše sámi guovlluid guorahit.

ÁISAROAIIVVE BOAZUSÁMIT

Reindriftssamer på Áisaroaivve:

– Det burde være oss som bestemte over vidda!

– Det bør vere samane som bestemmer over Vidda. Det er det ikkje delte meiningar om blant oss som driv med rein. – Så bestemt svara Mikkel Per Persen Sara og sønnen Mikkel Isak Sara på Áisaroaivve på spørsmålet om kven som har retten til Finnmarksvidda – det samiske folket eller den norske staten.

– Eg meiner det er ikkje rett at berre staten skal bestemme slikt, held Mikkel Per Persen Sara fram. – Vi har lite å seie, men det er vi som burde hatt mest å seie. Vi har levd her lenge. Vi flyttar og bur på Vidda. Vi er født og har vekse opp her. Da blir det slik at Vidda høyrer

oss til. No føler vi på at det vert mindre og mindre att til oss samar. Kan hende vert det slutt med all reindrift, til slutt. Det vert kraftutbygging og vegar overalt, og med det mindre beiteland for oss.

– Men vi kan ikkje gi opp, så lenge vi klarar å halde fram med reindrifta, føyer sønnen til.

– I innstillinga står det at det berre er «enkelt samegrupper» som hevdar at Vidda er samane sitt land?

– Det stemmer ikkje. Alle vi kjenner meiner det same: Det er vi som

skal bestemme over Vidda, slår sønnen fast.

Mikkel Logje, ein eldre kar som har vore aktiv i NRL mellom anna med reindrifftslova, seier som Sara: – Det går ikkje an at den norske staten skal bestemme over Vidda. Dei folka veit jo

ikkje kva som går føre seg her, dei veit ikkje korleis Vidda skal brukast. Komitear må det vere, men det burde vere samiske komitear som greier ut om samiske område.

Ingen benekter at mandatområdet for utvalget er samisk kjerneområde. Men når vi prøver å framheve kollektiv eiendomsrett til vidda, opplever vi at enkelte forvrenger det vi sier og framstiller det som om vi vil ha privat eiendomsrett. Jeg trodde jo at man hadde innarbeidet en viss redelighet i behandlingen siden det ble akseptert å ha med noe om dette områdets spesielle historie og samenes rettsoppfatning. I utredningsdelen er det tatt med et foredrag av professor Sverre Tønnesen om eiendomsforhold og bruksretter. Her blir det bl.a. slått fast at det er de indre bygder i Finnmark som vil tjene på at eiendomsretten og disposisjonsretten til bruken av allmenningen blir lagt til lokalbefolkningen. Men mandatet utelukker vurdering av juridisk rett til vidda. Jeg synes derfor det er en nok så grov tilsmikelse når flertallet seinere gir inntrykk av at allmennheten har rett og samene er de som fortrenger allmennheten. Det er jo å snu saka fullstendig på hodet!

«ALLMENNHEITEN» ER IKKE SAMISK ALLMENNHEIT

Lokalbefolkningen ønsker å verne om ressursene og ut-

få fram prinsipielle samiske synspunkter. De er vanskelig å formulere innenfor de ramme som er satt opp, og de blir da sett på som uaktuelle. Man blir betraktet som uansvarlig fordi man ikke vil være med og diskutere på maktapparatets premisser. Men dette blir jo et spørsmål om ansvar for hvem.

KULTURGRUNNLAGET TRUES

En innstilling som denne vil være sterkt hemmet av at det offentlige ikke har noen klar forestilling av samene som folk. Man har upresis språkbruk med vekslende innhold. Samene blir lettest akseptert som etnisk gruppe i den utstrekning man snakker om kulturelle spørsmål – en viss bevaring av språk, kultur og bevaring man kan se på som rein museumsvirksomhet. Samekulturen blir ofte vurdert på samme måte som kulturen til tilflyttede etniske minoriteter – fremmedarbeiderne. Men samene er urbefolkningen her. Livet her og samenes forvaltning av ressursene er grunnlaget for kulturen. I lengden vil retten til samisk forvaltning av ressursene i de samiske områdene være avgjørende for fortsatt utvikling av den samiske kulturen. Kul-

Innstillinga fra ressursutvalget

Mikkel Per Persen Sara bártneinis Mikkel Isak Sarain gässeguohtun guovllus Áisarovvvis. (Foto: Klassekampen)

«Mi dat galggašeimmet duoddara badjel mærridit»

– Sámit dat galggašedje duoddara badjel mærridit. Dan goittot oaiivildit buot boazusámit. Nu čielgasit vástideigga Mikkel Per Persen Sara ja bárdni Mikkel Isak Sara Áisarovvvis gažaldahkii gæin galggašii læt vuogiatvuohtha Finnmarkku duoddariidda sámi álbmogis vai norgga stahtas.

– Mon oaiivildan i læt riekta ahte dušše stáhta galga mærridit, Mikkel Per Persen Sara joatka. Mis læ uhcan dadjamuššan. Muhto mis dat galggašii læt ænemusat maid dadjat. Mi læt guhka dáppe ássan. Mi johtit ja ássat duoddaris. Mi læt riegadan ja bajassaddan dáppe. Dan dihtii duottar midjiide gulla. Dál duovdat ahte dađistaja manas mannat. Loahpas várra jávka boazudoallu ge. Dulvadæmit ja gæidnuráhkadæmit dáhpahuvvet juohke sajis, ja midjiide šaddet unnit ja unnit guohtun-

guovllut.

– Muhto mi æt sáhte vuollai addit, nu guhka go nagadit boazudoaluin bargat, bárdni lasiha.

– Čielggadæmis čuožžu ahte dušše «muhtun sámejoavkkut» čuočuhit ahte Duottar gulla sámiide?

– Dat i læt duohta. Buohkat, gæid dovdan, oaiivildit sæmma: Mi dat galgat Duoddar badjel mærridit, bárdni dættasta. Mikkel Logje, rávis olmmai gi NBR-as læ áktiivvalaččat bargan, ærret æra boazudoallulágai, daddja maid Sara ge: Dat i váldde lági ahte norgga stáhta galga Duoddar badjel mærridit. Si han æi dieđe movt dáppe dilli læ, æi ge dieđe movt Duottar galga gævahuvvot.

Sámi lãvdegottit dat galggaše sámi guovlluid guorahit.

NJALLAÁVŽI OĐĐA NÁŠUVNNALAŠ PÁRKAN?

Ressursalãvdegoddi evttoha ahte vuodãduvvo ođđa nášuvnnalaš párka badjin Rãissalãgis. Guovlu læ sullii 700 km² ja galggašii plãna mielde gohtoduvvot Njallaãvžin. Dãppe læt bohkat dahkkon gãvndan dihte urana, muhto æi læt dahkkon gãnnahahtti gãvndosat. Rãvttolãgi nášuvnnalaš párka evttohit viiddidit 450 Km²-iin davas ja nuorttas ahte gãhttet dan mi gohtoduvvo mãilmi davimus bæhcevuovdin. Jos lãvdegotti evttohus dohkkehuvvo, bartãhuksen dãppe gildojuvvo. Lãvdegoddi evttoha maidai Anarjoga nášuvnnalaš párka væhaš viiddidit davas ja nuorttas.

Muđui evttohuuvvovjit unnit guovllut gãhttejuvvot luohthusođjerãjusin (naturreservat). Dat læt Habatvuohpebãkte Mãzes, jãggegouvlut Suoluvuome birra, Bekkemyra Burfjordas ja Valdak Porsãnggus. Guovlu Iešjãvrre, Navuon-bãda birra ja guovlu Viđãasis Lãkšjoga rãdjai Dønus evttohuuvvo ænadatguovlun. Vuhtii válddedettiin luđu Rãissalãgis ja boazudoalu lãvdegoddi man vuosta gæidnurãhkadæmi Biedjovãkkis Davvirãisai. Guovllu siskkabẽide maid lãv-

degoddi læ gieđahan, læt otne 1500 km² gãhttejuvvon. Ođđa evttohuuvvon gãhttenguovllut dahket buohkanasii sullii 1950 km². Lãvdegoddi i evtto erenoamaš guohtetsajiid gãhttet. Dãn dãfus lãvdegoddi oaiivilda boazudoallulãhka ja muhtorfievruulãhka mæhci vãras læt doarvai.

Åkta čuoggis dan barggus maid Rãođehus Ressursalãvdegoddi attii læi: «Lãvdegoddi galga ... årvuštallat ávkkii stuorit oktilãš guovlluid gãhttet bisuhan dihtii guovllu oibmoid ællenvugiid ja sãmi kultuvrra».

Mãngga lãgan ássit sãhttet gal «sãmevttolãvggã vuolde ovdanbuktot. Mi æt galgga mannat luohtagãhttemã vuosta, muhto gãhttenevttohusaid oktavuodas ferte vuollegãčãat namahastit ahte ovddimusat lusten – ja turistaberoštumiid lãvdegoddi læ vuhtii váldan. Nášuvnnalaš párkkat æi læt buhtadussan Alahãi-Guovdagãin-čãhcelãhkai.

NJALLAÁVŽI NY NASJONALPARK?

Ressursutvalget foreslår at det skal opprettes en ny nasjonalpark i Øvre Reisdalen. Området er på ca. 700 km² og skal etter planen få navnet Njallaav'zi nasjonalpark. Her har det vært drevet boreriger etter uran, men det er ikke funnet drivverdige forekomster. Ressursutvalget skriver at området bør vernes sjøl om det finnes drivverdig malm.

Stabursdalen nasjonalpark blir foreslått utvida med 450 km² mot nord og øst for å verne det som kalles verdens nordligste furuskog. Hvis utvalgets plan blir vedtatt, vil hyttebygging i forbindelse med furuskogen bli forbudt. Utvalget foreslår også en mindre utvidelse av Øvre Anarjokka nasjonalpark mot nord og øst.

Mindre områder blir foreslått verna som naturreservat. Det gjelder Habatvuoppebak'ti ved Masi, våtmarksområder ved Suoluvuobmi, Bekkemyra i Burfjord, og Valdak i Porsanger.

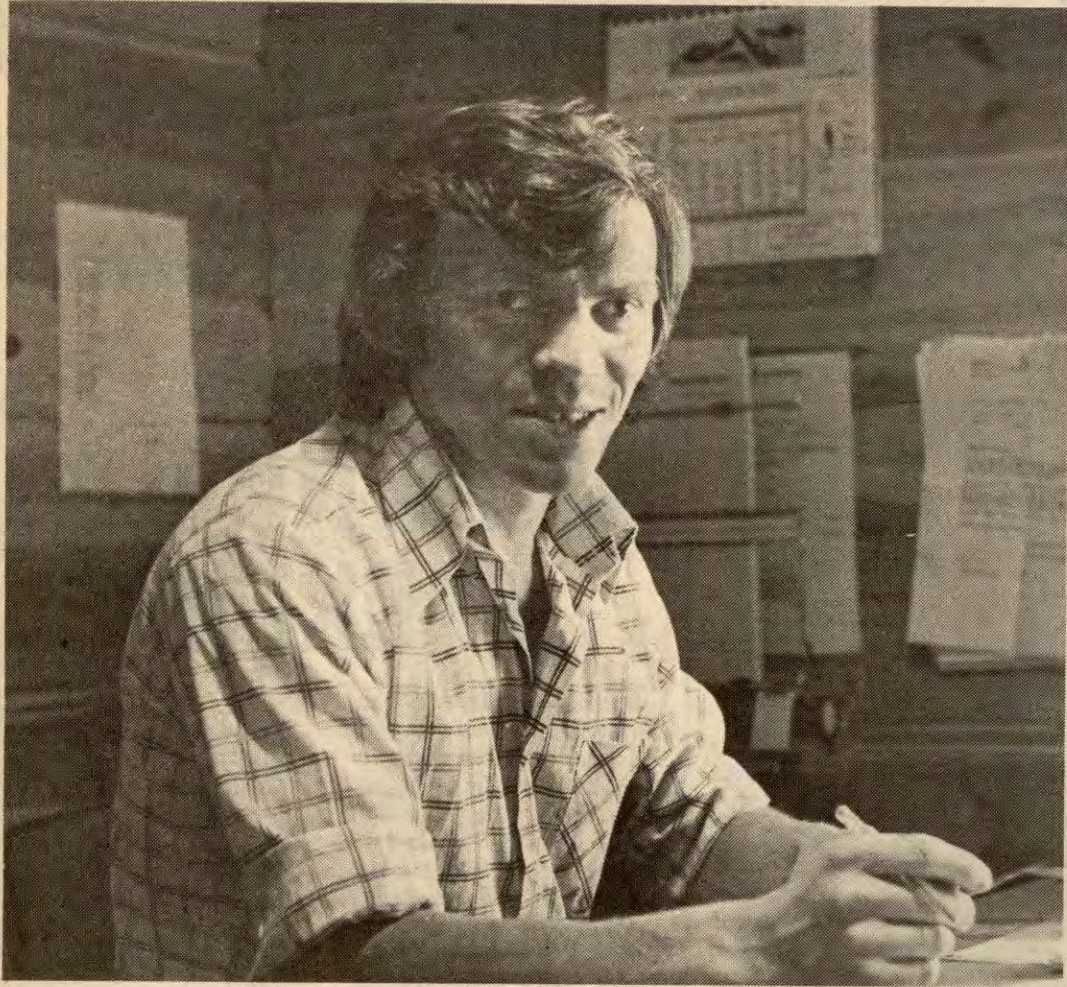
Området ved Iešjãv'ri, Kvãnangsbøt og området Viddasoa'vi – Lak'sjãkka i Tana blir foreslått som landskapsvernområde. Av hen-

syn til naturen i Reisdalen og reindrifta går utvalget imot bygging av veg mellom Biddjovagge og Nordreisa.

Innenfor det området Ressursutvalget har behandla er det i dag verna 1500 km². De foreslåtte nye verneområdene utgjør tilsammen ca. 1950 km². Det blir ikke foreslått spesielt vern av kalvingsområder for reindrifta. Her mener utvalget reindriftsloven og loven om motorferdsel i utmark er tilstrekkelig.

En av oppgavene Regjeringa gav Ressursutvalget fikk en noe merkelig formulering i mandatet, sitat: «Utvalget skal... vurdere betydningen av å bevare store sammenhengende områder for å opprettholde lokalbefolkningens livsmønster og samekulturen.»

Mange slags saker kan fremmes under «samevnelig» flagg. Vi skal ikke gå imot naturvern, men i forbindelse med verneforslagene må det i all beskjedenhets nevnes at det først og fremst er friluftsliv – og turistinteresser utvalget har tatt vare på her. Nasjonalparker er ingen erstatning for Alta/Kautokeinovassdraget.

Odd Ivar Solbakk. (Foto: Sámiid-Hilat)

Várrevielttis badjin Vanasgiettis Dænulægis læ viesoš málejuvnon sámii ivnniiguin. Dat gulla Duoddje Guovdás A/L sárvai, mi doaimmaha sámii duodjehommaid. Doppe gal gávnna oppa æra go daid ollu sámii duodjehommaid mat turisttaide vuv-

dojuvvojit gæidno- guorain, færgasaji- in, girdihabmaniin jnv, jnv. Dáza impe- rialisma læ maiddai dákkok bokte oaidnan vejolašvuoda sámii kultuvrras duodaid báhčit. Muhto æt mi dán háve sámii duodjehommaid mat turisttaide vuv-

viesus doibmejuvvo æra sámii homma, Jár'galæd'dji Á/S, gos okta sárvvi njunuš olbmoin čohkka, Odd Ivar Solbakk. Dán kántuvrras Jár'galæd'dji doaimmaha su sámii kultuvrralaš barggaid. Sámiid-Hilat divuid gažaldaga:

Bäteng og Tanaelva. (Foto: Sámiid-Hilat)

JÁR'GALÆD'DJI Á/S

Guovdás sámii kultuvrabarggaid

— Mii dat læ dat Jár'galæd'dji, Odd Ivar?

— Johan Jernsletten, mu viellja Aage ja mon dat álghaheimmet dán dálvet 1976. Moai Aagiin barge dás bæivvalačat, Johan læ skuvlaovddasču- ožžun Buolmagis. Alggoš doaimmaheimmet dušse jorgalemiid — min vuosttas bargu læi NVE ovddas jorgalit áššebáppariid. Alahæi-Guovdagæin ænu buođuma birra. Čakčat sámma jage álghiimmet maiddai bargat sámii musihkain. Ulbmilin læi sámii musihkabarggu eret oážžut daid gaccaid gaskkas gæt dan boastut atnet ja dušse ruodaid diet. Dál læ maiddai álghahan girjgoastadushomma. Læ oainnat dađistaga bohčidan čehpes sámii girječállit, dikte- jeddjit jnv. Miessemános olgosađdigodimmet ágečállaga «Goaikkanasat», man doaimmaheddjit læba Johan ja Aage. De mis læ doarvai bargu.

— Gollmas go ain lehpst sárvvi barggus?

Go musihkain álghiimmet bargat, soabaimmet fállat ovtta Dædnugáde Nuorain læt mielde. Mi válljiimmet Ingvald Guttorm. Son læ dál Stipendiahta Sámi Musihkalávdegottis Jár'galæd'dji bokte. Son johta guovllus guvlu ja čohkke dološ luoiid. Dan bargui læ Norgga Kultuvrraáđđi juollodan 25 000 ruvno.

— Sámi Musihkalávdegoddi læ várra muhtun daid ollu nu gohčoduvvon «ráđđiáđđi organain»?

— Dat læ dat dábalas lægaduš mi miđjiide sámiiide fállat. Dalle bæssa stáhta læhttet muvt læ de háliideš, doarjut min dahje i. Sámi Musihkalávdegoddi gulla Norgga kultuvrraáđđi vuollai. Muhto mi læt bargamin ahte oážžut oktii časkit daid sierralaš sámii lávdegottiid ja oážžut ieráđđen vejolašvuoda. Mi galgat ierá bæssat mærridit min ierámet Kultuvrraáđđi vuollai. Vaikko dat ášahus i læt dohka- læš, de Sámi Musihkalávdegoddi læmáš dáttalaš sámii musihkabarggu bajashuksemis. Dán lávdegotti haga sámii musihkka i livčce ožžon dan álgu maiddat læ ožžon. Dat mi mis læ otne, oážžut giitit sámiiid organisašuvnnaid. Dat gáibidedje dán lávdegotti ášahit. Dáza eisevaldit æi læt sápmelaččaide addan maidige doarjagiid æktudahtolaččat.

— Muvt læ duodalaččat sámii musihkalávdegoddi dáll?

— Dilalašvuodta læ buorra-

nišgohtan. Mi læt oážžugoahtan musihkačehpiid. Juoigguš læ min árbevirolaš vuohki. Æret govdašas sámii læt čuojanasaidd gævahan. Dál gæhčcalit hui várrugasat čuojanasaidd juogosiidda gævahit. Muhto dan mi háliidit ierá heivehallat. Mi læt hállit ahte ærat galget min musihka árbbi billistit ja dan ala diet. Issoras ovdamærka diet hárrai læi go Kjell Karl- sen almmuhii muhtun juogosa ierás juoiggušin olgoriikkas. Sámi Musihkalávdegotti bargu aiddo læ gohčit dákkar værredaguid.

— Muvt din mielas orui go Dædnugáde Nuorat ledje TV-programmas fárus Høyre ovdas?

— Æi læn Dædnugáde Nuorat, muhto guovttis læt læt juogvkkus mielde. Muhto læ dattege baha ahte sámii musihkka gævahuvo reklamain Høyrii. Erenoamaš baha læ diehttalas ahte boastut atnet Dædnugáde Nuoraid nama. Høyres i gævdno man ge læhkai læhpat,

i ge læt bargan maiddat ge ávkkiid sámii kultuvrii. Høyreolbmot min gillis læt omd. vuostalastan buot mi læ sámii.

Dædnugáde Nuoraid barggud læt muđui buorre ovdamærka makkar ovdanvejolašvuodas sámii musihkka læt. Ahte dat maiddai læt bækkán, čájehtit sin ollu ierá naskærut mat miehta Davvirikkaid læt vuovdon.

— Læst go dis plánat viiddidit doaimmaid?

— Mi dárbbašit stuorat saji, de čakčat mi álgit alccemet vistti hukset. Das galga læt maiddai sáđji buohkaid váras gæt háliidit sámii kultuvrabarggaid doaimmahit. Muhto dán ráđjai læt eisevaldiid bælis vuohattan vuostemiela. Go duiskalaš ja ærat huksejit silbábá- jiid ja billistit sámii dáiddolaš- vuoda, de gal ožžot buot lægan doarjagiid. Go mi háliidit johtui bidjat maidige, de læ buot nu váttis. Dalle si vuos háliidit buot mærridit mi mo galga dáhpahuvvat.

JÁR'GALÆD'DJI Á/S

Et senter for samiske kulturaktiviteter

Litt opp i dalsida med flott utsikt over Bäteng og Tanaelva ligger et lite hus malt i de samiske fargene – blått, gult og rødt. Her holder Duoddje Guovdas A/L til. Et andelslag som selger husflid og brukskunst – samisk husflid og brukskunst. Og det er noe helt annet enn den masseproduksjon av såkalte samiske produkter som blir prakka på turister og andre rundt omkring ved ferjeleier, flyplasser, langs landeveien osv., osv. Den norske imperialismen har også her sett sitt snitt til å tjene penger på den samiske kulturen. Men det var ikke samisk husflid og brukskunst vi skulle skrive om denne gangen, for

innerst i lokalene til Duoddje Guovdas A/L finner vi et annet samisk foretak, Jár'galæd'dji Á/S, og en av drivkreftene i foretaket, Odd Ivar Solbakk. Fra dette kontoret har Jár'galæd'dji Á/S reist kampen for å forsvare den samiske kulturen mot at andre skal stjele og misbruke den. Men for å starte med begynnelsen, stilte Sámiid-Hilat spørsmålet:

— Hva er egentlig Jár'galæd'dji for noe, Odd Ivar?

— Det var Johan Jernsletten, bror min Aage og jeg som starta foretaket vinteren 1976. Aage og jeg jobber på heltid her, mens Johan er skolestyrer i Polmak. Den første tid jobba vi bare med over-

setting – den første jobben var var forøvrig å oversette saksdokumentene om utbygginga av Alta – Kautokeino-vassdraget for Norges Vassdrags- og Elektrisitetsvesen (NVE). Seinerer på året i september starta vi også produksjon av samisk musikk. Formålet var å få det samiske musikkarbeidet ut av henda på dem som prøver å misbruke det for å tjene penger sjøl. Nå har vi også starta bokproduksjon. Vi har også tidligere utgitt bøker, men da har vi oversatt fra norsk. Etter hvert har det utviklet seg en rekke fremragende samiske forfattere, diktere osv. Etter hvert får nordmenn begynne å oversette

Anna Birgitte Henriksen ja Lavir Jovna.

SÁME MIŠŠON MÆRRIDA DÆRVAŠVUOĐADIVŠŠU BADJEL

Sámi dærvašvuođabargit æi oaččo barggu

Dain sullii zo boarrasiid-ja buohce- viesuin Finnmarkkus mæsta uhcit ænet 1/3 oasi Sámemiššon jođiha. Dát sámemiššon lágadusat læt guovddaš sámi guovlluin, Guovdagæinnus, Kárašjogas, Unjarggas, Davvisiiddas ja Dænus.

Guokte sámi dærvašvuođabargi, gæiguin Sámiid-Hilat læt humadan, dadjaba ahte dát dahka stuora vátisvuođaid sámi álbmogii. Sámemiššon válda ovdal risttalaš dærvašvuođabargiid go sámegielaš dærvašvuođabargiid. Danne čuožžilit stuora giellavattisvuođat – buohccit ja boarrasat gæt væhki ja divššu dárbbasit, æi ipmirduvvo. – Æn máhte ipmirdit ahte sámit miššon bokte

dærvašvuođa divššu galgat oazžut, soai dadjaba. – Stáhtii gal dieđus læ ávkin ahte privahtalaš lágadusat læt stuora oasi filkka dærvašvuođadoaimmas badjelasaset váldan. Muhto sámmas ovddasvastidæddji eisevaldit æi beroš das maidige ahte ollus dáin lágadusain æi dævdde gáibadusaid bæivvalaš doibmema hárrai, soai ærret æra dadjaba

«Finnemisjonen, manin dat álggos gohčoduvvoi, vuodduvvoi 1888-is ja doaimmahis- gođii dærvašvuođa barggu sámmas go miššon doaimma álggahii. Dán fámu dærvašvuođa divššu badjel læ Sámemiššon doalahau, ja nu manjit go 1947-as Finnemiššon su jahke-čoahkkinn cælkagis dadja, «Mi oavvildit ahte sámi álbmoga erenoamašvuoha dahka dárbbaslažžan jođihit erenoamaš miššonbarggu.» – In máhte áddet manne sá-

mit dárbbasit erenoamaš risttalaš divššu erenoamašit dærvašvuođa divššu oktavuoaas. Nu go mi læt fuones oibmot, Lavir Jovna Dænus eret jærra, gi læ doavttirin lohka- min. – Læi dieđus skænka stáhtii ahte privahta lágadusat, omd. Sámemiššon álggahedje dærvašvuođa barggu filkkas. Muhto dát fáaldagat æi šat dævdde odna gáibadusaid.

GIELLAVATTISVUOĐAT

– Makkar vátisvuođaid sisa sámegielaš bohtet dággar lágadusain?

– Dat læt buohccit, erenoamašit mánat ja boarrasat gæt hupmet fuones dærgiela, gæt ožžot vátisvuođaid sin bækca- siid ja heđiid čilget. Dákkar lágadusain læ maidai dan lágan garra dilli ahte beivviid njuol- gut sálmmaid lávlot, ja guhte i læt risttalaš, dáppe ahkiduša. Dán dadja Anna Birgitte Hen- riksen buohcediksu Ásgård buohcevesius Romssas. Son læ maidai Dænus eret ja La- vir Jovna oabba.

– Mi berre dáhpahuvvat?
– Sámit bervrejt oazžut vu- oigatvuođa ieža mærridit dær-

vašvuođa divššu badjel.
– Doai dajaigga ahte dær- vašvuođa lágadusat læt fuones dilis?

– Nu læ, ja stáhta læ eret- cælkann ovddasvastadusas.

– Mi læ sivan ahte omd. Dænu dærvašvuođa guovdda- za, man stáhta hüksii, Sáme- miššon jođiha?

– Daddjoi ahte «Sámemiššon læ nu ollu buriid bargan, danne galggal dan ge bærsat jođihit. Dien láhkai sámemiššon bođii stivrui mielde, Lávir Jovna dadja.

«PERSUVNNALAŠ RISTTALAŠ» – ÆKTUN

Æra hehttehus sámemiššon doaimmahusas, læ ahte per- suvnnalaš risttalaš gehčeo læt

buoret dærvašvuođa bargin go sámegielaš dærvašvuođa bargi. Dát guoska omd. Kára- sjoga boarrasiid – siidii.

– Mo læt dilalašvuođat buohce- viesuin Finnmark- kus?

– Filka daid jođiha, ja doppe læt sámma – jos æi stuorit giellavattisvuođat. Stáhta læ erenoamašit rahčau ahte mæt- ta dærvašvuođabargiid deike buohcevesiude fidnet. Danne læt nu ollu dušse dærgielaš bargit dáppe. Mon læn Ham- merfesta buohcevesius bar- gan gosa ollu sámehállii buoh- ccit bohtet, gæt unnan dærgi- ela máhttet. Mon šaddan vie- hkæt ossodagas ossodahkii dul- kan, Anne Birgitte dadja.

– Makkar vátisvuođat dus læmas skuvlla váccedettiin,

Anna Birgitte?

– Dábalačcat i gáibiduvvo artium bæssat buohcediksu- kuvlii, muhto gilvu læi nu ga- ras ahte mus fertii læn artum bæssat skuvlii Hammerfestii, gosa ænaš máttalačcaid læt si- saváldan Mu mielas læ dætalas ahte sámi nuorat dorrot oa- hppuvejolašvuođaid ovddas Finnmarkkus, ja ahte mi gáibi- dit skuvllat ja dærvašvuođa lá- gadusat fiekkas sisaváldet ja barggu addet guovllu olbmoide gæt læt jurddašan bissanit – Sámma dilalašvuoha guos- ka mediisinalohkami ge Romssas Lavir Jovna muitala Mu joavkkus læt sullii 35 pro- sentta davvin eret – ærat bohtet lullin.

– Vi trenger større plass, så til høsten skal vi få vårt eget hus. Det skal også romme et verksted for alle som ønsker å drive med samiske kulturaktiviteter. Men hittil har vi møtt mye skepsis. Når tyskere og andre bygger sølvsmier og radbrekker samisk kunst, får de all mulig støtte. Når vi vil starte noe sjøl, blir altting plutselig så vanskelig. Da vil de først ha full kontroll over alt som skal skje her.

fra samisk hvis de vil ta del i samisk kulturliv. I mai kom det første nummeret av «Gø- alkanasat», et litterært tids- skrift hvor Johan og Åge er redaktører. Så vi har nok å henge fingrene i!

– Men det er fremdeles bare dere tre som er med i fore- taket?

– Nei, da vi utvida med mu- sikk, ble vi enige om å tilby en av Tanabreddens Ungdom å være med. De valgte Ingvald Guttorm. Han er for tida sti- pendiari i Samisk Musikkutvalg gjennom Jár'galæd'dji. Han reiser rundt for å samle gam- mel samisk joik. Til det arbei- det har han fått 25 000 kroner av Norsk Kulturråd.

– Samisk Musikkutvalg er vel et av de mange såkalte «rådgivende organ»?

– Det er den vanlige ord- ninga vi samer blir tilbudt. På den måten kan staten velge om de vil ta hensyn til oss eller ikke – ettersom det passer dem. Samisk Musikkutvalg er et underutvalg i Norsk Kultur- råd. Men vi jobber for at de for- skjellige samiske underut- valgene skal slå seg sammen og få sjølstendig status. Vi må kunne bestemme sjøl uten å bli kontrollert av Norsk Kultur- råd. Vi vil ikke lenger finne oss i at andre dikterer vårt kultur- liv.

Til tross for denne utilfreds- stillende ordninga har Samisk

Musikkutvalg vært en viktig faktor for oppbygginga av sa- misk musikk. Uten dette ut- valget hadde ikke samisk mu- sikk fått den begynnelsen den har fått. Det vi har i dag kan vi takke de samiske organisa- sjonene for. Det var de som i sin tid krevde at det ble opp- rettet et slikt utvalg. Hvis de ikke hadde gjort det, ville vi ha stått på bar bakke. De norske myndighetene har aldri gitt sa- mene noe støtte frivillig.

– Hvordan er egentlig situa- sjonen for samisk musikk nå?

– Aktiviteten begynner å komme seg. Vi har etter hvert fått en del musikk-kapasitet. Joiken er den tradisjonelle sa- miske uttrykksformen. Uten-

om runebommen har det ikke blitt brukt instrumenter. Nå prøver vi forsiktig å bruke instrumenter til joiken. Men vi vil utvikle den sjøl. Vi vil ikke at andre skal ødelegge vår musikkarv for å gjøre profit på den. Et grelt eksempel i så måte var da Kjell Karlson presenterte joik som sitt pro- dukt i utlandet. En av opp- gavene til Samisk Musikkut- valg er nettopp å beskytte mot slikt misbruk.

– Hva synes dere om at Tanabreddens Ungdom stilte opp i et TV-program for par- tiet Høyre?

– Det var ikke Tana- breddens Ungdom, men to av dem som er med i gruppa. Men

det er likevel ille at samisk mu- sikk blir brukt som reklame for Høyre. Særlig ille er det sjøl- sagt at de misbruker navnet til Tanabreddens Ungdom. Det er en grenseløs frekkhet av Høyre som ellers ikke har lagt to fin- gre i kryss for samisk kultur el- ler andre samiske aktiviteter. Tvert om – Høyrefolk her i bygda har utmerket seg ved å motarbeide alt som er samisk. Tanabreddens Ungdom er for- øvrig et eksempel på de rike ut- viklingsmulighetene som lig- ger i samisk joik. At det også er populært, viser det fantas- tiske salget av platene deres – i hele Norden.

– Har dere noen planer om å utvide aktiviteten?

Anna Birgitte Henriksen og Javir Jovna.

Av ca. 30 alders- og sjukeheime i Finnmark drives nesten 1/3 mer eller mindre av Samemisjonen, og nesten alle drives privat. De institusjonene som Samemisjonen driver, ligger på sentrale samiske steder som Kautokeino, Karasjok, Nesseby, Lebesby og Tana.

To samiske helsearbeidere som Sámiid-Hilat har snakket med, sier at dette er et stort problem for den samiske befolkninga. Samemisjonen foretrekker helsearbeidere med en kristen tro framfor samisktalende helsearbeidere. Dermed oppstår store språkproblemer – pasienter og eldre som trenger hjelp og pleie, blir ikke forstått. Denne ansettelses-

helsearbeidet på, har fortsatt bl.a. fordi det sies å være lettere å samle inn penger til Samemisjonen enn til statens helse-tjeneste og fordi det blir sagt at «Samemisjonen har gjort så mye bra» – til tross for at ordningen i dag fungerer meget dårlig.

SPRÅKPROBLEMER

– Hvilke problemer møter de samisktalende i slike institusjoner?

– Det er pasientene, og spesielt barn og eldre som snakker dårlig norsk, som får problemer med å forklare sine lidelser og problemer. Det oppstår misforståelser, og pasientene får ofte ikke vite hva som feiler dem. De gis behandling uten at de vet hvorfor og hva behandlingen går ut på. Bare dette er en trusel mot et menneske i en institusjon – alle vet jo hvor mye det betyr å få vite hva som skjer med oss når vi blir overlatt til andre. Dessuten bunnar ofte de lidelsene og problemene samer kommer med til en helseinstitusjon, nettopp i det at de er samer, og problemene blir bare større og mer tilspissa når språket på nytt blir

veiene norsk personell i samiske områder.

– Hvordan er forholdene ved sjukehusene i Finnmark?

– De drives jo av fylket, og vi har de samme – om ikke enda større språkproblemer der. Staten har satsa mye på arbeidskraft sørfra til sjukehusene. Jobbene averteres med fri reise tur-retur, ødemarkstillegg osv. Resultatet blir jo overveidende norsk bemanning. Jeg har jobba på sjukehuset i Hammerfest, hvor det kommer inn svært mange samisktalende pasienter – barn og gamle som kan dårlig norsk. Det jeg opplevde, var å fly fra avdeling til avdeling som tok! sier Anna Birgitte.

– Er det tilstrekkelig med samisktalende helsearbeidere i dag?

– Jeg tror det er nok, men det kunne vært flere. Mange samer unnlater å utdanne seg til helsearbeidere, fordi de vet at de ikke kommer til å få jobb i samiske områder. Mange av dem som har utdanna seg, reiser vekk – av samme grunn.

– Hvilke problemer har du sjøl stott på i utdannelsen, An-

SAMEMISJONEN DOMINERER HELSESTELLET

Samiske helsearbeidere får ikke jobb

praksisen gjør det dessuten spesielt vanskelig for ikke-kristne samiske helsearbeidere å få seg arbeid i sin egen landsdel.

– Vi kan ikke forstå at det skal være noe spesielt med samer som gjør det nødvendig med misjon i tilknytning til helsetjenesten, sier de to. – Staten har selvfølgelig økonomiske fordeler av at private har tatt på seg store deler av helsetjenesten i fylket. Men samtidig lukker de egentlig ansvarlige myndighetene øynene for at mange av disse institusjonene forfaller og ikke lenger tilfredsstiller kravene til drift, sier de to bl.a.

«Finnemisjonen», som det opprinnelig het, ble stiftet i 1888 og tok bl.a. opp helsearbeid i tilknytning til sin misjonsvirksomhet i det nordligste fylket. Dette grepet om helsetjenesten har Samemisjonen fortsatt, og så seint som i 1947 heter det i et landsmøtevedtak, gjengitt i Finnemisjonens årbok: «Vi mener at samefolkets egenart fremdeles nødvendiggjør et spesielt Finnemisjonsarbeide og kjenner oss derfor forpliktet av det kall Gud har gitt oss til å ta det nødvendige hensyn til de særlige forhold blant dette folk.»

– Vi kan ikke forstå hvorfor samene trenger noen spesiell kristen omsorg – og spesielt ikke i tilknytning til helsetjenesten. Er vi så dårlige mennesker? spør Lavir Jovna fra Tana som er medisinerstudent i Tromsø.

– Det var sjølsagt en gave til staten at private, og deriblant Samemisjonen, i begynnelsen tok opp helsearbeid i fylket. Men denne måten å drive

en barriere. Slike institusjoner er også autoritære – fordi det meste av dagen går med til salmesang, så vil en ikke-kristen same vanskelig kunne trives. Det er Anna Birgitte Henriksen, sjukepleier ved Åsgård sjukehus i Tromsø, som sier dette. Hun er også fra Tana og er søster til Lavir.

– Hva skal til?

– Samene må få retten til å bestemme over helsestellet sjøl.

– Dere sa at standarden ved helseinstitusjonene ikke holder?

– Ja, en god del aldershjem er nokså falleferdige og kan umulig tilfredsstille kravene til drift. Staten har ikke villet gripe inn i den private helse-tjenesten og videreutvikle institusjonene. Staten har rett og slett fraskrevet seg ansvaret.

– Hvordan kan det ha seg at f.eks. Tana helsesenter som ble bygd av staten i dag i all hovedsak drives av Samemisjonen?

– Det ble argumentert med at «Samemisjonen har gjort så mye bra, så da må de få drive dette, også.» Slik kom samemisjonen inn i styret, som i så mange andre institusjoner hvor de sitter med bukta og begge endene, sier Lavir.

«PERSONLIG KRISTEN» – EN FORUTSETNING

En annen hemsko ved Samemisjonens drift er at en personlig kristen anses som mer kvalifisert til å drive helsearbeid enn en samisktalende helsearbeider. Dette gjelder f.eks. aldershjemmet i Karasjok. Samiske helsearbeidere har problemer med å få jobb, i tillegg til at de har problemer med å skaffe seg utdanning på hjemstedet. Resultatet blir over-

na Birgitte?

– Formelt kreves det ikke artium for å komme inn på sjukepleierskolen, men i praksis er konkurransen så hard at jeg måtte ha artium for å komme inn i Hammerfest – hvor de nesten bare har tatt inn søringer. Ungdom sørfra stiller med fordeler fordi de har hatt flere tilbud – vi kommer kanskje ikke lengre enn til ungdomsskolen, mens de stiller ofte med både artium og forberedende.

Jeg syns det er viktig at samisk ungdom slås for utdanningsmuligheter i Finnmark og at vi krever at skolene og helseinstitusjonene i fylket først og fremst slipper til folk fra landsdelen som har tenkt å bli.

– Vi ser at det samme gjelder ved medisinerstudiet i Tromsø, sier Lavir. – Ungdom sørfra har et bedre utgangspunkt – kanskje stiller de tilmed med tilleggspoeng for kurs i samisk! På mitt kull kommer ca. 35 prosent nordfra – resten sørfra. Det skulle vært omvendt. Vi stanger mot barrierer hele tida – både fordi vi kommer fra en svakt utvikla landsdel og spesielt fordi vi er samer. Sjøtilliten fikk en knekk helt fra starten. Den som ikke kunne snakke norsk, ble en egen mindreverdige del av klassen. Vi måtte først lære oss norsk og slite med å forstå læreren før vi i det hele tatt kunne begynne å lære det det er lagt opp til i den norske skolen. For meg og mange andre har dette ført til en svekket sjøtillit til om vi i det hele tatt kan utdanne oss til noe slikt som leger. Det er det norske skoleverket som har skylda for det, slutter Lavir Jovna.

«I goassige báhčínšillju Nord-Fosenii»

Sullii viđa jage áigi go soahteváhka buvtii plánaid ráhkadit viiddis báhčínšillju Nord-Fosenii. Bænnotjage áige vuođuduvvoi álbmotákšuvdna báhčínšillju vuosta, ja otnet læt badjel 2000 miellahtu. Mi læt humadan Ingvald Jámain, gi læ stivrras mielde, ja jærran movt báhčínšillju plánat bohtet čuohtit boazudollui

STUORA VUOSTEHAHKU ÁLGGORÁJES

– Goas bohte báhčínšillju plánat?

– Læi várra 73-as vai 74-is mi gulaimmet dan birra vuosttas gærde.

– Movt olbmot dáu vuostai valde?

– Álggo rájes læi juo stuora vuosteháhu. Ja 4 gieldda šadde guoskkahuvvot dán oktavuodas. Stuorimus oassi gulla namdalseid-ii, ja doppe de šadde boazuælalus ænemusat gil-lat.

HÁLBI SOAHTEVEHKII

– Læ go æra buvtadusdoaimma dán guovllus?

– Boazudoallu ja vuovdedoallu. Doppe læ vissa dušše okta dállu. Danne várra goahteváhka læ dán guovllu válljen. I dárbbas buhtadusa máksit æraide go boazusámiide.

GUOVLU LÆ

GUOVDDAŠGUOVLU

Dætælæmus midjiide læ ahte dát læ guovddašorohat boazudollui. I sáhte gávdnat æra orohagaid sadjai. Bohccot guhtot doppe birra jage.

DOAIMMALAŠ ÁLBMOTÁKŠUVDNA

– Vuostalastin báhčínšillju plánaid vuosta læ dáđistaga bures organiserejuvvon, ja álbmotákšuvdna læ vuođuduvvon, muitalaste dan birra.

– 76-as plánegođiimmet dákkar áksuvdna. Mare æna-doalluskuvla álggahii, fárrui manne boazusámit, mæhcastan-ja guolastan særvvit. Ja guovvamanus 77-as dolloi rabasčoahkkinn Malm-Gillis. Áksuvdna læ dán rádjai bures menestuvvan olbmot læt fuola das atnan, erenoamážit nuorat. Mis læt badjel 2000 miellahtu. Mi læt maidai doallan čoahkkima gos pulitihkalaš bello-dagat ledje bovdejuvvon. Ja dat læi buorre.

Mi boazusámit læt maidai doallan čoahkkima Fostervoll-lávdegottiin mi guora báhčínšillju plánaid. I læt vuos buorre diehtit goas dat ælmmuha barggus, i goittot ovdal gielodát.

BADJEL 700-IS VUOSTALASTIN VÁZZIMIS

– Nord-Fosenin vázzin mi dáhpahuvai gæsset, muitalaste dan birra.

Ingvald Jáma.

(Foto: Klassekampen)

Nytt nummer av Nord-Fosenavisa

Folkeaksjonen mot skytefelt på Nord-Fosen har gitt ut eit nytt nummer av Nord-Fosenavisa. Avisa inneheld stoff om den

vellukka Nord-Fosenmarsjen der 700 mennesker deltok. Elles kan ein lesa om flystøy på Ørlandet, bildereporta-

sje frå Marsjen, dikt m.m. Vi gjengir her eit av dikta i avisa.

NORD-FOSEN AVISA

Oppslag 2000 Pris kr. 2.00

700 GJEKK NORD-FOSEN MARSJEN

Av Ada Schwabe Einarsen

ROV

Vi reira oss for kvelden der straumkvervane temmes inn i bakevja. Haustmyrkret tetna til og brune feitringar låg att i trekoppene da vi kvelda og gløtta vestover, mot Roasje som låg mørk der sola gjekk ned.

Vi vakna og fann oss i ei anna verd enn den vi sovna i frå lomsrik maurtog på vandring haren i firsprang, mot mindre ringar bekkauren pilte til djupare holar og frå toppen av furua skreik ugla.

Elvabruset svann, og fram steig motordur frå geopardtanks harde røyster på jarnhæl knuste starrgras, eldglimt frå geværmunningar glimt av brotsverk i tusental Framande menn ville storma reiret våres

Vi hivde ein tørrgaiddukbe på dei ulmande glørne Utemjande flammer slapp seg laus og mennene veik unna gletsande som ein flokk ulvar på rov.

Torvald Sund

Ca. 700 mennesker var med på Nord-Fosen-marsjen.

«Aldri skytefelt på Nord-Fosen!»

For om lag fem år sia la forsvaret fram planar om eit omfattande skytefeltområde på Nord-Fosen. 530 kvadratkilometer skulle dei ta, og det betyr i så fall kroken på døra for reindrifta i området. Difor, og av di det er eit framifrå turterreng, er sjølvsagt motstanden mot skytefeltplanane stor. For halvtanna år sia blei det skipa ein folkeaksjon mot skytefelt på Nord-Fosen, og han har alt vokse seg stor med over 2 000 medlemmar. Sámiid-Hilat kontakta formannen i Folkeaksjonen, Arvid Jáma, men av di han ikkje hadde høve til å gå frå reinen inni fjellet, fekk vi i staden prate med broren Ingvald Jáma som og sit i styret i Folkeaksjonen. Dessutan er han formann i Fosen Reinbeitedistrikt. Vi har spurt han om kva skytefeltplanane vil bety, korleis motstanden har vokse fram og kor store sjansar det er for at dei skal få behalde reinbeitet. — Det er berre ein ting som kan forhindre at det blir skytefelt i området, seier han, — og det er dei berørte kommunane og folket her.

STOR MOTSTAND FRÅ STARTEN

— Når var det skytefeltplanane kom?

— Det var vel i 73 eller 74 at vi fekk høyre om det første gong. Og året etter hadde forsvaret eit orienteringsmøte i de her kommunane som det gjeld.

— Korleis var reaksjonane hjå folk?

— Det var alt stor motstand då. Du veit det planlagte områ-

det var på 530 kvadratkilometer og tok av fire kommunar — Verran, Átfjord, Namdalseid og Roan. Det største området høyrer til Namdalseid. Det er også der dei høyrer til dei reindriftssamane som blir hardast ramma av planane. Bror min og eg driv lenger sør, så vi blir ikkje så hardt ramma. Om dei mest omfattande planane går gjennom, vil vi miste noko av sommarlandet vårt — eit beite vi ikkje har brukt på ei tid av di

det var så nedbeita.

BILLEG FOR FORSVARET

— Er det nokon anna produksjon i området?

— Ved sia av reindrifta er det mesta berre skog. Det er vel berre ein gard i området. Det er vel ei av årsakene til at forsvaret har vald seg ut dette området og. Dei treng nesten ikkje ut med erstating. Det blir i tilfelle berre for reindrifta, og om det blir ein eingangserstating, så blir ho vel ikkje så stor. I tillegg argumenterer dei for at det er einaste område som egner seg til skytefelt av di det er så lett å kome fram.

OMRÅDET ER EIT KJERNEOMRÅDE

Det viktige for oss er at dette er eit kjerneområde for reindrift. Det nyttar ikkje å erstatte det med andre område. Fosen-halvøya reinbeitedistrikt er spesielt av di det er eit heilårsområde. Vi har ikkje avgrensa vår/høst og vinterland. Reinen beiter alle stader etter som årstida og beitetilhøva er. Eg kan ta eit eksempel — på sommarbeitet kan reinen gå om vinteren og dersom det er lite snø om vinteren.

— Motstanden mot skytefeltplanane er etter kvart blitt organisert, og de har fått i gang ein folkeaksjon mot skytefelt. Kan du fortelle litt om han?

— Det var vel i 76 at ein tok til å planlegge ein slik aksjon. Dei berørte kommunane starta jo først, og det hadde lenge vore mye avvisskriving mot planane. Men så var det ei gruppe frå Mære Landbruksskule som tok initiativ og fekk med seg dei som var interessert, i første rekke vi som dreiv med Rein-, Jeger- og Fiskarforeininga på Malm og saueigarane i området. Og i februar 77 starta det heile med eit ope møte på Malm.

På den stutte tida aksjonen har eksistert vil eg seie han har arbeidd svært godt. For det første har han ført til at folket her har fått augo opp og fatta meir interesse. Og det syner seg at det særleg er ungdommen som blir med. Der er motstanden stor, og det vil eg seie er veldig fint, for det er jo deira framtid som står på spill. Vi har over 2 000 medlemmar alt og mange lokallag i baa Trøndelags-fylka. Eg trur faktisk det skal vere eit lokallag i Oslo og, men det er eg ikkje heilt sikker på. Vi har sendt ut flygeblad og trykt ei avis. Og så er det merka vi har laga — dei er blitt veldig populære. Vi har både jakkemerke og klistremerke, og dessutan har vi fått laga til T-skjorter med aksjonsmerket vårt på. Så vi har mange måtar å gjere oss synlege på.

Dessutan har vi hatt eit møte

til på Malm der dei politiske partia var innbedt, og det vil eg seie var bra. Vi fekk ikkje lovnader, men fekk høyre dei fleste partia si meining. Dei aller fleste lokale politikarane er imot utbygging, men feilen er at dei vil seie så lite — det er litt leit.

Vi som driv med rein har og vore i møte med Fostervollutvalet som held på med ei utgreiing om skytefeltplanane. Heller ikkje der fekk vi nokre lovnader, men i alle fall fekk utvalet eit innblikk i reindrifta, og ho visste dei lite om frå før. Utgreiinga dei skal lage skal bli lagt fram for Landbruksdepartementet og Forsvarsdepartementet, og etter det skal saka opp i Stortinget. Førebels er det uråd å seie når ho kjem opp, men det kan i alle fall ikkje bli før i vårsesjonen. Arbeidet må og vente på at beitegranskinga for området skal bli ferdig. Ho starta dei med i 74 for Nord-Fosen, men av di dei har lite folk på kontoret, er dei ikkje ferdige ennå.

OVER 700 I PROTESTMARSJ

— Nord-Fosen-marsjen som var tidlegare i sommar, må du fortelle om ...

— Ja, den, ja. Vi hadde ein folkemarsj oppi skytefeltområdet, eller rettare i kanten av området. Kvelden før marsjen var det samling på Gruven oppi Sela med dans og under-

haldning av Heimevernslaget. Og det var veldig mye folk der — eg trur det var over 1 000 menneske. På marsjen dagen etter var det over 700 som gjekk. Der var det folk frå eit halvt år og opp til 78, så vi har oppslutning frå alle alderslag.

Vi hadde rekna med ganske mange, men du kan skjone det var veldig oppmuntrande å sjå at så mange var med og gjekk i protest mot skytefeltplanane. Til hausten har vi tenkt å følge opp marsjen med eit stort folkemøte på Malm der også politikarane skal få kome og seie kva dei meiner. Og til våren skal vi ha ein ny folkemarsj.

— De er mange som protesterer mot planane og også mange som syner det ved å gå i folkemarsj, og ved å melde seg inn i Folkeaksjonen. Men trur du at de vil vinne denne kampen? Har du tru på at de kan få stoppa skytefeltplanane?

— Det er ein ting som kan forhindre planane, og det er folket og dei berørte kommunane. Kommunestyra og alt folket som bur i området og alle andre som stør oss — vi er dei einaste som kan få stoppa planane, men det skal gå!

Sámit Sovjet-as

čærddalaš unnitálbmot fasisttalaš stáhtas

Álbmotloguid mielde Sovjet-as áset sullii 2000 sápmelačča. Dan botta go sámiid gaskkas Davviriikkain læ buorre oktavuoha, sápmelaččat Sovjet-as ellet áibbas oktonassii. Guhka ledje áidna dieđut maid sámiid birra Sovjet-as oáččuummet, dat maid Soveta prohpaganda áhparahta ies gilvvii. Mi diehtit dákkar čuvgehusat læt uhcan jáhkehahtit. Dál gávdnojit dieđut olbmoin gæt Guoladagas læt fitnan, ja dat læt áibbas æra go almmulaš čáppamuitalusat.

1900-logu álggos, Tsar-válddi vuolde, sápmelaččat ledje jávkagoahtan Guoladagas. Golgotmanu – revolusuvdna nupastuhtii dán dili. Revolusuvdna ja sosialisma dagahii johtilit luodushahtima ja ovdanemi sápmelaččaide Guoladagas:

– 1933-as sámit ožžo iežaset čállinvuogi

– 1929-is vuosttas siiddalaš boazudoallu, Rukkes Duottar, doibmii biddjoi. 1940 rádjai ledje buohkanassii 11 sámi siiddalaš doalu vuođuduvvon.

– 1933-as gávdnojedje 7 sámeskuvlla, gos oahpahuš dáhpahuvai sámegillii.

– Doibmii biddjojuvvojede maiddai moanat kultuvradoaimmat, dærvasvuođa dilli buoriduvvoi, ođđa ásođagat huksejuvvojedje.

– Šibitdoallu, guolastápmu, dutkan jnv. ovdanahttoi. (gæhča dosenta K. Eidlitz, Samerna – et folk i fyra länder)

VOOSTEREVOLUŠUVDNA 1956-as

Go Krustsjov fápmui bođii

1956-as, Kápitalisma fas atnui váldoi Sovjet-as. Das ahte læt vuosttas sosialisttalaš stáhta máilmmis Sovjet rievddai imperialisttalaš fápmováldin. Otne læ Sovjet-as máilmmi stuorimus soahtefápmu, mi duolbma ja vèlaha olmmoščærddaid ja riikkaid miehta máilmmi. Dán læ dieđusge maiddai boahtan olmmoščærddas Sovjet-as gillat.

Sosialisttalaš Sovjet-as Lenina ja manja Stáline hovdema vuolde, læi duodas ovtadassasašvuohta ja gaskavuoha stuorit ja unnit olmmoš – čærddaid gaskka Sovjet-lihtus. Dál læ Sovjet-lihtu šaddau «olmmoščærddaid ladnin» (Lenin dajahuš boares Stuuraruošsa hárrai)

Otne Sovjeta hárrat fievriddit áibbas stuuraruošsalaš šovinisma pulitihka. Unnit čærddat læt otne vuortnuhuvon sláva dillai.

FÁSISTTALAŠ VUOGIT

Maid de almmulaš sovjetalaš prohpaganda dáu birra muitala? Sovjet-lihtu 50-jage

ávvdæmi oktavuodas Bresjnev dajai: «Dál go doallat Lihtu 50-jage ávvudæmi, de læ midjiide čielggas ja masa læt hárvænæn, ahte čærddalaš gášaldat læ čovdon ja ovddit vèlahuvvon čærddaid birgenláhki læ buorranan» «Ođđa historjjalaš oktavuoha mi min riikkas læ bohciidan, læmas sovjetalaš álbmogii stuorimus buotun, ustibat.»

Čærddalaš gášaldat i eisege læt čovdon.

Go Bresjnev hupma «ođđa historjjalaš oktavuoha» læ ovdanæmi vuolde, de læ stuuraruošsalaš pulitihka tsar-áiggas fas bajas bokton. Mihtun sovjetalaš hárrat gævahit ahte dán ođđa oktavuoha čájeht, læ ruošsa giela, ruošsa kultuvrra, ruošsa ehkonumia hovdema viidanæmi jnv. ahte hávkadit dán ovdanæmi vuostehágu si gævahit fásisttalaš vugiid.

Dán lågan «ovttadassasašvuohta» man birra Bresjnev hupma, sáhtta dušse værvjáfmuin ja terror-vugiiguin čađahuvvot.

SÁMIID DILALAŠ – VUOHTA OTNE

Vaikko mis læt unnan dieđut sámiid birra, de læt doarvai dieđut ahte diehtit sámiin Sovjet-lihtus i læt buoret dilli go æra dukkuštuvvon čærddain.

– 1959 rájes siida-doalut rievdaduvvojedje «stáhtadoallun». Sámit šadde unnit-lohkui buot doaluin, ja buot hoavda-doaimmaide biddjojuvvojedje

ruošsat. (gæhča dosent K. Eidlitz, «Samerna – et folk i fyra länder».)

Okta ovdamerka: Lujávrris orrot 950 dain 2000 sámiin Guoladagas. Dat læ dan njælje stáhtaboazudoalu guovddažin, æret æra Duoddar (ovdal Rukkes Duottar) Buohkanassii orrot 3500 olbmo Lujávrris otne, ærain sámiin sámit læt buorre unnitlogus. Buot njunušvirggiin sihke Duoddar ja gieldd hálddahus læt ruošsat. Das ahte læmas sámi siidan Rukkes Duottar læ rievdaduvvon stáhtadoallun ruošsa hálddahusain ja Duottar namain.

– Otne i gávdno oahpahuš sámegielas i ge sámegillii skuvllas, buot oahpahuš dáhpahuvva ruošsagillii.

– I gávdno mihkege čállinvugiid doaimmas.

– O.m.d. Luovujávrris læt æmbo diimmut ruošsagielas go dábalaš vuođuskuvllas muđui læ.

– Æi gávdno sámi áviisat dahje áviisat sámegiel tævsttaiguin. (gæhča Boris Ersson och Birgitta Hedin – «Sámit»)

Pulitihka mi albmossii boahda dáid dieđuid bokte mat dás læt ovdanbukton, i fievrreit man ge láhkai ovtadassasašvuođa ja sosialisma barggu. Go Lenin ja Stalin humaigga ovtadassasašvuođa birra, oaivvildeigga buot olmmoščærddain galggai læt vuoigatvuohta sælluht ja ovdanahtit iežaset giela, kultuvrra, vuoigatvuohta hálddahit ja ovdanahtit iežaset ehkonumia návceaid jm.

Go Bresjnev hupma ovtadassasašvuođa birra, oaivvilda loaktit čærddalaš gielaidd ja kultuvrraid, ja ruošsa badjeliigæhču buot sovjetalaš republiikkain.

SÁMIIN I LÆT MIHKEGE

luođalašvuođaid (friddja-vuođaid)

Sámit Sovjet-lihtus æi bæsa oasiváldit sámiid oktasábarguin, nugo sámit Norggas, Ruotas ja Suomas dahket. Si ledje omd. bovdejuvvon Árjepluvii, muhto æi bohtan. Dan sadjai Sámekonferansa oáččui Sovjeta ámbasadas væstadasa ahte sámiin i læn vejolašvuohta boahhtit. I læt vættis árvidit manne. Maiddai olbmot gæt Lujávrris læt fitnan, sáhttet muitalit ahte sámit hehttejuvvojit gussiiguin hupmamis. Johan Eira, NBRa ovdalmmoš, læ Lujávrris fitnan (mannan) ja son muitalii Árjepluvii: NBRa sáttagoddi i bæssan Duoddara galledit. Si besse boazudoalu fágalaš áššediehttiiguin Lujávrris humadit, muhto i oktaga dain læn sápmelaš. Čielgasit daddjoi ahte i læn vejolaš pulitihkalaš áššiid birra háleštii. Si besse Lujávrris muhtun sámi bærraša galledit, muhto «fágalaš áššediehttit» væstidedje buot gáaldagaid mat sámi bærrašii divvojuvvojedje. Go «bovdejeddiin» jerroi æi go si dáhtoše læt mielde sámiid oktavuodabargguin davviguovluin, muhtun «diehttiin» vä-

stidii ahte sis læmas olmmoš Giemas Suomas, muhto si atne dán dušsai áiggi gævahit Muhto sámi bæraš suoli bæsa gæzidit ahte si háliidit sámiid organisašuvnnaiguin Davviriikkain oktavuoda oázžut.

SÁMI ENA SOAHTEÁIGGE DÆTALAŠ

Sámit Sovjet-lihtus læt æhptikæhttai dat oassi sámi álbmogis gæt garrasæmusit læt vèlahuvvon. Muhto maiddai Sámiide Norggas, Ruotas ja Suomas Sovjet læ uhkadusan. Sovjet ráhkkanama máilmmesoahntai ja davviguovllut læt soahteáigge hui dætalazžan sosialimperialisttaide Kreml-is. Doarvai galggašii muittuhtit ahte Murmanskii Sovjet læ huksehan máilmmi stuorimus soahtelehta.

Go Sovjet viiddida doaimmas oarjja guovlui, sámit šadde vuosttasæmusin fásisttalaš Sovjet-stivrra támu vuollai. Sámi álbmogii læ danne erenomas dætalas válmmaštittit iežas dan Sovjet uhkadusa vuosta, i ge dohkkehitt dan čappa gova maid Bresjnev giehtagahččit Norggas gæhččat sámiid birra Sovjet-lihtus addit.

Sovjet i dag – sosialisme i ord, kapitalisme og imperialisme i handling. Et typisk trekk ved Sovjet i dag er alle de «sosialistiske» frasene som de nye tsarene i Kreml bruker for å skjule sine fascistiske og imperialistiske handlinger. Som her på dette skiltet: «Utøvere av reindrift, vær stolt av ditt yrke. Det er ditt arbeid som bærer vårt samfunn.» (Foto: Paul Anders Simma)

Sovjets sanne ansikt: Fra Wenceslas-plassen i Praha under den sovjetiske invasjon av Tsjekkoslovakia august 1968.

Fra reindriftssovchoset «Tundra» ved Lovozero. (Foto: Paul Anders Simma)

SAMENE I SOVJET

Nasjonal minoritet i en fascistisk stat

Ifølge folketellinger bor det om lag 2 000 samer i Sovjet. Mens det mellom samene i Norden igjen etter hvert har utviklet seg brei kontakt, lever samene i Sovjet nesten fullstendig isolert fra resten av samefolket. Lenge var de eneste opplysningene om situasjonen for samene i Sovjet begrensa til dem som blei spredd av Sovjets eget propaganda-apparat. Av erfaring veit vi at slike opplysninger har lite med virkeligheten å gjøre. Imidlertid finnes det nå også en del materiale fra folk som har vært på Kola. Og de opplysningene står i skarp motstrid til de offisielle solskinnshistoriene.

På begynnelsen av 1900-tallet, under det gamle tsarregimet, var samene i ferd med å bli utrydda på Kola. Oktoberrevolusjonen innebar et vendepunkt. Revolusjonen og sosialismen brakte raskt frigjøring og framgang for same- ne på Kola:

— I 1933 fikk samene eget skriftspråk på Kola.

— I 1929 blei det første kollektivbruket for reindrift, Røde Tundra, oppretta. Innen 1940 var kollektiviseringa avslutta, og det var oppretta 11 kollektivbruk av samer.

— I 1933 fantes det 7 samiske skoler, der undervisninga skjedde på samisk.

— Det blei iverksatt en rekke kulturtiltak, helsevesenet blei kraftig utbygd, det blei bygd nye boliger.

— Det blei utvikla fehold, fiske, forskning osv. (Se dosent K. Eidlitz, «Samerna — et folk i fyra länder»)

KONTRAREVOLUSJONEN I 1956

Da Krustsjov kom til makta i 1956 blei kapitalismen gjeninnført i Sovjet. Fra å være den første sosialistiske stat i verden blei Sovjet en imperialistisk supermakt. I dag er Sovjet

verdens største krigsmakt som driver utbytting og undertrykking av folk og land i hele verden. Denne forvandlinga har sjølsagt også satt djupe spor hos alle de undertrykte nasjoner og folk som bor i Sovjet. I det sosialistiske Sovjet under Lenins og seinere Stalins ledelse, var det virkelig likestilling og enhet mellom de store og de små nasjonalitetene i Sovjet. Denne enheten blei kjempa fram i kamp både mot storrussisk sjåvinisme og snever borgerlig nasjonalisme i de ikke-russiske nasjonalitetene. Nå er Sovjet igjen blitt et «nasjonenes fengsel» (Lenins betegnelse på det gamle Stor-Russland). I dag er politikken til den nye herskerklassen i Sovjet i det nasjonale spørsmålet fullstendig dominert av storrussisk sjåvinisme. De små nasjonene blir igjen holdt nede i treldom.

FASCISTISKE METODER

Hva sier så den offisielle sovjetiske propagandaen om dette? I en tale i anledning 50-årsjubileet for SSSR (Sovjetunionen) sa Bresjnev: «Nå i disse dager, da vi feirer vår unions 50-årsjubileum, står det for oss som noe selvfølgelig, noe som vi for lengst har venet oss til, at det nasjonale spørsmål er løst og de tidligere undertrykte nasjoners tilbake- liggighet er overvunnet.» «Det nye historiske fellesskap som er skapt i vårt land — det sovjetiske folk — er en av våre største landevinninger, kamerater.» (samme sted)

Det nasjonale spørsmålet er så langt fra løst i dagens Sovjet. Når Bresjnev snakker om at det er «et nytt historisk fellesskap» under utvikling, er det et uttrykk for at den storrussiske politikken fra tsartida er vekket til live igjen. Med «et sovjetisk folk» mener de styrket undertrykking av alle nasjonale grupper utenom den russiske, og språklig, kulturell, økonomisk og politisk russifisering av hver enkelt nasjonalitet. Kriteriene Sovjet-lederne i dag bruker for å påvise et slikt nytt fellesskap er den økte utbredelsen av russisk språk, russisk kultur, russisk ledelse av økonomien osv. For å gjennomføre denne politikken og for å kvele motstanden mot avnasjonaliseringa, bruker

Sovjet-lederne fascistiske metoder. Den typen «likhet» Bresjnev snakker om, kan bare bli gjennomført med åpen våpenmakt og terrormetoder.

SITUASJONEN FOR SAMENE I DAG

Sjøl om vi har sparsomme opplysninger om samene, er det mer enn nok materiale til å fastslå at samene ikke er bedre stilt enn de andre undertrykte nasjonene i Sovjet.

— Fra 1959 blei kollektivbruka slått sammen til «statsbruk» under full kontroll av statsmakta til de nye «tsarene». Samene blei i mindretall på samtlige bruk, og alle ledende stillinger besatt av russere. (Se dosent K. Eidlitz, «Samerna — et folk i fyra länder»)

Et eksempel: I byen Lovozero bor 950 av de 2 000 samene på Kola. Det er et sentrum for alle de fire statsbruka som driver reindrift, bl.a. Tundra (tidligere Røde Tundra) som er det største. Totalt bor det 3 500 i Lovozero i dag, m.a.o er samene i solid mindretall. Alle ledende stillinger i såvel administrasjonen i Tundra og i kommunen (Lovozero) er besatt av russere. Fra å være et samisk reindriftskollektiv er altså Røde Tundra forvandla til å bli et statsbruk med russisk administrasjon med navnet Tundra.

— Det er i dag ingen samisk undervisning i skolen i de samiske områdene, all undervisning skjer på russisk.

— Det fins ikke noe fungerende samisk skriftspråk.

— I f.eks. Lovozero har de flere timer russisk enn det som er vanlig i grunnskolen ellers.

— Det finnes ingen samiske aviser eller aviser med samisk tekst. Bare russisk. Lokalradioen på Kola sender bare på russisk. (Se Boris Ersson och Birgitta Hedin — «Såmit»)

Den politikken som kommer til uttrykk i de fakta som her er presentert, har sjølsagt ingen verdens ting med sosialisme og likhet å gjøre. Når Lenin og Stalin snakka om likhet, mente de likhet og rett for alle nasjonaliteter til å bevare og utvikle sitt eget språk og sin egen kultur, rett til å forvalte og utvikle sin egen økonomi og ressurser osv. Når Bresjnev snakker om likhet, mener han likvidasjon av nasjonale språk og kulturer,

og russisk herredømme over alt samfunnsliv i de sovjetiske republikkene.

SAMENE HAR INGEN FRIHET

Samene i Sovjet får ikke delta i det samiske samarbeidet som samene i Norge, Sverige og Finland har utviklet. De blei f.eks. invitert til Samekonferansen i Arjeplog uten at noen kom. I stedet fikk Samekonferansen svar fra den sovjetiske ambassaden om at samene dessverre var «forhindret» i å komme. Det er ikke vanskelig å tenke seg hvorfor.

Også folk som har vært i Lovozero, kan fortelle at samene blir forhindra i å uttale seg til besøkende. Johan Eira, formannen i NRL, har besøkt Lovozero, og han fortalte følgende på en pressekonferanse i Arjeplog:

Delegasjonen fra NRL fikk

ikke reise ut til Tundra. De fikk prate med faglige spesialister på reindrift i Lovozero, men ingen av dem var samer. Det blei klart sagt fra at det ikke var anledning til å diskutere politiske spørsmål. De fikk besøke en samisk familie i Lovozero, men de «faglige spesialistene» besvarte alle spørsmål retta til den samiske familien. På direkte spørsmål til «vertskapet» om de ikke var interessert i å delta i det samiske samarbeidet i Norden, svarte en av «spesialistene» at de hadde hatt en observatør i Kåmi i Finland, men at de anså det som bortkasta tid. Den samiske familien derimot ga i et ubevokta øyeblikk klart uttrykk for at de ønska å komme i kontakt med de samiske organisasjonene i Skandinavia.

SAMELAND STRATEGISK VIKTIG

Den Samiske Sang- og Dansegruppe i Lovozero har eksistert i 30 år. I dag er gruppas repertoar for en stor del russifisert, mens den gamle samiske tradisjonen er skjovet i bakgrunnen. (Foto: Paul Anders Simma)

Rukses Nuorat mátkki manja Sinkiangas/Kinas

«Sosialisma máksa luođusmahttihn čærddalas unnit- álbmogiidda»

Cuoŋumanus/miessemanus dán jage Rukses Nuoraid sáttagoddi galledii Kina. Máno- baje mátkkoštii riikkas, galledii skuvllaid, fá- brikkaid, buohcevesuid, universitehtaid, oljoguovlluid, ja moanaid gávpogiid. Muhto dætalæmus læ galledæpme Sinkiang, ænadat Kina davvioarjje čiegas, Sovjet-lihtu ráji vuo- sta davabæl Tibet. Sinkiang læ viiddis guovlu – sæmma viiddis go Engelanda, Fránkarii- ka, Italia ja Duiska oktiibuot – muhto dušše 8 miljon ássi. Æna læ ænaš goikkis – viiddis sáttøætnamat. Sinkiang-as ássæt ollu unni- tálbmogat, 13 oktiibuot, stuorimus læ uighur- álbmot, sullii 46% ássiin.

Danne go ænetlohku álbmogis gullet čærddalaš unnitloguide, Sinkiang-as læ stuorit ieš- stivren go æra guovlluin Kinas.

Dáu čállošis ovdanbuktit dáhpahusaid mátkkis Sinkiang-as, ja væhaš muitalit mak- kar pulitihka Kina kommunisttalaš bellođat fievrrida čærddalaš unnitlogu hárrai.

Arbeidere fra Hotien Teppefabrikk kontrollerer kvaliteten på et tep-
pe. (Foto: Hsinhua)

I Sinkiang er det blitt bygget store vanningsanlegg for å fremme
jordbruk og husdyrhold. Dette anlegget ligger i Tarim. (Foto: Hsin-
hua)

Rød Ungdom etter reise i Sinkiang/Kina:

«SOSIALISME BETYR FRIGJØRING FOR NASJONALE MINORITETER

I april/mai i år besøkte en delegasjon fra Rød Ungdom Kina. I en måned reiste vi rundt i store deler av landet, besøkte skoler, fabrikker, sjukehus, universiteter, oljefelt og flere byer. Men høydepunktet på turen var på mange måter besøket i Sinkiang; provinsen som ligger helt oppe i det nordvestre hjørnet av Kina, mot grensa til Sovjet nord for Tibet. Sinkiang er et veldig område – like stort som England, Frankrike, Italia og Tyskland til sammen – men har bare 8 millioner innbyggere. Jorda er karrig, mesteparten er ørken og en del er slette-

land. Landskapet varierer fra fjell på 5–6 000 meter til et av de laveste punktene i verden: 154 meter under havoverflaten i Turfanbassenget. Men det som er mest interessant med Sinkiang, er de nasjonale minoritetene.

Befolkninga i Sinkiang består av i alt 13 forskjellige nasjonaliteter, den største er uighurfolket som utgjør ca 46 prosent av innbyggerne. Derfor er Sinkiang også kalt uighurenes autonome område. Fordi flertallet av befolkninga tilhører nasjonale minoriteter, har Sinkiang større sjølstyring enn andre provinser i Kina. I

Representanter for en del av de mange forskjellige nasjonalitetene som bor i Sinkiang. (Foto: Hsinhua)

Girdin mátkkošteimmet 4 diimmu Pekingas Kina davviorjet čihki. 2 diimmu girddimmet Gobi sáttomæhči badjel Girdihapmanis Urumchis-aivegavpotbellodaga ja nuoraidlihtu áirasat min vuostai-valde. Mi leimmet vuosttas joavku Norggas gæt ledje ožžon vejolašvuoda Sinkiang galle-dit, ja galggaimmet doppe 4 bæivve.

Kinalaš ustibat muitaledje guovllu ja 13 unnitlogu álbmoga birra: uighur, Khazak, hui, uzbek, tatar, tajik, mongol, Kirgis jm. Juohkehaččas læ su iežas giella, dábit, árbevierut, ja sosialisttalaš Kina fuola atna ahte buohkat besset gielaset skuvllas oahppat. Juohkehaččas galga læt ovdananvejolašvuodat.

KULTUVRA OVDANÆPMI

Go bæivvi manna galledeimmet muhtun skuvlla Urumchis oinniimmet mo dat dáhpahuvai. Oahppit gulle uighur, hui ja hančærddaide, si vázze sier-

ra luohkain ja sis ledje iežaset oahppugirjijt, muhto ledje fárolaga astoáigges. Skuvllas læi oktasaš kultuvrajoavku mat lávlo ja dánso. Kina skuvllain nu dáhpahuvva ahte oahppit vissis áigge skuvllaáigge galget dábalas barggu dahkat, omd. bájis jm. Nu maiddai dáhpahuvva Sinkiang-as, doppe oahppit goode ránuid.

OŽŽOT LASAHUSA

Sosialisttalaš stáhta dahka ollu vai čærddat besset bisuhit ja ovdanahtit iežaset dábiid ja árbevieruid. Èrret æra uighur-álbmogis læt čappa árbevirolaš niibbit masa stáhta silbadoarjaga adda. Kina Kommunisttalaš bellodaga pulitiikk læ ahte čærddain galget læt iešráðoen vuoigatvuoðat iežaset guovlluin. Sinkiang læ uighuraid iešráðoen guovlu ja dat mærkkaša stuorit ieštivren Kina sikkabælde, dat mærkkaša ahte ožžot doarjaga stáhtas girjejorgalemiidda jm. Sinkiang sikkabølge fas læt iešráðoen filkkat ja giellat æra olm-

moščærddaid váras, omd mongolaid, hui, kazak sibo ja tajik olbmoid váras. Dien láhkai buot olmmoščærddaide sihkkarastojuvvojit vuoigatvuoðat ja ovdananvejolašvuodat.

KULTUVRA OVDAL JA DÁL

Muhtun æhket bæisaimmet oaidnit čájalmasa gos Sinkiang guovddaš lávlun-ja dánsojovku lávlui ja dánssui. Hárve læt nie rikkis ælli kultuvra oaidnan. Sis ledje lávlagat dánssat buot olmmoščærddain.

Sis ledje árbevirolaš biktasat badjellis ja árbevirolaš čuojanasaiguin adda čájalmasa mi čájehii álbmoga rahčamušaid, gičči ja ilu, mi čájehii vælahæmi ja dukkuštæmi boares servvodagas ovdal revolusuvnna ja ilu bajashukset oðoa sosialisttalaš servvodaga.

Ahte álbmoga gaskkas kultuvra duoðas elii bæisaimmet maiddai vaidnit go bæivvi manna vulggiimmet Turfan-filikka gallet. Mi leimmet mátkkoštan 3 diimmu sáttomæhči čaða — sáttomæhči mi læi nu ávdin ahte i gi ge sáhttau doppe ællit. Mi oinniimmet Turfan-filikka dego ruona guovda sáttomæhčis.

SOSIALISMA HUKSEJUVO

Turfan-filka læ buorre ovdamærka movt sosialisma sáhtta huksejuvot gáhces dilalašvuodaid siste. Dálvet doppe sáhtta lot nu buolaš go Norggas ja gæsset fas 3 mánu mielladala-gai 40 ráde báhkka.

130 000 ássi læt ovttas 17 miljón muoraid gilvan filikka birra dego «áidin» sáttostoaarmaid vuosta. Danne go læ sáttomæhči, de læ áimmusboahthu dušše 16 millimehter ja gis. Ovdal luodusmahttima gávdnojedje dušše moadde čáhce-gáivvot maid ænanoamastæddjit æiggadušše. Dál læ álbmot ráhkadan kánalaid mat læt gitta 620 km guhku čohkken dihte suddančazi váriin guhkkinn eret. Dát læ dagahan ahte sáhttet doarvai buvttadit gortni, melonaid ja bummola.

MOVT LEMAŠ DÁT VEJOLAŽŽAN

Revolusuvdna ja luodusmahttin læ dán dahkau vejolažžan. Mi galliimmet bonde Rahmed ja son muitali boares servvodaga birra: «Ovdal luodusmahttima ledje dáppe 4 ænanoamastæddji. Erenoamazit okta-ahmed-læ baha. Mon ledjen ahmed hálddus. Mon bargagohten sutnje 12 jage rájes ja dikson hæsttaid. Mon lihken 3 áigge iðoes ja bargaen gitta 8 áigai æhkedi. Borramuš læi fuotni 8 jahkai in ožžon maidige oðoa biktasiid ænanoamastæddji æiggadušaid maiddai gáivvo, ja jos gæhččaleimmet čázi váldit, dat mis eret váldoi ja diškejuvvoi. Revolusuvdna njeiddi ænanoamastæddjiid, ja álbmot ierš válddi fámu Turfan-as. Mis læt oktasaš buvttadussærvvit, ja garra barggu čaða lot ovdanahttan buvttadusa. Otne mis læ iežamet viessu, duolmman, rádiuju, diibmu ja ruoat banjkkus».

LUODUSMAHTTIN GALGA SUODJALUVVOT

Revolusuvdna læ gáfesvuoda jávkadan ja luodusmahttan čærddalaš unnitálbmogii Sinkiang-as. Dat læ máksan ja gáibidan barggu doarrut ovdde ænanoamastæddjiid ja olbmoid vuosta gæt háliidedje sosialisma cuvket. Mii muitaleimmet maiddai ollu sámiiid dilatašvuodaid birra Norggas, giella, kultuvra ja ælahusa vælahæmi birra, AKP (m-l) sámpulitiikka birra. Vaikko Norga læi guhkkinn eret ja æmas sidjiide, de háliidedje sámiiid birra gullat. Mis læt váimmolaš dærvuoðat sámiiide ja dázaide, ja buresbohtin fas ruovttoluotta Sinkiang-ii.

denne artikkelen skal vi gi noen inntrykk fra reisa i Sinkiang, og fortelle litt om politikken til Kinas Kommunistiske Parti overfor de nasjonale minoritetene.

Vi hadde reist med fly i nesten fire timer for å komme til Kinas nordvestlige hjørne fra Peking. I over 2 timer hadde vi flydd over Gobi-ørkenen, og det var lenge mellom hver landsby og hver vei vi kunne se fra lufta.

På flyplassen i Urumchi — provinshovedstaden — blei vi møtt av representanter for partiet og ungdomsforbundet og ønsket velkommen. Vi var den første gruppa fra Norge som hadde fått anledning til å besøke Sinkiang, og vi skulle være der i 4 dager.

De kinesiske kameratene ga oss grunnleggende informasjon om provinsen og fortalte om de 13 nasjonalitetene som

bodde der: Uighur, khazak, hui, uzbek, tatar, tajik, mongol, kirgis osv. Den største består av flere millioner mennesker, den minste bare av vel 500. Foruten disse nasjonalitetene bor det han-kinesere også i Sinkiang. Hver av disse folkegruppene har sitt eget språk, sine egne tradisjoner, og det sosialistiske Kina sørger for at alle nå får undervisning i språket sitt på skolen. Hver nasjonalitet skal sikres utviklingsmuligheter og rett til å eksistere som egen nasjon. F.eks. er det vanlig i Kina å propagandere for barnebegrensning, men dette gjøres ikke blant de minste nasjonalitetene i Sinkiang — de bør bli flere for at de skal overleve som nasjon. Fordi det er så mange nasjonaliteter ofte på samme sted, er skolene gjerne blanda, men med elever fra en nasjonalitet i samme klasse, så de lærer språket sitt skikkelig. Men i skolegården leiker ungene sammen og lærer hverandres

sanger og danser.

UTVIKLING AV KULTUREN

Da vi dagen etter besøkte en skole i Urumchi, så vi dette i praksis. Elevene der var av uighur-, hui- og han-nasjonalitet. De gikk i hver sine klasser og hadde egne lærebøker, men blanda seg i fritida. Skolen hadde felles kulturgruppe som oppførte sanger og danser såvel fra disse nasjonalitetene som f.eks. fra Tibet og Mongolia. I Kina skal nasjonalitetene utvikle sin egen kultur, men de er ikke isolert fra hverandre. I skolen i Kina er det et prinsipp at elevene en viss del av skoletida skal gjøre vanlig arbeid, f.eks. i et lite verksted de har på skolen, for å knytte undervisninga til praksis og lære seg å respektere vanlig arbeid. Sånn er det også i Sinkiang, bare at der dreiv elevene med bl.a. teppeknyting for å føre de fine tradisjonene i arv til den nye generasjonen.

FÅR TILSKUDD

Den sosialistiske staten gjør mye for at nasjonalitetene skal få beholde og utvikle sine skikker og tradisjoner. Bl.a. har uighur-folket noen fine tradisjonelle kniver som staten subsidierer penger til sølv i. Blant uighurene er det også vanlig å gå med ei lita lue helt fra de er barn, også produksjonen av disse får støtte av staten.

Alt dette er uttrykk for Kinas Kommunistiske Partis politikk overfor minoritetsnasjonalitetene: De skal ha rett til sjølbestemmelse og til sitt eget område: Som sagt er Sinkiang uighurenes autonome område, og det betyr større grad av sjølstyre innafor Kina, det betyr at de får tilskudd av staten til oversettelse av bøker osv. Sinkiang er uighur-folkets område, samtidig som det er en del av Kina.

Innafor Sinkiang igjen finnes det autonome fylker og kom-

muner for andre nasjonaliteter. Det finnes et autonomt distrikt for mongoler, autonome herred for hui, kazak, mongol, sibo og tajik hver for seg. På denne måten sikres alle nasjonalitetenes rettigheter og utviklingsmuligheter.

KULTUREN FØR OG NÅ

En kveld i Urumchi fikk vi være med på en forestilling av Sinkiangs sentrale sang- og danseensemble. Sjelden har vi sett en så rik og levende kultur! De hadde sanger og danser fra alle nasjonalitetene på programmet og reiste rundt i hele Sinkiang for å opptre. I tradisjonelle drakter og med tradisjonelle instrumenter ga de en forestilling som viste folkets arbeid, kamp og glede, som viste undertrykkinga i det gamle samfunnet før revolusjonen og entusiasmen for å bygge opp det nye, sosialistiske samfunnet. Kunstnerne fortalte hvordan den nasjonale kulturen nesten var knust på

Forts.
neste
side

Folket i Sinkiang har gjort store områder med salt jord om til bomullsmarker. (Foto: Hsinhua)

Barn av Khalkas-nasjonalitet hilser nykommerne til sommerboplassen. (Foto: Hsinhua)

Sinkiang Sang- og Dansegruppe underholder gjeterne. (Foto: Hsinhua)

Denne jenta er av Tadjik-nasjonalitet.

Forts. fra forrige side

grunn av den harde undertrykkinga og fattigdommen før revolusjonen, og hvordan de og andre hadde arbeidet for å samle restene og gjenreise den nasjonale kulturen.

At kulturen virkelig levde blant folk, fikk også vi se da vi dagen etter reiste på besøk til Turfan-fylket.

Vi hadde kjørt 3 timer gjennom ørkenen — ørken som var så guld at der kunne ingenting leve. Vi så Turfan-fylket som en grønn oase i ørkenen, der ute hadde folk levd og arbeidet i flere hundre år fordi det fantes naturlige vannforekomster og var mulig å drive jordbruk.

SOSIALISMEN BYGGES

Turfan-fylket er et eksempel på hvordan sosialismen kan bygges under karrige forhold.

Naturforholda i Turfan er helt ekstreme. På grunn av ørkenklimaet er det kaldt som i Norge om vinteren, men om sommeren har de sammenhengende 3 måneder med over 40 grader varmt! Men sjøl om sommeren er det kaldt om natta — i Turfan sier de at de har 4 årstider hver dag. Minst 30 ganger i året er vindstyrken over 8-9, og før frigjøringa betydde dette sandstormer som ødela avlinga, men nå har de 130 000 innbyggerne i fellesskap planta 17 millioner trær i 3 100 skogbelter rundt fylket som et «gjerde» mot sandstormene. Fordi det er ørken, er nedbøren bare 16 millimeter i året, mens varmen gjør at fordampninga fra jorda er ca. 3 000 mmm i året. 2 984 mm må altså tilføres kunstig. Før frigjøringa fantes det bare noen få vannbrønner som var eid av jordeierne, nå har folk bygd kanaler som er opptil 620 km lange for å samle opp smeltevann fra fjellene langt borte, og flere hundre nye brønner er

gravd. Denne fellesinnsatsen har forandra Turfan fra et lutfattig fylke til et fylke som produserer i overflod av korn, druer, meloner og bomull. F.eks. har dette betydd ei 28-dobling av hveteproduksjonen pr. mål i forhold til før revolusjonen i 1949.

HVORDAN DETTE ER MULIGGJORT

Det er revolusjonen og frigjøringa som har gjort dette mulig. Vi besøkte bonden Rahmed hjemme i huset hans, og han fortalte om det gamle samfunnet:

— Jeg kommer fra en fattig bondefamilie. Før frigjøringa var det 4 jordeiere her i landsbyen. Særlig en — Ahmed — var ille. Jeg var leilending for Ahmed. Jeg jobba hos han fra jeg var 12 år og stelte hester. Jeg sto opp kl. 3 om morgenen og holdt på til 8 om kvelden. Maten vi fikk var elendig, som regel bare ei kake av hirseemel om dagen. Av og til fikk vi det vannet som jordeieren hadde

kokt makaronien sin i som «tilskudd» til maten. På 8 år før frigjøringa fikk jeg ikke ett eneste nytt klesplagg. Jordeieren eide også brønnen, om vi prøvde å ta vann derfra, blei det tatt fra oss og helt ut på marka. Ikke engang grønnsaker fikk vi ta. Morfaren min eide en gang et lite stykke jord. Med vold tok jordeieren Azimouth det fra oss. Før min og morfaren min måtte reise vekk for å tigge fordi vi ikke hadde mat — vi så dem aldri igjen. Mor mi gikk engang til jordeieren og krevde å få tilbake jordlappen til faren hennes. Da fengsla han henne for et halvt år, og jeg aleine måtte forsørge fire yngre søsken. Da var jeg 14 år. Om vi trengte lån, kunne vi få det. Men om du lånte 10 yuan, fikk du bare utbetalt 2 — 8 yuan var altså rente som blei trekt med en gang — men vi måtte betale 10 tilbake. Det var vi som stelte dyra, men kjøtt smakte vi aldri. Det var vi som gravde brønne, men vann fikk vi ikke.

Revolusjonen styrta jordeierne, og folket sjøl tok makta i Turfan. Vi har kollektivisert og danna produksjonslag, og gjennom klassekamp, hardt arbeid og vitenskap har vi utvikla produksjonen. I dag eier vi eget hus, har sykkel, radio, klokke og penger i banken, avslutter bonden Rahmed.

Vi gjorde også et kort besøk hos den 86 år gamle bonden Ezeus og hans familie. Han sa:

— Jeg var nærmest ferdig med livet da frigjøringa kom. Det er umulig for meg å uttrykke hva jeg har å takke Kinas Kommunistiske Parti og formann Mao for. Før var jeg fattig landarbeider, nå har jeg nok. Egentlig skulle jeg ha vært tigger som far min og bestefar min. Nå kan jeg ta imot utlendinger på besøk, det er utrolig.

Revolusjonen har fjerna fattigdommen og frigjort de nasjonale minoritetene i Sinkiang. Det har kosta arbeid, og det har krevd kamp både mot de gamle jordeierne og mot

folk som ville undergrave sosialismen. Men folket i Sinkiang er og trua fra en annen kant: Det er grenseprovins mot Sovjet som flere ganger har gått over grensa og trampa på kinesisk territorium i Sinkiang, og som prøver å så splittelse mellom nasjonalitetene.

Men folket i Sinkiang av de forskjellige nasjonalitetene veit å sette pris på sosialismen og friheten, og er fast bestemt på å forsvare sosialismen og landet mot alle trusler.

Vi fortalte også mye om forholda for samene i Norge, om undertrykkinga av språk og kultur og næringsdrift, om AKP(m-l)s samepolitikk. Sjøl om Norge var langt unna og ukjent for de fleste, var de svært interesserte i å høre om forholda for samene og om samenes kamp. Vi har med varme hilsener hjem til samer og nordmenn, og forsikringer om at vi alltid vil være velkomne tilbake til Sinkiang!

བོད་

TIBET

Tibet joavku lávlu ja dánsu

Kina læ stuorra riika sihke olmmošlogu ja viidodaga dáfus. Muhto gi diehta ahte Kina riikkarájiid siskkabælde, ærret Kinalaččat, 54 æra olmmoščærdda áset? Olus dáin čærddain, nu go uighurat, tibetalaččat, tai-olbmot ja mongolalaččat, læt Kinalaš Kultuvrii áiggiid čađa ollu buriid buktan. Dál læmaš mis Norgga bælte vejolaš oahpasmuvvat muhtun Kina unnitálbmotčærddain, tibetalaččaiguin. Čakčamánu loahpagæhčen dán jage båtta Tibeta lávlun-ja dánsunjoavku deike.

Lávlun ja dánsun læ dætalaš oassi Tibeta álbmoga ællimis. Gávdnit ollu sierralágan dánsunvuogit.

Muhtumat læt dovddolaččat ja čábbat, muhtumat fas virkui ja ærat as váddas ja gáibidæddji. Ja *lávlun* læ sæmma dætalaš go dánsun. Lávlot go dánsejit ja lávlot go barget.

Tibet joavku lávlu ja dánsu

Duše guoktelát-jage dás ovdal tibetalaš servvodat læi olgosoaidnit degu dološ gaskaigge Europa. Ovdamærkka dihte læi áidna jorri lama-munjkaid ruhkosjorri. Álbmot læi sláva dilis dahje gárdinæiggadæddjiid opmodahkan. Lama-osku mieldeisbuvttii ahte stuorra oassi olbmain (dievduin) fer-tejedje klosterii mannat mun-kan. *Unnan sadde dalle olbmat gæt náitalit sáhtte, ja dát daga-hii ahte okta nisu dávja læi mánggáin olbmain oktanaga náitosis. Danne ledje ollogiin roahcudávdat, ja olmmošlo-hku manai manas.*

Muhto otné manna sihke olmmošlohu ja birgenláhki ovdosguvlii. Manemus 20 ja-gis læ dološ gaskaigge servvo-dat nuppastuvvagoahtan oö-öaáigás dillai. Muhtun čájalmasa nummar læ lávlun – nævttalmas (sketsj) áhči ja nieiddas gaska. Nieida čájeha áhčai movt oaivegávpot, Lhasa, læ nuppastuvvan, ja áhčai imašta fabrikkabiippuid ja telefuvdnastoalppuid, danna go daid son i læt ovdal oaidnan. Otné tibetalaččat sáhttet sávzauullidæset muohkadit (fo-redle). Sii sáhttet læzaset gillii

áviisaid ja girjjiid prentet. 1974-is Tibet vuosttas gærddedoarvai læzaset atnui šaddadii borramušgortni, mi dál šaddaduvvo 3–4000 mehter allodagas. Illu ahte sáhttit buvttadit (produceret) doarvai borramuša ovdanbohta dånssas «Rádjanidja», mi vuolga boares álbmotdånssas *rehpa*.

IEŠTIVREN GUVLLUT.

Sivvan ovdanæpmai læ ahte Kina luodusmahttoi revolušuvnna manja 1949-is.

Ovdal Kinalaččat dávja vælahedje unnitálbmotčærddaid, ja Kinalaš ráðehus læ gitta 1949 rájes bargan ahte «ruovt-toluotta boares vælgi máksit.» nu go læza dadjet.

Tibet læmaš oassi Kinas 1200-logu rájes, ja læ otné čav-gadæbbot čadnon Kinai go go-assige ovdal. Muhto ahte tibetalaččat ja æra unnitálbmotčærddat galget bæssat ovdanahttit sin læzaset čærddalaš ja Kultuvrralaš árbbiid, de læt vuodduiduvvon iestivren guovllut gos unnitálbmotčærddat áset.

ODDA BUOLVA TIBETALAŠ GOANSTAČEHPIT

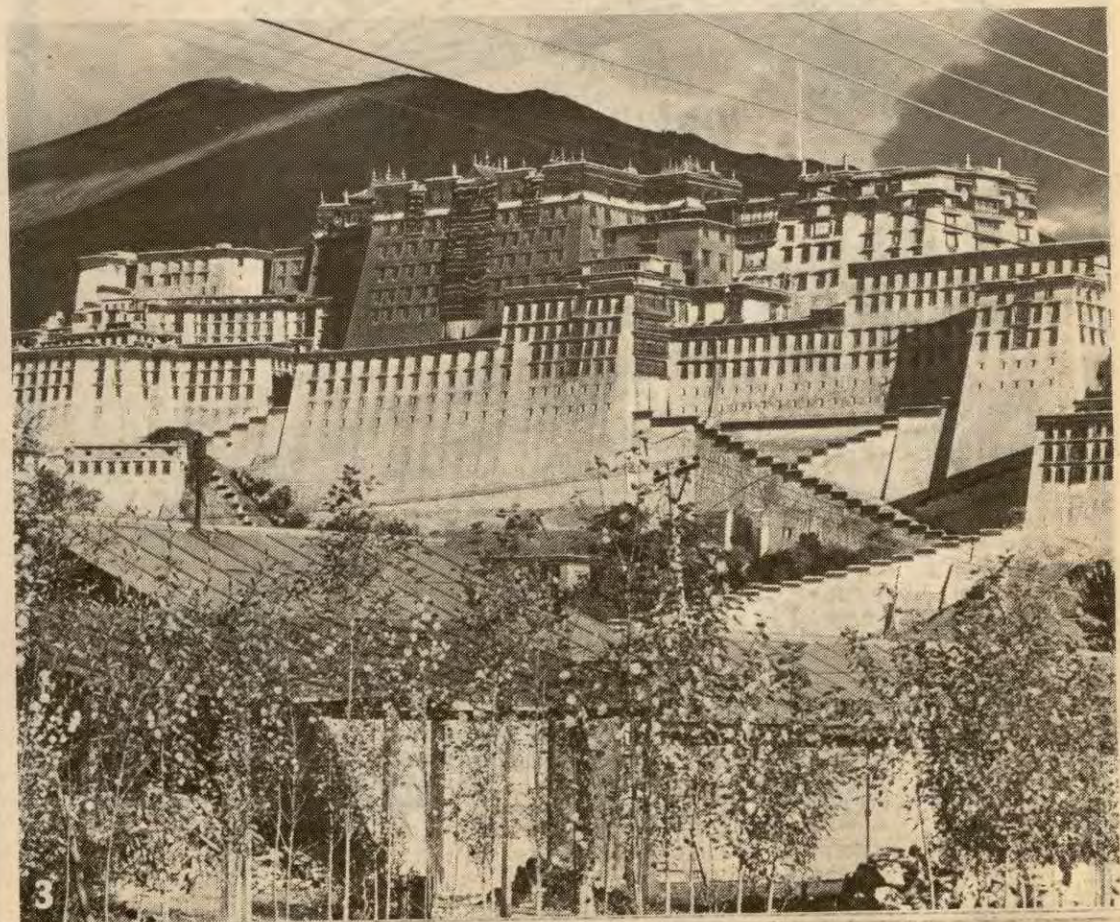
Tibetalaš lávlun – ja dánsunjoavku læ buorre ovdamærka man láhkai Kina ráðehus nášuvnnaš læsnállai læ addan vejolašvuoda ovdanit.

Joavku vuodduiduvvoi 1958-is. Tibetas sáhtta otné ain gulat munjkaid ruhkoslávlagiid, muhto æi læt nu bækkán go Tsetan Drolma lávlla. Son læ joavkku nubbehoavda. Son læ tibetalaš goanstačehpiid oöda buolvva vuogas áirras. Son bajassattai muhtun oamastuvvon boanddabáikkis. Sihke su vuog-galaš dovddut mat ovdanbohtet su lávlagiin ja su buhtes suopman læ su dahkan miljon luodusman slávaide ráhkisin, danne go lávlat bokte son ovdanbukta sin jurdagiid ja dovduid.

Muhtun æra joavkku oasseváldi, Pasang Chihjen, riegadii báikkis gos su vanhemat elle slávadilis. Manja luodusmahttima son oacčui ráðehusas væhki lohkat Čærddalašvuodainstituhtas Pekingas, ja go læi guhitta jage lohkan, son fárrii ruovttoluotta Tibetii 1962-is. Otné son læ okta dain buoremus dánsejæddjiin joavkkus.

Joavkku álgočájalmas læi Gyllenberg Turnhallas Romsas čakčamanu 29. bæivve. Mi læt erenoamaš ilus go Norgga sámiiid riikkasærvis čájalmassii áirras báđii ja bæasai tibetalaš gussiid dáivat.

- 1 Tibetalaš lávlun – ja dánsunjoavkku čájahallamis: Guođuhæddjiid dánsa.
- 2 Enaš bargu Tibetas dáhpahuvva ain olbmofámu vægas. Nisu læ sæmma dætalaš buvttadus-barggus go olmmai.
- 3 Lhasa, Tibeta oaivegávpot, Potala šlohtain, mi ovdal læi Dalai Lama ásodat.

Ole K. Sara dakká dan masa læ bid'djun

Statssekretær i Landbruksdepartementet, Ole K. Sara.

Vuostas nummáris Sámiid-Hilain oazžoi státtacál'li **Ænadoallo-**depas Ole K. Sara us'tit-mæt'ton čállusa. Bit'tá mas læi bajilčála, «Státtacál'li Ole K. Sara. Sáb-melaš gutte bettii ál'bmugas», læ dieđos læmáš bačča her'rá Sara. Ávta háláhámis VG'as læ roas'tillisvuodáinis biet'talmen cæl'kámuša ja daddjá: «Mán in læt bæt'ti». Mángas vur'de atte státtacál'li galgai duot'talitt Sámi-Hilaid daddjamu-said ja čil'get man vær-rot mii ád'det. Muttu ii. Sus ii læt maid fállat – sán luoi'lo: «Dát læ mu águhat'talæmen», «Dát ii læt gá dáddjon» jnv.

Mii ád'det bures atte Ole K. Sara ii gæč'al duos'tot min čállusiid. Mii ád'det maidái manne ii čuvvun VG ráđi Sámi-Hilaid lága áv'dii ážžudit. Ássi læ atte státtacál'li læ sægga oak'segæziš, sahá gieđas, ja dan sán bures iješ ge diettá. Danin nu uccán gá vejulaš hállat, uccimus lági mæl'de ráttat. Muttu mii et dáttu ráfis dik'tit. Ii danin gá iješ dat álmuš Ole K. Sara læ nu miellagid'devaš. Muttu danne gá sán degu sábmelaš læ bid'djun ráđ'đehus belludaga sámeduol' bman pulettiika fievridit.

Muttu maidái danne gá maŋŋil Sámi-Hilaid vuostas gærđi-álgusbađi, állásiit læ duođastan vuos'tálas'tima sábmelažžaid raččama náššuvnalaš vuoi'gatvuoidaide. Státtacál'li læ iješ buoremus ággaid ad'dan min čállusii ávdit gærdis.

Ole K. Sara læmáš doaimas dan bádda. Nugu alladási birukráttá læ dieđosge állán guk-

kás áviisaidd ja diettojuokkima čađa. Na, dat læ hirbmástut'ti man čæppit daža boargárid præs'sa – ærenoamašit Høyre ja DNA – læmáš čil'get Sara jur'dagiid sábmelažžaid «un-nitlago dili» birra jnv. Muttu mii guos'ká NSR jakkičoaq'kimii, nubbi bælis, de leddje dat sámmá præs'sa-čál'lit erunoamaš čæppit atte ei čállit maid ge mii dad'djuu ja dáppáhuvai. Gullet gá dát ák'tii? Ole K. Sara læ ærenoamaš čæp'pi járahit buot vulusáviid. Dakká gá sán dan æk'todátto dahje læ gá nu má sán oai'dná ássiid, dan dik'tit vuos árrat. Mutten gál'lečoa'lo Guov'dagæinos ságastallamis suoi'dnemános:

«Dál ii læt sät gæsage alces noađoin namahit iežas duogá-ža ja dávdahat'tit iešlagan æl-ima ja kultuvra. Mángas ái'dnet dan sávaldat'tin duogá-ža čájehit, muttu in jákke atte lælundulaš atte dak'ku. Etnikkalaš diettuiešlalašvuotta maidái árra læmen láválaš maid sät'tá vær'didit dálušái-

giid hær'vademiin mii dáppáhuvvá muođoi. Gá ii sät fuobmášuvvu, de sät'tá etnikkalašvuotta nákkagoattit.»

Mii ái'got álgahit muitehe-miin Sarai máddiin historjálaš duođain. Sara mád'darat leddje ák'tii ák'turáđ'đejæd'djit Davvi-ædnamiin. Dát jätta-læd'dji ál'bmud'đjuu áigiid čađa ák'tasaš giela, ák'tasaš kultuvra ja bir'gejumi mii ča-nai sin ák'tii. Šaddai náššuv'dnan. Muttu dát náššuv'dna ii bál'len ráfis áv'dá-nit. Njællje guovlos báte æd-namat váldái váldut, luondor-ig'gudagat rievduvvut. Boe-zoædnamat gærđiduvvujeddje, siddjiide ii jullun gá fuonimus æna, giella gil'djuvvui, kul-tuvra nav'djuvvui æppeibmi-las ja ák'tagær'dán. Sin ala bá-đi vašši ja dul'bmujuvvujeddje buot lágiid miel'de. Dát læ ain ala boattán ád'ná dan bæi'vá-i. Dán diettá Ole K. Sara velá bu-orebut. Sán læmáš iješ miel'de lága rákkadæmen boazodállui mii čuovvo čáb'bát daid dagoid mat sámiid vuos'tá læt dak'kun. Skuvlas læ ain sámeo-appahæbmi várdnohis dilis, sá-mi kultuvra læ dušša dákkálaš dan ráje man ráje sät'tá vu-ov'dit ál'guriika turistaide. Ain váld'á boargærstátta hirbmos diednasa Sámeædnamis čáce-rávnji buotta, ruv'kebargoin, guolleivdosis. Dál læ sáme-ál'bmud'ság'gáil njuvdestuvvun dan lákkai atte ballagoattá duš'samis, ja dalle márrána náššuvnalaš iješdáv'do duo-đaid. Dat læ dieđosge dát agá-las vašši mii bák'tá náššuvna-las iješdáv'do ja mii ad'de vuoi-mi vuos'tála'tit dan boatt'te á-i-gi maid Sara belludat ážžuda. Ja dan duos'tá sán gáččudit «dálušáigiid her'ven». Daggá-riid ii mátte gá čiel'ga duolma-stæd'dji daddjat.

Muttu sán ii duoa daina. Maŋŋelažžas ságastallamis jo-at'ká: «Iešvuoda oap'pan læ sikke vuov'dnái ja sitta vaš ja oazžo hámi mii ii læt mæl'gat sávva-mis gas'kavuođaid ád'dejub-mái. Sámenuorat rasset hei'vetmæt'tomit ja sitta važ-žat æralákkai jurdasæd'djiid guov'do ja vierro náliid gu-ov'do sámmáš gá náššuvnalaš (dáža, min nærkašubmi) ár'vooamit dul'bmujit» ... «Mán gáččudan dan buot heitu-gæmus etnikkalaš iešárvo dávd'don, mii sistis doallá atte sávva atte etnikkalaš iešlagan-vuotta ain gal'gá læt vuodoon sir'remii ja buk'tit dáttu-

mæt'ton dagoid. Hár've læ ád'ne sámenuorra mii dávd'dá iežas vuos'tá duol'bmama, so-ai'tá fal jus'te nubbi guv'lui. Sin dagot æi læt vur'kejuvvun moari dáfos, dat læ diette-mæt'tonvuotta, muttu ænemos bahánikkanvuotta.»

Juo, duotta læ atte sámenuo-rat stoai'dodit. Sii ei dáttu sät dákk'kehut dan vuodo ja duoda masa sii læt oappahuvvun. Sii læt gurrusa sis'te bajás šad'dan ajálaš gižzi sis'te sámi duogi gaskas ja státtá dároi-dat'tima ja ávtalákkasažžan rákkadæmis. Ja juokke stui'bmi nit'tá sin sajiid gæina læ váld'i. Danne daggár skuv'lejæd'dji sánit mat Ole K. Saras. Ieččamet bælis daddjat atte mii ás'kot atte sámenuo-rat stoaidáskit ain ænet. Na, mii doal'vot atte nu stoaidáskit atte biddjet Ole K. Sara ja buot mii sudnje gullá dákku gæsa duođaid gullet, rippaduv'dnái.

Sara smit'tamat sábmelaž-žaid dilálašvuodaid hárrái-mannet sámmá gæino. Muttu sán manná daggar ássiide maid birra ii læt buorre vissis oai'villiid adnit. Gá čák'ká dá-bbe allagasas ráđ'đehus-viesos de oai'dná dieđosge Uslo birra-siid hui bures, muttu ii álllo Sá-meædnama. Státtacálii ál'gá ge dalle daddjat «mu oai'vil læ», «áro læmen» (jákkán). Dát læ jierbmálažžat dak'kun. Sán ii jákke ámd. atte læ do-ai'vo ii sámeakultuvras ii ge sá-miegielas áigi sis'te. Mii do-ai'vot atte boas'tot jurdaša. Mii doai'vot atte sábmelažžat loappas vuit'tet kultuvrasat ja giela. Muttu šad'dá gukkes ja garra soatti dan pulitiika vu-os'tá maid ææ. Ole K. Sara dát'to čuovvot.

Muttu loappas dat viimat vu-oras guovlasta: «Muttu jáš dáppáhuvvá loappalažžat nu atte sámit jáv'ket danne gá læt nu bures oappahuvvun ja vuif'tet bargo ja virgiid ærá gu-ovloin ja šad'det duttavážžat daina, læ gá dat dalle mikkege vaháigiid, dahje gal'gá gá sámi iešvuotta baddjindál'lut vaiku man divrasin?»

Dá læt státtacál'li siskimuš jur'dagat čiel'gasit. Ja sán læ min ge oai'vila miel'de gazza-stan buoidimus sálga. Dat læ álu jæraldat luondorig'guda-gaid birra Sámeædnamis.

Nárga imperialis'ma dát'to dáid gævahit frid'dja ja cagga-kæt'tá, alcesæset vuoi'ton. Muttu dáid Nárga rutta-

hær'ráid ja rattavuoto gaskas læt sábmelažžat. Danin dát'tut huc'calit sábmelažžat eret, da-nin læ dár'bo billistit ábba sá-mi náššuvna. Ole K. Sara siski-mus jur'dagat læt sámmá lu-odda al'de gá imperialistaid. Dieđosge. Danne gá Ole K. Sa-ra læ iješ ge dáid sámmá impe-rialistaid vullusaš. Sán læ bál'káhuvvun DNA ávdas dan pulitiika fievridit. Danin čállá atte ii læt mikkege vaháigiid at-te juvsáivče virgiid ja bargo ærá guovloin. Sámeál'bmud gal diettá má dus'sin dakkat Ole K. Sara sávaldagaid.

Maidái nubbi sajis læmáš Ole K. Sara viššal dán gæsi. Dat læ NRL ja NSR hárrái. Sán vaššuhu sámi organisašuvnaid – ææ. NSRa. Danin dakká bu-ot maid mæt'ta billistit NSR. Dál læ gævahan dan boares ja oappes vuogi atte huk'set NSR'ii oai'villiid ja cæl'kámu-said mat sis æi læmáš, ja das'tu soattat viivorkættes soa-đi daid vuos'tá. Ii vel dalle ge gá NSR læ gielisin cæl'kán buot maid læ daddjan ja maid Ole K. Sara iješ læ gil'ván, ii vel dalle ge vuollán. Velá maŋŋil gá NSR læ almohan cæl'kámu-said jakkičoaq'kimis boattá Finnmark Dagblad (DNA-áviisa) hálalahallamis daggárii-guin:

«Čađat gul'lu atte sábmelaž-žat ái'gut sierra státtá, sierra lævga ja atte læt militáralaž-žat. Dát læ ád'demis boattimin NSR'as.»

Jás Ole K. Sara livcii læn vu-oigalaš, livče sán gáttamuša buk'tán danne gá NSR'ai bijai daggár jur'dagiid. Muttu su bar'go ii læt duođaid ávdidit.

Su bar'go læ áidu jus'te nub'bi, atte cuv'ket NSR, ja dalle gævahit buot vejulaš vær-joid, namalassii vaši, giellása ja gielis-gáddoid ávdidit. Dál ii læt Ole K. Sara oai'vil hár'dit ávtage daggáriiguin.

Ii, alla álmái dát'to dan gáč-čudit «ráv'ven». NSR ii galga dakkat maid ge mii Ole K. Sa-rai ii hei've. Ámd. ii galga NSR bargat daid surgiin «gás pu-le-tikkálaš belludagat bar'get. «Muttu buoaldallat kultuvra-gazaldagat gal dákk'ke. Maidái dán hálalahallamis gær-doaha atte «sierralážžat ii galga man ge had'dái gæč'čalit gázi-hit sámi». Ærenoamiašit ii jáš ái'tá imperialistaid diednasa ja Ole K. Sara ámmáha, ják'kit mii...

— Dette er ren hets mot min person, sier statssekretær Ole K. Sara.

Ole K. Sara: «Jeg er ingen forræder!»

Av ODD J. NELVIK

Statssekretær Ole K. Sara. Samen som forræde sitt folk!

Disse beskyldningene er slått opp over fire spalter i en ny samisk-språklig avis, som AKP-mi, med Klassekampen som ansvarlig utgiver. I disse dager sender ut.

De til dels svært alvorlige og injurerende påstandene om statssekretæren i Landbruksdepartementet er fremstilt i en usignert artikkel.

Raskt

I innledningen heter det: «Samene merka raskt at Ole K. Sara ikke var deres mann, tvert om, det viste seg raskt at han var kjøpt med hud og hår for å brukes av den norske imperialisme MOT same- ne. Han har vært et lydlig redskap.»

de seg til virkeligheten. Tvert om, hans oppgave er å prøve å knuse NSR, og da må han bruke de tilgjengelige midlene, nemlig hets, løgn og mistenkeliggjøring. Nå er det ikke meningen til Ole K. Sara å provosere noen ved å komme med sine betraktninger. Nei, den store mann vil heller kalle det «en løftet finger». NSR må ikke gjøre noe som ikke passer Ole K. Sara og DNA. F. eks. så må de ikke blande seg inn i «de feltene som de politiske partiene arbeider». Men å pusle litt med saker «på det kulturpolitiske plan» er o.k.

Også i dette intervjuet gjen- tar han at «isoleret sett må man ikke for enhver pris søke å opprettholde det samiske». Spesielt ikke hvis det truer profitten til imperialistene og jobben til Ole K. Sara skulle vi tru...

sentrale poenget. Det dreier seg nemlig i bunn og grunn om utnyttelsen av naturressursene i Sameland. Den norske imperialismen ønsker å utnytte disse fritt og uhemma for å skape profitt til seg sjøl. Men mellom de norske kapitalistene og den profitten står det samiske folket. Derfor ønsker de å fordrive det samiske folket, derfor er det nødvendig å knuse den samiske nasjonen. Ole K. Saras innserste ønske er helt i tråd med behovet til de norske imperialistene. Sjølsagt. For Ole K. Sara er sjøl helt avhengig av de samme imperialistene. Han er lønna av DNA-regjeringa for å føre denne politikken overfor samene. Derfor skriver Ole K. Sara at det egentlig ikke ville være noen ulykke om samene sikrer seg arbeid og posisjoner andre steder. Det samiske folket vil nok vite å gjøre Ole K. Saras ønske grundig til skamme.

Det er et annet område Ole K. Sara også har vært flittig på i løpet av sommeren. Det gjelder de samiske organisasjonene NRL og NSR. Statssekretæren hater de samiske organisasjonene — særlig NSR. Derfor gjør han alt han kan for å ska-

ke ungdommen er uoppdragen. De vil nemlig ikke lenger godta den ideologien og den virkeligheten de er oppdratt i. De er vokst opp i et tomrom i en evig konflikt mellom på den ene sida deres samiske bakgrunn og på den andre sida statens fornorskings- og assimileringspolitik. Og ethvert opprør vil sjølsagt true posisjonene til dem som sitter med makt. Derfor denne arrogante skolelærerholdninga til Ole K. Sara. For egen del vil vi legge til at vi har tru på at den samiske ungdommen blir enda mer «uoppdragen». Ja, vi trur faktisk at de engang blir så uoppdragne at de kaster Ole K. Sara og alt han står for dit det hører hjemme — nemlig på søppelhaugen.

Saras grublerier om same- nes situasjon fortsetter i samme spor. Men han beveger seg etter hvert over på områder som det er vanskeligere å ha helt bestemte meninger om. Når man sitter høyt oppe i etasjene i Regjeringsbygget har en riktignok god utsikt over Oslo — men en ser ikke mye av Sameland. Statssekretæren går da også over til «jeg vil anta», «det synes som», «jeg

sert på alle tenkelige måter. Og dette er en utvikling som har fortsatt helt opp til i dag. Dette veit Ole K. Sara utmerka godt. Han har sjøl vært med på å innføre ei lov om reindrift som fører seg pent inn i den rekke av overgrep som det samiske folket har vært utsatt for. Samiskundervisninga på skolen er fremdeles elendig, den samiske kulturen er bare akseptert i den grad den kan selges til utenlandske turister. Fortsatt henter den norske borgerstaten ut svære profitter av Sameland i form av vannkraft, gruvedrift, fisk osv. Når så det samiske folket er trengt så langt opp i et hjørne at de føler hele sin eksistens som nasjon trua med total likvidasjon, ja, da våkner den nasjonale bevisstheten for alvor. Det er nettopp denne eviglange undertrykkinga og underkuinga som skaper denne nasjonale bevisstheten og som gir næring til motstanden mot den utviklinga som partiet til Sara går i spissen for å fremme. Og dette våger Sara å kalle en «nostalgisk motebølge». Slik snakker bare en ekte representant for undertrykkeren.

Men Sara gir seg ikke med

tror» osv. Det tror vi er klokt av statssekretæren. Han trur f.eks. ikke at det er særlig håp verken for den samiske kulturen eller det samiske språket på lang sikt. Vi for vår del trur at han tar helt feil. Vi er overbevist om at samene til slutt vil seire i kampen for å bevare sitt språk og sin kultur. Men det vil bli en lang og hard kamp mot den politiske linja som bl.a. Ole K. Sara ønsker gjennomført.

Helt til slutt i foredraget stikker så hoven virkelig fram: «Men dersom den samiske etnisitet forsvinner på grunn av at samene blir velutdannet og sikrer seg arbeid og posisjoner på andre steder og føler seg tilfreds med det, er nå det egentlig noen ulykke, eller må den samiske etnisitet opprettholdes for enhver pris?»

Her har vi statssekretærens innerste ønske i klartekst. Og han har etter vår mening for en gangs skyld virkelig grepet det

dette. Litt seinere i foredraget fortsetter han:

«Bevisstgjøringen er både pågående og aggressiv og antar også former som er lite ønskelige for mellomfolkelig forståelse. Samisk ungdom opptrer ubehøvet og aggressivt mot annerledes tenkende og mennesker av annen rase, samtidig som nasjonale verdier (norske, — vår anm.) trakkasseres...» «Jeg vil kalle det for den sletteste form for etnisk bevisstgjøring, som i realiteten innebærer at en ønsker at etnisitet fortsatt skal innebære forskjellsbehandling og være grunnlag for umotiverte handlinger. De færreste av sameungdommene i dag har personlig følt noen undertrykkelse, kanskje heller tvert om. De res opp treden er ikke opplagret harme, den er uforstand, men mest er den uoppdragenhet.»

Ja, det er riktig at den sami-

Ole K. Sara har vært aktiv i denne perioden. Som høytstående byråkrat har han naturligvis også fått brei dekning for sine uttalelser i pressa. Ja, det er nærmest utrolig hvor flink den norske borgerpressa — og særlig Høyre og DNA sin — har vært til å få med seg Saras «filosofiske» betraktninger om «samenes situasjon som minoritet» osv. Når det gjaldt deknin- gninga av landsmøtet til NSR derimot var den samme pressa utrolig flinke til ikke å få med seg noe som helst av det som blei sagt og gjort. Kan det være noen sammenheng her mon tru? Ole K. Sara har en forbausende evne til å stille ting på hue. Om han gjør dette bevisst eller om han virkelig mener det er sånn skal foreløpig være usagt... Følgende gullkorn fra et foredrag i Kautokeino i juli:

«Det er ikke lenger noen personlig belastning å hevde sin bakgrunn og markere sær- trekk i livsform og kultur. Mange vil finne det ønskelig å markere sin bakgrunn, men jeg tror egentlig ikke det er noen selvfølge at det gjøres. Etnisk bevissthet synes også å være en motesak som kan sammenliknes med nostalgiske

bølger som gjør seg gjeldende på andre felter. Dersom det ikke lenger vekker oppmerksomhet, kan det vel hende at interessen for det etniske blir mindre.»

Vi skal begynne med å friske litt på Saras hukommelse om enkle historiske fakta. Saras egne forfedre var en gang eneherskere på hele Nordkalotten. Dette nomadefolket utvikla opp gjennom tidene i dette området et felles språk, en felles kultur og et indre økonomisk liv som sveisa det sammen. Det blei en nasjon. Men denne nasjonen fikk ikke utvikle seg fritt. Fra fire forskjellige kanter blei landet deres gradvis okkupert, naturressursene deres plyndra. Reinbeiteområdene blei stadig innskrenka, de blei avspist med den dårligste jorda, språket deres blei forbudt, kulturen deres stempla som primitiv og hedensk. De blei utsatt for hets og trakas-

Anders Guttormsen om Ságat: - Ytringsfriheten er tatt fra oss?

— Samene har ikke len- ger noen egen avis. Nordkalotten har gått inn etter at de mistet statsstøtten. Ságat kal- ler seg en avis for same- ne, men bruker i mange nummer å gå til angrep på de samiske organisa- sjonene. Samefolket har mistet et organ for yt- ringsfriheten.

Slik karakteriserer Anders Guttormsen fra Kåfjord dagens situa- sjon i en samtale med Sámiid-Hilats medarbei- dere.

Anders Guttormsen er en veteran i å fremme samene sin sak. I mange år var han redaktør av frikirkens tidsskrift «No- urtaanaste», den mest

seiglivete av alle sami- ske publikasjoner. Han har gitt ut flere bøker, og blir av mange regnet som opphavsmannen til CSV.

Anders Guttormsen fylte sytti år i sommer. Han er fremdeles leven- de engasjert i alle for- hold som berører det sa- miske folket. Han blir opprørt når han snakker om det som har skjedd med Ságat:

— Livssynet mitt er svært forskjellig fra det dere i AKP står for. Men etter at vi har mistet Ságat, har vi blitt helt utenfor. Det må være noe galt et sted når vi må gå til AKP si- ne aviser for å få fram menin- gene våre. Lederne for Ságat er selv ansvarlige for at denne situasjonen har oppstått. Ságat redigeres som et partiorgan

for et bestemt politisk parti, og andre meninger får lite slippe til. Slik har dette partiet fratatt samene ytringsfriheten. Jeg vil spørre: er munnen vår blitt lukket, og har vi fått håndjern på?

SÁGAT ANGRIPER SAMENE

— Angrepene på samefolket er i første rekke rettet mot NSR, sier Anders Guttormsen. Nesten i hvert nummer av Sá- gat er det artikler rettet mot organisasjonen, der den blir framstilt nærmest som krimi- nell ramp. Men når Ságat slåss mot NSR, slåss de samtidig mot samer over hele landet.

— Hvorfor tror du Ságat har blitt som den har blitt?

— En av årsakene er nok fød- selsskade. Det jeg ikke riktig kan forstå, er at et av Norges største parti, som selv eier en rekke aviser, ikke kan la same- ne få ha sin avis i fred. Men når de ikke kan det, er det jo alike-

vel forståelig at de redigerer Ságat slik de gjør. Når de først gir ut en avis for samene, vil de vel at alle samer skal slutte seg til sitt parti.

HVEM HAR GITT OLE K. SARA MANDAT?

— I forbindelse med årsmø- tet i NSR, kom statssekretær Ole K. Sara med kraftige utfall mot NSR. Han ga inntrykk av at NSR var en ekstremistorga- nisasjon som var kommet i utakt med flertallet av same- ne. Hva er din kommentar til det?

— Jeg har ikke studert Ole K. Saras uttalelser så grundig. Men jeg vil bare spørre: Hvem har gitt Ole K. Sara mandat til å uttale seg på vegne av flertal- let av samene? Jeg har i hvert fall ikke blitt spurt, og mange samer med meg.

NSR er sammensatt av loka- le Sámiid Sær'vi fra Oslo til Nordkapp. Årsmøtene i NSR består av valgte delegater fra

disse lokale sameforeningene. En skulle tro at en slik forsam- ling var mer representativ for samenes mening enn en enkelt mann i Landbruksdepartemen- tet kan være.

— Ole K. Sara stiller spørs- målstejn ved om egne samiske organisasjoner, bortsett fra NRL, har noen berettigelse. Hva mener du?

— Om ikke NSR har noen be- rettigelse, så har heller ikke samefolket livets rett, da kun- ne vi like godt slutte å holde det samiske i hevd. At den samiske kulturen og det samiske leve- settet skal bli redusert til en museumsgjenstand, er det det Ole K. Sara helst vil?

At han godtar NRL, er jo ikke så rart. Å angripe en næ- ringsorganisasjon som NRL ville være omtrent det samme som å si at for eksempel Nor- ges Bondelag ikke hadde livets rett. Men det må være klart at vi ikke bare kan se på det ma- terielle. Også åndskulturen har sin berettigelse. Selv om jeg ikke er enig i absolutt alt som kommer fra NSR, så spiller NSR en viktig rolle som en samlendende organisasjon for samefolket, ikke minst for å fremme samekulturen, sier Anders Guttormsen.

CSV — ET PROGRAM FOR DAGLIGLIVET

— Du regnes som opphavs- mannen til CSV.

— CSV har alltid eksistert i

Anders Guttormsen

Ságat birra:

-Hupmanluðolašvuota læ mis eret valdon?

– Sámiin i læt šat sin iežaset áviisa. Nordkalotten i šat boađe olggos manŋa go stáhtadoarjaga manahii. Ságat go hčoda iežas sámi áviisan, muhto gævaha ollu nummariid ciealahit sámiid organisašuvnnaid. Sámi álbmogis i gávdno šat organa hupmanluðolašvuoda váras.

Ná dadja Anders Guttormsen Gáivuonas eret odna dilalašvuoda birra ságastallamis Sámiid Hilat mielbargiiguin. Anders Guttormsen læ ollu jagiid sámi áššiiguin bargan. Ollu jagiid son læmaš sitkeshækkat Nuortanaste-laði doaimmahæddjin. Son læ olggosaddan

mánŋa girjji, ja rehkenasto læt ČSV-a álggahæddjin.

Anders Guttormsen devddii čiežalot jage mannan gæse. Son ain čuovvu fárus buot mi dápahuvva ja guoska sámi álbmogii. Son muorahuvva go hállagoahhta movt Ságat-áviisain læ gævvan:

– Mu ælloaidnu læ oppa æra go mi dis AKP-as læ. Muhto manŋa go Ságaha manaheimmet, de læt šaddan áibbas olggobellai. Læ juoga mi i læt movt galgašii go AKP áviisaid fertet mannat čelkit oaiivilæmet. Ságat oaiivamušat læt sivrån go dán dilalašvuhtii læt šaddan. Ságat læ šaddan bellodatáviisan muhtun pulethkalaš bellodahkii, ja æra oaiivilat illa ba saji ožžot. Dien láhkai læ diet bellodat sámiin eret váldan hupmanluðolašvuoda (friddjavuoda). Danne dáhtošin jærrat: læ go min njálbumi giddejuvvon, ja giehtaruvddit gieðaid lohkkadan (læsen).

mus bellodat, mi ieš oamasta ollu áviisaid, i sáhte sámiid diktit sin áviisa ráfis doaimmahit. Muhto go dan æi sáhte, de læ gal áddehahtti ahte si doaimmahit Ságaha nie mo dahket. Go vuos olggosaddet áviisa sámiid váras, háliidit várra ahte buot sámit galget dorvvaštit sin bellodahkii.

GI LÆ OLE K. SARAI ADDAN MÆRRIDANVUOIMMI?

– NSRa jahkečoaahkkin oktavuodas Ole K. Sara garrasit NSRa fallehii. Son oaiivildii ahte NSRa læi ekstremistorganisašuvdna man sámiid ænetlohku i doahtalan. Maid don diesa dajat?

– In læt vuðolaččat guorahan Ole K. Sara čelkamušaid. Muhto dáhtun gal jærrat: Gi læ Ole K. Sarai addan vuogitvuoda hupmat sámi álbmoga ænetlogu ovdas? Mus i læt gal jærran, ja ollu ærain ge. NSRa vuollai gullet báikkalaš sámiid særvvit Oslos gitta Nordkappii. NSRa jahkečoaahkimi bohtet válljejuvvon áirasat dán báikkalaš sámiid servviin. Galggašii gáddit ahte dákkar čoaagnæpmi ovdasta buorebut sámi álbmoga ænetlogu go muhtun olmmai ænadoalludepartementtas.

– Ole K. Sara divvu gažal-

daga læ go sierra sámiid organisašuvnaide, ærret NBRa, dárbu. Maid don oavvildat?

– Jos NSR-as i læžža vuogadus, i læt sámi álbmogis ge ællinvuogitvuohta, dalle oččoseimmet roahka hætitit sámi dili nievttus doallamis. Ahte sámi ællin šattašii museadávvirin, dan dat várra Ole K. Sara dáhtošii?

Ahte son dohkeha NBLa i læt gal nu imaš. Ahte ciealahi-goahhtit organisašuvdna nu go NBRa, læ mæsta sæmmá go daddjat ahte o.m.d. Norges Bondelagas i livčce ællinvuogitvuohta. Muhto galgašii læt čielggas ahte æt sáhte dušse ruðalaččat jurddašit. Maiddai vuoiŋjalaš kulturvrras læ ællinvuogitvuohta. Jos dal in buot dohkket mi NSR-a boahtha, de læ NSR-as viehka dætaláš nu go sámi álbmoga oktasáš organisašuvdnan, erenoamažit ahte ovdidit sámi kultuvrra, Anders Guttormsen dadja.

ČSV – BÆIVVALAŠ ÆLLIMA NJUOLGGADUS

– Don rehkenastot ČSV vuolggahæddjin

– ČSV læ álo gávdnon sámiid gaskkas, muhto manemuš áiggiid dat læ almmuhuvvon busstava ja sádne hámiin ja mærkkan šaddan. Mon dušse

Anders Guttormsen.

væhkehin sisdoalu hábmet. Jurdda læi ahte ČSV galggašiddat dærvuoda mærkkan, oktavuoda mærkkan, bæivvalaš ællima njuolggadussan. ČSV busstavain ieš alldes i læt mi hkege oaiiviliid. Juohkehaš fer-te ieš dasa oaiiviliid ja sisdoalu addit. ČSV læ ovdabusstavvan ollu sámi dajaldagain, o.m.d. «čájet sámi vuoiŋja», «čále sámiid váras» jnv.

ČSV læ maiddai boastut gævahuvvon ja boastut ipmirduvvon (áddejuvvon). Omd. Dagbladet Oslos čilge dan dego mi ártegis imašlaš «Black Power» líhkadusaids sámiid gaskkas. Šurnalistaids miela mielde han gal læi diekkariid birra čállit – busstavat han vel ledje amas, gielas, dego mat ipmašat. Muhto nie mo Dagbladet čilge, čájeha dušse man diehtemæhttu-

mat si læt sáme giela ja sámi kultuvrra hárrai.

ČSV galga læt sámi álbmoga čohkkejæddji mærkkan, dat galga læt unnitálbmoga moralalaš doarjjan. Nie læ dat gævahuvvon, ja nie galga ain gævahuvvot, Anders Guttormsen dadja. Čiežalot jahkaš vehterana gi ain læ njunnošis bæluštit sámi álbmoga beroštumiid.

Avisssaka er løst

Like etter at Norsk sameråd har vedtatt å trekke tilbake til departementet, kommer melding om at avisssaken i Nordkalotten i Rognaan er løst. Dette er en gladsomme melding for alle samiske aviser. At bladet blir trykket, selv om det er på bakgrunn av det som har skjedd, er en stor seier for samene.

Nr. 31. – Čáccesuolo, 11. bargemáno/august 1978 – 22. jåkkegærde

Ságat motstander av ytringsfrihet

I Ságat nr. 31/78 trekker Geir Wulff et lettelsens stukk på lederplass. Endelig har den siste samiske avisa, eller rettere sagt tidsskriftet Nordkalotten, avgått ved døden. Nordkalotten blei nekta statsannonser og kunne ikke lenger greie seg økonomisk. Samtidig gleder Geir Wulff seg ustyrtelig over at den nye samiske avisa til Sámi Áigečala foreløpig har fått en trang fødsel – heller ikke for dem har det lyktes å få statsstøtte. Det at den norske staten motarbeider og fratar det samiske folket en elementær demokratisk rettighet som ytringsfrihet, finner Geir Wulff helt på sin plass. Derfor kon-

kluderer han: «Etter vårt syn har den samiske avisssaka løst seg selv. Nordkalotten er gått inn og NSR får ikke tilslutning for sitt prosjekt.» Geir Wulff mener at ingen andre enn han sjøl skal utgi avis i de samiske områdene. Særlig er han motstander av at samer utgir avis. Derfor skriver han: «Nordkalottens nedleggelse styrker imidlertid bare vår påstand om at det ikke er grunnlag for mer enn en avis for samene.» Det synet Geir Wulff her forfekter er ytterst svart og reaksjonært. Ságat er et reint DNA-organ som motarbeider alle som kjemper for samenes interesser. Aviser er

ukentlig full av løgn og bakvaskelser om samenes egne organisasjoner. Han hoverer over at andre ikke greier å utgi avis, mens han sjøl lever på statsstøtte. Den eneste grunnen til at Ságat fortsatt eksisterer er at den norske staten bruker Ságat som et ledd i undertrykkinga av det samiske folket. Og den ideologien som Ságat sprer mener Geir Wulff er den eneste samene trenger. Vi skjønner godt at Geir Wulff er livredd for at samene skal få annen informasjon enn den som er gått igjennom DNA-sensuren. Derfor vil han ha monopol i de samiske områdene.